

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI
WYDZIAŁ TEOLOGII

Jacek Marian Połowianiuk

PRAŁATURA PERSONALNA OPUS DEI.
STUDIUM KANONICZNO - PRAWNE

Praca magisterska
napisana pod kierunkiem
ks. bpa prof. dra hab. Andrzeja Dzięgi

Lublin 2003

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	V
Bibliografia	VII
A. Źródła	VII
B. Literatura	XII
Wstęp	1
1. GENEZA I HISTORIA PRAWNEJ DROGI PRAŁATURY PERSONALNEJ ŚWIĘTEGO KRZYŻA I OPUS DEI	7
1.1. Prawne początki Opus Dei (1928 – 1946)	9
1.1.1. Powstanie i rozwój Dzieła do zatwierdzenia na szczeblu diecezjalnym	9
1.1.2. Opus Dei jako związek pobożny (pia unio)	13
1.2. Międzynarodowy rozwój stowarzyszenia (1946 – 1963)	18
1.2.1. Przekształcenie Opus Dei w instytut świecki	18
1.2.2. Konstytucje Instytutu z 1950 roku	22
1.3. Źródła prałatur personalnych w pracach i dokumentach II Soboru Watykańskiego	26
1.3.1. Prałatury personalne w pracach przygotowawczych do Soboru	26
1.3.2. Prałatury personalne w czasie obrad i w dokumentach soborowych	30
1.4. Podstawy prawne prałatur personalnych w prawodawstwie posoborowym	34
1.4.1. Prałatury personalne i Instytut Opus Dei w dokumentach posoborowych	35
1.4.2. Droga przekształcenia Opus Dei w prałaturę personalną	40

2.	OPUS DEI JAKO PRAŁATURA PERSONALNA	44
2.1.	Prałatura Personalna Świętego Krzyża i Opus Dei w dokumentach erekcyjnych	44
2.1.1.	Postanowienia deklaracji Praelaturae personales	45
2.1.2.	Przepisy Konstytucji apostolskiej Ut sit	48
2.2.	Natura Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei według Codex Particularis Operis Dei	51
2.2.1.	Cel Prałatury	53
2.2.2.	Zarząd Prałatury	55
2.2.3.	Prezbiterium Prałatury	58
2.2.4.	Wierni Prałatury	61
2.2.5.	Działalność Prałatury	63
2.3.	Miejsce Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei w duszpasterstwie Kościoła powszechnego i Kościołów lokalnych	66
3.	PRAŁATURY PERSONALNE W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO JANA PAWŁA II	72
3.1.	Cel erekcji prałatur personalnych w świetle kanonu 294 Kodeksu Prawa Kanonicznego	73
3.1.1.	Powody erekcji prałatur personalnych	74
3.1.2.	Warunki erekcji prałatur personalnych	76
3.2.	Struktura i zarząd prałatur personalnych w świetle kanonu 295 Kodeksu Prawa Kanonicznego	78
3.2.1.	Prałat prałatury personalnej	79
3.2.2.	Prezbiterium prałatury personalnej	80

3.3. Prawne podstawy zaangażowania świeckich w działalność prałatur personalnych w świetle kanonu 296 Kodeksu Prawa Kanonicznego	83
3.3.1. Specyfika zaangażowania świeckich w działalność prałatur personalnych	83
3.3.2. Umowa jako więź łącząca świeckich z prałaturą personalną	85
3.4. Prałatury personalne wobec kościelnych struktur terytorialnych w świetle kanonu 297 Kodeksu Prawa Kanonicznego	86
Zakończenie	91

WYKAZ SKRÓTÓW

- AA** *Apostolicam actuositatem*. Dekret Soboru Watykańskiego II o apostołstwie świeckich. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekry, deklaracje. Poznań 2002 s. 478-508.
- AAS** *Acta Apostolicae Sedis*. Romae 1909-
- AG** *Ad gentes divinitus*. Dekret Soboru Watykańskiego II o misyjnej działalności Kościoła W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekry, deklaracje. Poznań 2002 s. 433-471.
- CD** *Christus Dominus*. Dekret Soboru Watykańskiego II o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekry, deklaracje. Poznań 2002 s. 236-258.
- CIC** Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Poznań 1984.
- CIC/17** Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti XV auctoritate promulgatus. Romae 1956.
- CIPOD** Codex Iuris Particularis Operis Dei. W: A. de Fuenmayor. V. Gómez-Iglesias. J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 875-914.
- ComP** *Communio*. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny. Wydanie polskie. Poznań 1981-
- ES** *Ecclesiae Sanctae*. Motu proprio Pawła VI W: PPK. Z. 2. Warszawa 1968 s. 31-97.
- FKTh** *Forum Katholische Theologie*. Anschaffenburg 1985-
- IE** *Ius Ecclesiae*. Roma 1989-

- LG** *Lumen gentium.* Konstytucja dogmatyczna Soboru Watykańskiego II o Kościele. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 2002 s. 104-166.
- ME** *Monitor Ecclesiasticus.* Commentarius internationalis juris canonici. Romae 1876-
- OsRomPol** *L'Osservatore Romano.* Wydanie polskie. Città del Vaticano 1980-
- PK** *Prawo Kanoniczne.* Warszawa 1968-
- PO** *Presbyterorum ordinis.* Dekret Soboru Watykańskiego II o posłudze i życiu prezbiterów. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 2002 s. 478-508.
- PP** *Praelaturae personales.* Deklaracja Kongregacji Biskupów o ustanowieniu prałatury personalnej Opus Dei. OsRomPol 3:1982 nr 11-12 s. 24.
- PPK** Posoborowe Prawodawstwo Kościelne. E. Szafrowski. Warszawa 1967-
- RNP** *Roczniki Nauk Prawnych.* Lublin 1990-
- US** *Ut sit.* Konstytucja apostolska Jana Pawła II o powołaniu Prałatury Personalnej „Świętego Krzyża i Opus Dei”. W: V. Messori. Śledztwo w sprawie Opus Dei. Tłum. A. Wieczorek-Niebielska. Warszawa 1998 s. 247-249.
- ThGl** *Theologie und Glaube.* Paderborn 1908-
- ThPQ** *Theologisch-praktische Quartalschrift.* Linz 1848-

BIBLIOGRAFIA**A. ŹRÓDŁA**

AD gentes divinitus. Dekret Soboru Watykańskiego II o misyjnej działalności Kościoła W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 2002 s. 433-471.

APOSTOLICAM actuositatem. Dekret Soboru Watykańskiego II o apostołstwie świeckich. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 2002 s. 478-508.

BREVE apostolico *Cum Societatis*, con cui Sua Santità Pio XII concede varie indulgenze ai membri della Società Sacerdotale della Santa Croce e Opus Dei; 28 Vi 1946 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 750-752.

CHRISTUS Dominus. Dekret Soboru Watykańskiego II o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 2002 s. 236-258.

CODEX Iuris Canonici z Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti XV auctoritate promulgatus. Romae 1956.

CODEX Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Poznań 1984.

CODEX Iuris Particularis Operis Dei. W: A. de Fuenmayor. V. Gómez-Iglesias. J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 875-914.

COMUNICAZIONE alla Sacra Congregazione per i religiosi del *nihil obstat* da parte della Sacra Congregazione del Sant'Uffizio, all'erezione diocesana della Società Sacerdotale della Santa Croce; 29 IX 1943 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 743.

CURRICULUM vitae del fondatore dell'Opus Dei, inviato dal vescovo di Madrid-Alcalá alla Santa Sede; 28 VIII 1943 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 740-743;

DECRETO di esecuzione della bolla *Ut sit* emesso da mons. Romolo Carboni, nunzio apostolico in Italia; 19 III 1983 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 870-871.

DECRETO del vescovo di Madrid-Alcalá di erezione canonica della Società Sacerdotale della Santa Croce; 8 XII 1943 r. W A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 745-746.

DECRETO *Primum inter* di approvazione definitiva, come istituto secolare di diritto pontificio, dell'Opus Dei e delle sue Costituzioni; 16 VI 1950 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 767-780.

DECRETUM laudis della Società Sacerdotale della Santa Croce e Opus Dei come istituto secolare di diritto pontificio; 24 II 1947 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 753-758.

ECCLESIAE Sanctae. Motu proprio Pawła VI. W: PPK. T. I z. 1 S. 31-97.

ESCRIVÁ de Balaguer J. Homilia „Praca dla Boga” wygłoszona 6 lutego 1960 roku. W: Tenże. Przyjaciele Boga. Tłum. J. Jarco. Katowice 1996 s. 89-109.

ESCRIVÁ de Balaguer J. Homilia „Skarb czasu” wygłoszona 9 stycznia 1956 roku. W: Tenże. Przyjaciele Boga. Tłum. J. Jarco. Katowice 1996 s. 73-88.

ESCRIVÁ de Balaguer J. Homilia „Wniebowstąpienie Pańskie” wygłoszona 19 V 1966 r. W: Tenże. To Chrystus przechodzi. Tłum. A. Kajzerek. Katowice 1992 s. 173-186.

LETTERA *Brevis sane* della Sacra Congregazione per i religiosi di lode del fine della Società Sacerdotale della Santa Croce e Opus Dei; 13 VIII 1946 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 752-753.

LETTERA del cardinale Amleto Cicognani, segretario di Stato, a mons. Escrivà, sulla revisione dello statuto giuridico; 20 v 1962 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 802-803.

LETTERA di mons. Escrivà al cardinale Antoniutti, prefetto della Sacra Congregazione per i religiosi e gli istituti secolari, sulla convocazione di un congresso generale speciale dell'Opus Dei; 20 V 1969 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 811-812.

LETTERA di mons. Escrivà a Sua Santità Giovanni XXIII, in cui chiede la revisione dello statuto giuridico dell'Opus Dei; 7 I 1962 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 800-802.

LINEAMENTA generalia della Società Sacerdotale della Santa Croce, presentati al vescovo di Madrid-Alcalá nel richiedere, il 13 VI 1943, l'erezione a società di vita commune voti. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 733-738.

LUMEN gentium. Konstytucja dogmatyczna Soboru Watykańskiego II o Kościele. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 2002 s. 104-166.

NIHIL obstat della Sacra Congregazione per i religiosi all'erezione diocesana della Società Sacerdotale della Santa Croce 11 X 1943 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 744-745.

PRAELATURAE personales. Deklaracja Kongregacji Biskupów o ustanowieniu prałatury personalnej Opus Dei. OsRomPol 3:1982 nr 11-12 s. 24.

PRESBYTERORUM ordinis. Dekret Soboru Watykańskiego II o posłudze i życiu prezbiterów. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 2002 s. 478-508.

REGIMINI Ecclesiae Universae. Konstytucja Apostolska Pawła VI. W: PPK. T. 2 z. 1 S. 14-92.

REGOLAMENTO dell'Opus Dei presentato al vescovo di Madrid-Alcalá nel richiedere, il 14 II 1941, l'approvazione come pia unione. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 728-730.

RESCRITTO della Sacra Congregazione per i religiosi sull'equiparazione della Società Sacerdotale della Santa Croce e Opus Dei agli istituti clericali; 7 VIII 1947. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 762.

RICHIESTA di approvazione dell'Opus Dei come pia unione, inoltrata da don Josemaría Escrivá al vescovo di Madrid-Alcalá; 14 II 1941 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 727.

RICHIESTA di erezione della Società Sacerdotale della Santa Croce a società di vita comune senza voti, inoltrata da don Josemaría Escrivá al vescovo di Madrid-Alcalá; 13 VI 1943 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 732-733.

RICHIESTA del *nihil obstat* della Santa Sede per l'erezione diocesana della Società Sacerdotale della Santa Croce, presentata del vescovo di Madrid-Alcalá alla Sacra Congregazione per i religiosi; 22 VI 1943 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 738-740.

RICHIESTA di autorizzazione per iniziare il procedimento relativo alla configurazione giuridica definitiva dell'Opus Dei, inoltrata da don Alvaro del Portillo alla Sacra Congregazione per i religiosi e gli istituti secolari; e risposta della S. Congregazione. 11/12 I 1979 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 831-832.

Ut Sit. Konstytucja apostolska Jana Pawła II o powołaniu Prałatury Personalnej „Świętego Krzyża i Opus Dei”. W: V. Messori. Śledztwo w sprawie Opus Dei. Tłum. A. Wiczorek-Niebielska. Warszawa 1998 s. 247-249.

VERBALE della cerimonia di esecuzione della bolla *Ut sit* da parte di mons. Romolo Carboni; 19 III 1983 r. W: A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L’itinerario giuridico dell’Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 871-874.

B. LITERATURA

ABAD J. A. Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża. *Ateneum Kapłańskie* 126:1996 z. 2 s. 242-248.

ABAD J. A. Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża. Tłum. A. Baranek. Warszawa 1996.

AMARAL T. A. Świeccy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Tłum. L. Balter. *ComP* 7:1987 nr 3 s. 25-35.

ARRIETA J. I. *Diritto dell’organizzazione ecclesiastica*. Milano 1997.

ARRIETA J. I. Prałatury personalne i ich relacje do struktur terytorialnych. Tłum. A. G. Miziński. *RNP* 12:2002 z. 2 s. 103-137. (Artykuł publikowany także wcześniej: *PK* 43:2000 nr 3-4 s. 85-115).

BAURA E. *Le attuali riflessioni della canonistica sulle prelatore personali. (Suggerimenti per un approfondimento realistico)*. W: *Le Prelature personali nella normativa e nella vita della Chiesa*. Venezia. Scuola Grande di San Rocco 25 e 26 giugno 2001. Padova 2002 s. 15-53.

- BĄCZKOWSKI F. Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa. T. II. Opole 1957.
- BECKER K. Eine Evangelisierung mit Zukunft. Die Personalprälaten als reale Chance. FKTh 18:2002 z. 4 s. 266-286.
- BEJZE B. Kronika Soboru Watykańskiego II. Częstochowa 2000.
- BERNAL S. Josemaria Escrivá de Balaguer. Szkic biografii założyciela Opus Dei. Tłum. M. Stasiński. Katowice 1991.
- BYRNA Andrew. Opus Dei. Uświęcanie pracy. *Lad.* 1 XI 1991 s. 9-10.
- BONIECKI A., MOSZORO-DĄBROWSKI S. „Opus Dei” w Polsce. Kościelna masoneria czy dzieło odnowy? *Tygodnik Powszechny* 46:1992 nr 15 s. 1, 6.
- CAEYS BOUUAERT F. Prêlat. W: Dictionnaire de droit canonique. Red. R. Naz. T. 7. Paris 1958 kol. 176-177.
- CELEGHIN A. Prelatura personale: problemi e dubbi. *Periodica* 82:1993 s. 95-138.
- CHIAPPETTA L. Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale. T. I. Napoli 1988.
- COMMENTO al Codice di Diritto Canonico. AA. VV. Red. P. V. Pinto. Città del Vaticano 2001.
- COMOTTI G. Somiglianze e diversità tra le prelature personali ed altre circoscrizioni ecclesiastiche. W: Le Prelature personali nella normativa e nella vita della Chiesa. Venezia. Scuola Grande di San Rocco 25 e 26 giugno 2001. Padova 2002 s. 79-114.
- CREUSEN J. Associations pieuses. W: Dictionnaire de droit canonique. Red. R. Naz. T. 1. Paris 1935 kol. 1270-1285.

- DOBRZANOWSKI S. Propagator świętości dla świeckich – bł. Jose Maria Escrivá de Balaguer. *Homo Dei* 42:1993 nr 3 s. 28-36.
- DUSZPASTERSTWO w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Red. J. Syryjczyk. Warszawa 1985.
- FORNÉS J. El perfil jurídico de las prelaturas personales. Un comentario a la Constitution Apostolica „Ut sit” (28 nov. 1982). *ME* 108:1983 z. 4 s. 436-472.
- FUENMAYOR A. de, GÓMEZ-IGLESIAS V., ILLANES J. L. L’itinerario giuridico dell’Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991.
- GARHAMMER E. Das „Opus Dei” – Kirche in der Kirche? *ThPQ* 139:1991 z. 4 s. 370-374.
- GHERRO S. Le prelatore personali nel sistema costituzionale canonico. W: *Le Prelature personali nella normativa e nella vita della Chiesa*. Venezia. Scuola Grande di San Rocco 25 e 26 giugno 2001. Padova 2002 s. 1-14.
- GHIRLANDA G. De differentia Praelaturam personalem inter et Ordinariatum militarem seu castrensem. *Periodica* 76:1987 s. 219-251.
- GHIRLANDA G. La Chiesa Particolare: Natura e Tipologia. *ME* 115:1990 z. 4 s. 551-568.
- GHIRLANDA G. Natura delle prelatore personali e posizione dei laici. *Gregorianum* 69:1988 nr 2 s. 299-314.
- GHIRLANDA G. Wprowadzenie do prawa kościelnego. Tłum. S. Kobiałka. Kraków 1996.
- GONDRAND F. Śladami Boga. Biografia Josemaríi Escrivy de Balaguer założyciela Opus Dei. Tłum. S. Bardski. Warszawa 2002.

GÓMEZ-IGLESIAS V. L'ordinazione episcopale del prelado dell'Opus Dei.
IE 3:1991 s. 251-265.

GRABOWSKI I. Prawo kanoniczne. Warszawa 1948.

INSADOWSKI H. Ustrój prawny Kościoła Katolickiego. Lublin 1926.

INSTYTUTY Świeckie w wypowiedziach Magisterium Kościoła. Święta
Kongregacja dla Zakonów i Instytutów Świeckich. Roma 1975.

KORYTKOWSKI J. Prałatury personalne. Warszawa 1991.

KOWALEWSKI M. Mały słownik teologiczny. Poznań. Warszawa. Lublin
1959. Z

LUDWICKI M. Święty Jose Maria Escriva de Balaguer. *Znaki Nowych
Czasów* 1:2002 nr 2 s. 11-12.

MANZANARES J. De Praelaturae personalis origine, natura et relatione cum
iurisdictione ordinaria. *Periodica* 69:1980 s. 387-421.

MIELE M. Territorialità e personalità della giurisdizione canonica. (Alcune
esperienze storiche). W: Le Prelature personali nella normativa e nella vita
della Chiesa. Venezia. Scuola Grande di San Rocco 25 e 26 giugno 2001.
Padova 2002 s. 55-77.

MESSORI V. Śledztwo w sprawie Opus Dei. A. Wieczorek-Niebielska.
Warszawa 1998.

MICHALIK A. Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro. Cz. 1. Wielcy duszpasterze.
Tarnów 1997.

MOSZORO-DĄBROWSKI S. Emaus to cały świat. Praca w nauczaniu św.
Josemaríi Escrivy. *W drodze* 31:2003 nr 3 s. 52-61.

NA 26 pytań odpowiada ks. prałat Opus Dei Alvaro del Portillo. [b.m.w.] 1990.

- NAVARRO-VALLS R. Das „Opus Dei” als Beispiel einer Personalprälatur im neuen Recht. ThGl 75:1985 nr 2 s. 165-188.
- PAWLUK T. Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II. T. II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie. Olsztyn 1986.
- PÉREZ-GÓMEZ R. Opus Dei próba wyjaśnienia. Tłum. J. Lekan, C. Taracha. Lublin 1998.
- PIERONEK T. Próba dostosowania norm Prawa Kanonicznego o inkardynacji i ekskardynacji do współczesnych potrzeb Kościoła. PK 11:1968 nr 1-2 s. 45-60.
- PRZYKAZANIE miłości Boga i człowieka – syntezą świętości. W: OsRomPol 13:1992 nr 7 s. 5-7.
- PUNZI NICOLO A. M. L’ente ecclesiastico gerarchico e la prelature personale. W: Le Prelature personali nella normativa e nella vita della Chiesa. Venezia. Scuola Grande di San Rocco 25 e 26 giugno 2001. Padova 2002 s. 165-177.
- ROCCA G. L’Opus Dei. Appunti e documenti per una storia. Roma 1985.
- ROMANO G. Opus Dei, posłannictwo, inicjatywy, ludzie. Tłum. A. Księżopolska-Makuracka, A. Wieczorek-Niebielska. Częstochowa 2002.
- ROZMOWY z prałatem Escrivá. Tłum. J. Garus. Katowice 1993.
- RUMAN J. M. Żądni władzy czy świętości? *Powściągliwość i Praca* 43:1992 nr 5 s. 7.
- RUMAN J. M., SYPEL A. Być katolikiem konsekwentnym. *Niedziela* 35:1992 nr 21 s. 4.

- SCHMITZ H. Die Personalprälaten. W: Joseph Listl. Hubert Müller. Heribert Schmitz. Handbuch des katholischen Kirchenrechts. Regensburg 1983 s. 526-529.
- SCHUNCK R. Die Errichtung der Personalprälatur Opus Dei. ThGl 73:1983 nr 2 s. 91-107.
- SOLTYSZEWSKI S. Komisja papieska dla rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. PK 5:1962 nr 3-4 s. 320-321.
- SORIA J. L. Escrivá, mistrz dobrego humoru. Tłum. J. Jarco. Ząbki 2002.
- STANKIEWICZ A. Le prelatore personali e i fenomeni associativi. W: Le Prelature personali nella normativa e nella vita della Chiesa. Venezia. Scuola Grande di San Rocco 25 e 26 giugno 2001. Padova 2002 s. 137-163.
- STAROWIEYSKI M. W sercu świata. *Przegląd Katolicki* 79:1991 nr 8 s. 8.
- STETSON H. W., HERVADA J. Personal Prelatures from Vatican II to the New Code: An hermeneutical study of canons 294-297. *The Jurist* 45:1985 s. 379-418.
- SZTAFROWSKI E. Podręcznik prawa kanonicznego. T. 1. Warszawa 1985.
- TORRE G. dalla. La Prelatura pastorale e la pastorale ecclesiale nell'ora presente. IE 14:2002 s. 93-109. (Artykuł publikowany również w: W: Le Prelature personali nella normativa e nella vita della Chiesa. Venezia. Scuola Grande di San Rocco 25 e 26 giugno 2001. Padova 2002 s. 115-136).
- VÁZQUEZ de Prada A. Założyciel Opus Dei. Życie Josemaríi Escrivy. Tom I. Tłum. P. Skibniewski. Kraków 2002.
- W drodze na ołtarze. Josemaría Escrivá de Balaguer. Warszawa 1992.

XVIII

WERON E. Co to jest Opus Dei. W: Życie wedle ducha. Księga pamiątkowa z okazji XXV-lecia Prymasowskiego Studium Życia Wewnętrznego. Poznań 1987 s. 199-212.

WERON E. Świeccy w Kościele. Dekret soborowy o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*. Paris 1970.

Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie *Provida Mater Ecclesia*. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum. Red. M. Chmielewski Lublin 1997.

ŻUROWSKI M. Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem. Tom I. Warszawa 1979.

WSTĘP

Posoborowa odnowa dokonująca się w Kościele obejmuje wszystkie wymiary jego działalności. Wśród zasadniczych cech charakterystycznych tej odnowy odnotowuje się dowartościowanie katolików świeckich przez podkreślenie ich znaczenia w podejmowanym przez Kościół apostołstwie, a ponadto przez mocne zaakcentowanie, iż są oni we właściwym sobie stanie życia wezwani do świętości. Z drugiej strony dokonująca się od lat sześćdziesiątych XX wieku odnowa Kościoła spowodowała wewnątrzkościelną refleksję nad tym, w jaki sposób jego działalność uczynić skuteczniejszą wobec wyzwań współczesnego, coraz bardziej dotkniętego laicyzacją, świata. Jedną z propozycji w tym kierunku była obecna już w trakcie obrad soborowych i zaznaczona w dokumentach Drugiego Soboru Watykańskiego idea powołania prałatur personalnych jako nowych struktur hierarchicznych w Kościele¹.

Prałatury personalne już w zamyśle ich pomysłodawców nie miały zastępować utrwalonej przez wieki struktury Kościoła ani też bynajmniej zastępować Kościołów partykularnych w podejmowanym przez nie apostołstwie. Ich zadaniem miało być podejmowanie apostołatu tam, gdzie Kościoły lokalne

¹ E. Baura. *Le attuali riflessioni della canonistica sulle prelature personali. (Suggerimenti per un approfondimento realistico)*. W: *Le prelature personali nella normativa e nella vita della Chiesa*. Padova 2002 s. 18-19.

wymagają wsparcia, czy to z racji na niewystarczającą liczbę duchowieństwa, czy też z powodu szczególnie trudnych warunków prowadzenia działalności².

Od idei powołania prałatur personalnych do jej realizacji minęło wiele lat. W tym okresie koncepcja prałatury personalnej krystalizowała się. Stało się jasne, iż prałatura personalna nie musi powstawać jako struktura zupełnie nowa, powoływana decyzją administracyjną, bez własnych korzeni i określonej duchowości. Oto rozwijające się od lat dwudziestych XX wieku – początkowo w Hiszpanii, następnie w Europie, a później niemal na całym świecie – Dzieło Opus Dei, zapoczątkowane przez księdza Josemarię Escrivę de Balaguer, przez swój szczególny charyzmat i cel okazało się odpowiednie do przekształcenia go w prałaturę personalną. Do tego kroku zarówno członków Dzieła, jak i przedstawicieli Stolicy Apostolskiej skłaniała wyjątkowość Opus Dei. Istniejące w Kościele formy prawne, do których usiłowano przystosować Dzieło, uniemożliwiały pełny rozwój współgrającej z przewodnimi ideami Drugiego Soboru Watykańskiego myśli księdza Escrivy. Dopiero forma prałatury personalnej, ostatecznie ustalona w deklaracji Kongregacji Biskupów *Praelaturae personales*³, Konstytucji apostolskiej Jana Pawła II *Ut sit*⁴ oraz Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, umożliwiła pełną realizację charyzmatu i celów Opus Dei, a zarazem spełnienie postulatów ojców soborowych, domagających się, by przez tę nową formę katolickiego apostołatu Kościół pełniej odpowiadał na wyzwania współczesnego świata.

Dla scharakteryzowania Opus Dei niezbędne jest zarysowanie sylwetki jego Założyciela, z którego myśli Dzieło czerpie swoje apostolskie cele, pragnąc też, aby nadana mu przez Kościół forma prawna umożliwiła ich jak najpełniejsze urzeczywistnienie. Św. Josemaría Escrivá de Balaguer urodził się 9 stycznia 1902 roku w Barbastro w Hiszpanii. Był drugim z sześciorga dzieci José Escrivy i Marii Dolores Albás. Został ochrzczony 13 stycznia tegoż roku. Rodzice,

² S. Gherro. Le prelatore personali nel sistema costituzionale canonico. W: Le prelatore personali nella normativa e nella vita della Chiesa. Padova 2002 s. 4-5.

³ AAS 75:1983 s. 464-468.

⁴ AAS 75:1983 s. 423-425.

pobożni katolicy, przekazali mu podstawowe prawdy wiary i cnoty chrześcijańskie: umiłowanie sakramentu pokuty i częstej Komunii Świętej, ufność w moc modlitwy, nabożeństwo do Najświętszej Maryi Panny, chęć pomocy najbardziej potrzebującym. Po ukończeniu szkoły rozpoczął studia w seminarium duchownym w Logroño. W 1920 roku przeniósł się do seminarium w Saragossie, gdzie wstąpił na Uniwersytet Papieski. Rozpoczął także studia na wydziale prawa miejscowego uniwersytetu państwowego. Po odbyciu studiów w seminarium w Saragossie 28 marca 1925 roku Josemaría otrzymał święcenia kapłańskie z rąk biskupa Miguela de los Santos Díaz Gómara. W kwietniu 1927 roku przeniósł się do Madrytu na studia doktoranckie na Wydziale Prawa Cywilnego⁵.

W dniu 2 października 1928 roku otrzymał Boże natchnienie do założenia Opus Dei – Dzieła, któremu poświęcił całe swoje dalsze kapłańskie życie. Fundamentalnym przesłaniem Dzieła była dla Założyciela prawda o powszechnym powołaniu do świętości przez wykonywanie pracy zawodowej i wypełnianie codziennych obowiązków właściwych dla każdego stanu życia⁶. To wezwanie do świętości wszystkich chrześcijan wiąże się z podkreślanym w charakterystyce Świętego umiłowaniem wolności każdego człowieka i szacunkiem dla jego życiowych wyborów⁷.

Prezentowana praca podejmuje problem prałatur personalnych jako nowej formy w prawodawstwie kościelnym, omawiając go na przykładzie pierwszej i jak dotąd jedynej prałatury personalnej – Opus Dei. Ponieważ jednak, jak zauważono wyżej, dzieje Opus Dei nie rozpoczynają się wraz z jego

⁵ A. Vázquez de Prada. *Założyciel Opus Dei*. T. I. Kraków 2002 s. 13-331.

⁶ M. Ludwicki. Święty Jose Maria Escrivá de Balaguer. *Znaki Nowych Czasów* 1:2002 nr 2, s. 11. Ks. Josemaría Escrivá pisał: „Błędem jest myśleć, że apostołstwo sprowadza się do dawania świadectwa poprzez kilka pobożnych praktyk. Ty i ja jesteśmy chrześcijanami, ale równocześnie – nie przestając być nimi ani na chwilę – jesteśmy obywatelami i pracownikami o określonych zadaniach, które musimy wykonać w przykładowy sposób, jeżeli chcemy się uświęcać”. Homilia „Praca dla Boga” wygłoszona 6 lutego 1960. W: Josemaría Escrivá. *Przyjaciele Boga*. Katowice 1996 s. 96.

⁷ M. Ludwicki. Święty Jose Maria Escrivá de Balaguer. *Znaki Nowych Czasów* 1:2002 nr 2, s. 12.

powołaniem jako prałatury personalnej, rozważania przeprowadzone w pracy przebiegają dwutorowo. Ukazują genezę Opus Dei przez analizę historii i kolejnych form prawnych nadawanych Dziełu, a także przedstawiają Opus Dei jako prałaturę personalną. Wszystko to służy zrealizowaniu podstawowego celu niniejszej pracy, którym jest w miarę możliwości wszechstronne ukazanie prałatury personalnej jako stosunkowo nowej i wciąż nie do końca znanej struktury prawnej w Kościele.

Stosownie do tak sformułowanego celu prezentowanej dysertacji zastosowano w niej analityczno-syntetyczną metodę opracowania materiału źródłowego. Polega ona na takim przeanalizowaniu dostępnej dokumentacji, aby w jej świetle ukazać prawnokanoniczną specyfikę prałatury personalnej Opus Dei.

Metodzie zastosowanej w przedstawianej rozprawie odpowiada jej układ merytoryczny, zamykający się w trzech rozdziałach. Pierwszy z nich ukazuje chronologicznie ewolucję prawnych form, które władze kościelne nadawały Opus Dei od momentu założenia Dzieła w 1928 r. przez księdza Josemarię Escrivę aż do przekształcenia go w pierwszą prałaturę personalną. Ta część pracy jest o tyle znacząca, że przez przybliżenie początków, charyzmatu i specyfiki działalności Opus Dei umożliwia zrozumienie konieczności poszukiwania odpowiedniej formy prawnej, dzięki której Dzieło mogłoby jak najlepiej służyć Kościołowi przez realizację szczególnych zadań apostołskich i ewangelizacyjnych. Rozdział drugi niniejszej pracy omawia z kolei prawną postać Opus Dei jako prałatury personalnej w świetle dokumentów erekcyjnych: deklaracji *Praelaturae personales* oraz Konstytucji apostołskiej *Ut sit*, a także dokonuje analizy Statutów Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei (*Codex Iuris Particularis Operis Dei*). Natomiast trzeci rozdział pracy omawia przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego z roku 1983 dotyczące prałatur personalnych. W konstruowaniu niniejszej pracy kolejność przedstawionego materiału (szczególnie umieszczenie przepisów prawa kanonicznego po omówieniu postaci prawnej Opus Dei jako prałatury personalnej w świetle jej dokumentów erekcyjnych i Statutów) wskazuje na szczególne okoliczności

przekształcenia Opus Dei w prałaturę personalną. Dokonało się ono bowiem jeszcze przed wejściem w życie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Całość pracy podsumowują wnioski zawarte w Zakończeniu.

W toku przygotowywania przedkładanej pracy okazało się, iż w języku polskim materiały podejmujące zagadnienie prałatur personalnych oraz historię Opus Dei od strony prawnokanonicznej są bardzo nieliczne. Najważniejszą pracą źródłową wydaną w języku polskim była publikacja Jerzego Korytkowskiego „Prałatury personalne”. Z powodu trudności dotarcia do wszystkich źródeł w archiwach Opus Dei konieczne okazało się wykorzystanie literatury obcojęzycznej, przede wszystkim w języku włoskim, która te źródła bądź publikuje, bądź omawia ich treść.

Fundamentalną w tym zakresie pracą źródłową była publikacja Amadeo de Fuenmayora, Valentína Gómeza-Iglesiasa i José Luisa Illanesa „L’itinerario giuridico dell’Opus Dei. Storia e difesa di un carisma”, nie tylko omawiająca szczegółowo historię Opus Dei i kolejnych prawnych form Dzieła, ale przytaczająca ponadto łaciński lub włoski tekst wszystkich istotnych dla dziejów Opus Dei i zagadnienia prałatur personalnych dokumentów wydanych przez władze kościelne. Wśród innych autorów, których publikacje stanowią materiał źródłowy niniejszej pracy, są m. in. Gianfranco Ghirlanda, Giuseppe della Torre, Erich Garhammer, William H. Stetson, Javier Hervada, Heribert Schmitz, Adriano Celeghin, Rudolf Schunck, Raphael Navarro-Valls, Klaus Becker, José A. Abad, Juan Ignacio Arrieta, Luigi Chiappetta czy Juan Fornes. Do źródeł prezentowanej pracy trzeba zaliczyć również publikacje samego Założyciela Opus Dei św. Josemaríi Escrivy. Wprawdzie nie są to prace prawnokanoniczne, jednakże pozostają one niezbędne dla zrozumienia specyfiki Opus Dei jako prałatury personalnej. Poza literaturą źródłową w prezentowanej pracy wykorzystano również inne publikacje, przede wszystkim z dziedziny prawa kanonicznego, dotyczące problematyki miejsca prałatur personalnych w hierarchicznym ustroju Kościoła. Z uwagi na nowość tej formy prawnej oraz na fakt, iż jak dotąd funkcjonuje jedynie Prałatura Personalna Świętego Krzyża i Opus Dei, literatura ta jest stosunkowo nieliczna. Dla ułatwienia redakcji

zastosowano w tekście zamiennie nazwy: Prałatura Personalna Świętego Krzyża i Opus Dei, Dzieło oraz popularnie używaną nazwę Opus Dei. Wszystkie one odnoszą się do tej samej organizacji.

Można mieć nadzieję, że przeprowadzone w pracy badania przybliżą nie tylko prawny obraz każdej prałatury personalnej, ale przede wszystkim ukążą specyfikę Prałatury Opus Dei.

ROZDZIAŁ I

GENEZA I HISTORIA PRAWNEJ DROGI PRAŁATURY PERSONALNEJ ŚWIĘTEGO KRZYŻA I OPUS DEI

Dla zrozumienia specyfiki i charyzmatu Opus Dei niezbędne jest ukazanie trwającego od samego początku Dzieła rozwoju jego prawnej postaci, który swoje uwieńczenie znalazł w erygowaniu w roku 1982 prałatury personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei. Wszystkie etapy prawnego uregulowania sytuacji Dzieła odzwierciedlają po pierwsze ewolucję prawa kanonicznego, szczególnie w odniesieniu do świeckich i ich roli w Kościele. Po drugie zaś obrazują one wyjątkowość Dzieła na tle organizacji i stowarzyszeń w Kościele, która ostatecznie doprowadziła do przyznania mu nowej i wyjątkowej formy prawnej. Jeżeli chodzi o pierwszy z wymienionych aspektów, w kanonistyce w XX wieku dokonało się znaczące dowartościowanie świeckich i zwiększenie ich udziału w życiu Kościoła. Niewątpliwie stymulatorem tych przemian był Drugi Sobór Watykański, który na nowo odkrył i podkreślił wielkie znaczenie laikatu w życiu wspólnoty chrześcijańskiej. Ma to oczywiste odniesienie do Opus Dei, które od początku w myśli Założyciela miało charakter świecki i służyło ukazywaniu prawdy, iż każdy człowiek jest powołany do świętości i może ją osiągnąć we właściwym sobie stanie życia, w szczególności przez wykonywanie pracy

zawodowej w świecie⁸. Tak jasne podkreślanie wartości chrześcijańskiego życia świeckiego – choć korzeniami sięgające daleko w głąb eklezjologii katolickiej – jest cechą specyficzną dla duchowości i apostolatu Opus Dei, zamierzoną od początku przez św. Josemarię Escrivę. Co do drugiego z wymienionych aspektów związanych z poruszaną w niniejszym rozdziale problematyką należy zauważyć, iż Opus Dei jako inicjatywa apostolska i duszpasterska nie miało do tej pory swoich odpowiedników w Kościele. Chociaż myśl Założyciela pozostaje w całej rozciągłości zgodna z nauczaniem Kościoła oraz ma charakter zdecydowanie katolicki, to jednak położenie w niej akcentu na znaczenie pracy i apostolatu świeckich jest prekursorskie. W pewnym sensie poprzedza ono wielkie dzieło Drugiego Soboru Watykańskiego oraz twórczo je rozwija i urzeczywistnia w dzisiejszym świecie.

Z tych stwierdzeń wynika, iż odpowiednie umiejscowienie Opus Dei w prawodawstwie kościelnym nie mogło być zadaniem łatwym, a nawet – wobec nowości i wyjątkowego charakteru Dzieła – przyczyniało wiele problemów. Pociągało to za sobą trwającą wiele lat ewolucję prawnej formy Opus Dei, odpowiadającą pojawiającym się z biegiem czasu nowym możliwościom dawanym przez prawo kanoniczne i coraz bardziej zgodnym z charyzmatem Dzieła oraz myślą Założyciela. To wszystko sprawia, iż analiza rozwoju prawnej formy Opus Dei od momentu jego powstania aż do erygowania go jako prałatury personalnej jest niezbędna, by zrozumieć jego wyjątkowość i móc właściwie zinterpretować znaczenie jego obecnej sytuacji prawnokanonicznej.

⁸ Podkreślają to słowa samego Założyciela Opus Dei: „Przekonanie, że nasza ziemską wędrówka – we wszystkich okolicznościach i w każdym czasie – jest wędrówką do Boga, jest wspaniałym skarbem, odbłaskiem nieba, że trzymamy w rękach cudowny dar, którym musimy gospodarować odpowiedzialnie wobec Boga i wobec ludzi. Nie potrzeba do tego zmieniać stanu – jesteśmy przecież ludźmi stojącymi pośród świata, którzy uświęcają swój zawód, stanowisko, życie rodzinne, stosunki społeczne wszystkie te sprawy, które tylko z pozoru są czysto ziemskie”. J. Escrivá de Balaguer. Homilia „Skarb czasu” wygłoszona 9 I 1956. W: Josemaría Escrivá. Przyjaciele Boga. Katowice 1996 s. 87.

1.1. Prawne początki Opus Dei (1928 – 1946)

W pierwszym paragrafie niniejszej pracy zostaną przedstawione dzieje Opus Dei od jego początków, tj. od kiedy ksiądz Josemaría Escrivá ujrzał Dzieło podczas rekolekcji w domu zakonnym lazarystów, aż do momentu osiedlenia się założyciela na stałe w Rzymie. Zostaną tu ukazane kolejne aprobaty wydane dla Opus Dei, począwszy od ustnego zatwierdzenia przez biskupa Madrytu do zatwierdzenia Dzieła jako związku pobożnego. Poruszony zostanie także prawny problem Stowarzyszenia Kapłańskiego i wewnętrzne kształtowanie się struktur Dzieła.

1.1.1. Powstanie i rozwój Dzieła do zatwierdzenia na szczeblu diecezjalnym

Rzeczony rozwój formy prawnej Opus Dei rozpoczął się już na początku Dzieła – 2 października 1928 roku⁹. Tego dnia ksiądz Escrivá rozpoznał, że Bóg wzywał go do szczególnej misji, tak, by poświęcając wszystkie swoje siły, założył Dzieło, mające na celu rozpowszechnienie wśród chrześcijan żyjących w świecie głębokiej świadomości Bożego powołania do świętości¹⁰. Dzieło to miało gromadzić ludzi, którzy zdając sobie sprawę z tego specyficznego chrześcijańskiego powołania, pragnęli urzeczywistniać je w świecie, tam, gdzie żyli i pracowali – zarówno świeckich, żyjących samotnie i w rodzinach, jak i kapłanów. Światło otrzymane przez Założyciela było początkiem długiego rozwoju Opus Dei, w czasie którego następowały znaczące przemiany formy prawnej Dzieła, by mogło ono jak najlepiej realizować swoje apostołskie zadania¹¹.

⁹ S. Bernal. Josemaría Escrivá de Balaguer. Szkic biografii założyciela Opus Dei. Katowice 1991 s. 100.

¹⁰ E. Garhammer. Das „Opus Dei” – Kirche in der Kirche? ThPQ 139:1991 z. 4 s. 370.

¹¹ A. de Fuenmayor, V. Gómez-Iglesias, J. L. Illanes. L'itinerario giuridico dell'Opus Dei. Storia e difesa di un carisma. Milano 1991 s. 17.

Struktura Opus Dei zaczęła się kształtować w okresie poprzedzającym pierwsze prawne zatwierdzenie Dzieła z roku 1941. Początkowo stanowiła ją mała grupa młodych ludzi skupionych wokół charyzmatycznej osoby księdza Josemaríi¹². Pierwotnie Założyciel ograniczył apostołat Dzieła do mężczyzn, sądząc, że tylko do nich odnosiło się wezwanie otrzymane 2 października 1928 roku. Jednak 14 lutego 1930 roku nowe światło Boże pozwoliło mu zrozumieć, że Dzieło powinno gromadzić również kobiety¹³. W latach trzydziestych XX w. struktura Opus Dei nie była jeszcze szczegółowo określona. W kwestiach organizacyjnych podlegała ciągłemu rozwojowi i przemianie, chociaż Założyciel jako prawnik zabiegał, by Dzieło nigdy nie przerodziło się w nieokreślone i nieuporządkowane zjawisko w Kościele. Już pierwsze pisma księdza Escrivy zawierały wyraźne wskazania, w jakim kierunku ma się ono rozwijać. W pierwszym rzędzie jako zadanie dla członków Opus Dei wskazywał uświęcanie świata, urzeczywistnianie królestwa Chrystusa, ożywianie zajęć i rzeczywistości ziemskich duchem ewangelicznym, co jest następstwem autentycznie chrześcijańskiego życia w świecie. Z tym wiąże się nacisk kładziony przez Założyciela na wartość pracy zawodowej oraz na rolę, którą każdy człowiek odgrywa w społeczeństwie¹⁴. Z tego wynikały późniejsze prawne uregulowania Dzieła – konieczność, by wszyscy jego członkowie pracowali zawodowo¹⁵. Ponadto ksiądz Escrivá podkreślał wartość życia chrześcijanina jako Bożego powołania. Stąd Opus Dei nigdy nie było dlań – nawet po uregulowaniu prawnym – stowarzyszeniem mającym pewien ograniczony czy zawężony cel,

¹² Fuenmayor. L'itinerario... s. 30-31.

¹³ Fuenmayor. L'itinerario... s. 20; por. Bernal. Josemaría Escrivá... s. 127.

¹⁴ Nieco później Założyciel ten wymiar działalności Opus Dei podkreślał, mówiąc, iż „Dla chrześcijanina apostołstwo powinno być czymś zupełnie naturalnym, normalnym; nie jest ono tylko dodatkiem, czymś przydatnym do codziennych zajęć, do aktywności zawodowej. Od czasu, kiedy Pan pozwolił na powstanie Opus Dei, mówię o tym nieustannie! Idzie o uświęcanie normalnej, codziennej pracy, o uświęcanie się w tej pracy i o uświęcanie innych przez wykonywanie obowiązków swego stanu i zawodu”. „Wniebowstąpienie Pańskie”. Homilia wygłoszona 19 maja 1966 r. W: Josemaría Escrivá. *To Chrystus przechodzi*. Katowice 1992 s. 181.

¹⁵ S. Moszoro-Dąbrowski. Emaus to cały świat. Praca w nauczaniu św. Josemaríi Escrivy. *W drodze* 31:2003 nr 3 s. 56.

któremu należałoby podporządkować część własnego życia, lecz zadaniem duchowym i apostołskim, do którego urzeczywistnienia wymagane jest całkowite zaangażowanie człowieka. Konsekwencją wypełniania tego powołania jest dążenie do osobistego uświęcenia człowieka oraz apostołski wymiar Dzieła. Założyciel, opierając się na wizji Dzieła jako szczególnej drogi do świętości jego członków, otworzył je zarówno na mężczyzn, jak i na kobiety, na ludzi żyjących w rodzinach, jak też w celibacie. Ta powszechność Dzieła już u samych jego początków prowadziła do tego, że w myśli Założyciela konieczna stawała się dla niego taka forma prawna, by jego działalność mogła być jak najszersza. Stąd – jak ksiądz Escrivá zauważał już w 1931 roku – dla ukazania powszechnego charakteru Opus Dei jego główna siedziba powinna znajdować się w Rzymie – centrum chrześcijaństwa¹⁶.

Założyciel od początku starał się wyraźnie odróżnić Dzieło od innych stowarzyszeń i ruchów katolickich o profilu religijnym czy społecznym, których bardzo wiele powstawało w XIX i w początkach XX w. Wyraźnie pisał o tym w „Instrukcji” wydanej 19 marca 1934 roku, podkreślając wyjątkowość Opus Dei i wzywając jego członków do wierności ich wyjątkowemu powołaniu oraz temu, czego Bóg oczekuje od Dzieła¹⁷. W myśli księdza Escrivy miało ono pozostawać jedynym w swoim rodzaju zjawiskiem pastoralnym i apostołskim, przemieniającym od wewnątrz świat i jego struktury światłem Ewangelii¹⁸.

Z przedstawionych wyżej idei księdza Josemaríi Escrivy wynikały jego starania o wypracowanie i nadanie właściwej formuły prawnej powstającemu Dziełu. Prawodawstwo kościelne pierwszej połowy XX w. nie знаło żadnej formy prawnej, która w pełni przystawałaby do szczególnego charyzmatu Opus Dei – Dzieła o charakterze powszechnym, które powinno otrzymać organizację jednorodną i ponaddiecezjalną, złożoną z kapłanów i świeckich, mężczyzn i

¹⁶ Fuenmayor. L'itinerario... s. 35-48.

¹⁷ E. Weron. Co to jest Opus Dei. W: Żyć wedle Ducha. Księga pamiątkowa z okazji XXV-lecia działalności Prymasowskiego Studium Życia Wewnętrznego. Red. E. Weron. Poznań 1987 s. 199.

¹⁸ Fuenmayor. L'itinerario... s. 51-52.

kobiet, żyjących w rodzinach i samotnie. Dla tak pomyślanej instytucji nie nadawała się ani forma zgromadzenia zakonnego, ani podobnego stowarzyszenia. Z tego poważnego problemu zdawał sobie dobrze sprawę ksiądz Escrivá. W istocie jego rozwiązanie dokonało się dopiero wiele lat później w posoborowej reformie prawa kanonicznego, uwieńczonej wydaniem Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku.¹⁹

Od samego początku działalności ksiądz Escrivá cieszył się zaufaniem biskupa Madrytu-Alcalá Leopolda Eijo y Garay i miał jego ustną aprobatę. Pierwotnie ksiądz Josemaría nie czynił zabiegów o pisemne zatwierdzenie, wiedząc, że nie ma odpowiedniej dla Dzieła formy w obowiązującym wówczas prawie kanonicznym²⁰. Uważał, że w początkowych latach Opus Dei zatwierdzenie ustne było wystarczające. Jednak w kolejnych latach okazało się, że nie do końca określony status prawny Dzieła stwarzał pewne trudności. W środowiskach kościelnych niekiedy uważano je wręcz za zjawisko „heretyckie” z powodu nauki o tym, iż człowiek może osiągnąć świętość nie tylko w życiu zakonnym czy kapłańskim, lecz równie dobrze w życiu świeckim. Z drugiej strony nowe zadania stanęły przed rozwijającym się Dziełem po zakończeniu wojny domowej w Hiszpanii i wraz ze wzrostem liczby powołań do Dzieła. Z czasem dla samego Założyciela stawało się oczywiste, iż wraz z rozkwitem Dzieła konieczne okazywało się nadanie mu struktury prawnej, co powstrzymałoby również nasilającą się kampanię jego przeciwników. Tego samego zdania był biskup Eijo y Garay, polecając w marcu 1940 roku księdzu Escrivie przygotowanie dokumentacji niezbędnej do zatwierdzenia na szczeblu diecezjalnym²¹.

Po konsultacji z ekspertami w dziedzinie prawa kanonicznego ksiądz Josemaría doszedł do wniosku, iż ówczesnie jedynym możliwym rozwiązaniem problemu prawnej formy Dzieła jest jego zatwierdzenie jako związku pobożnego

¹⁹ Fuenmayor. L'itinerario... s. 92-94.

²⁰ Bernal. Josemaría Escrivá... s. 219-220.

²¹ Fuenmayor. L'itinerario... s. 97-106.

(*pia unio*)²². W dniu 14 lutego 1941 roku ksiądz Escrivá zwrócił się oficjalnie do biskupa Madrytu-Alcalá o aprobatę Opus Dei jako związku pobożnego zgodnie z kanonem 708 Kodeksu Prawa Kanonicznego²³. Takie uznanie Dzieła zdaniem Założyciela miało przyczynić się do lepszej realizacji jego podstawowych, wyraźnych już od początku istnienia celów – formacji chrześcijańskiej wiernych i służby Kościołowi²⁴.

Występując do biskupa madryckiego o zatwierdzenie Opus Dei jako związku pobożnego, ksiądz Escrivá wiedział, że nie jest to ostateczna forma prawna dla Dzieła, choć wówczas wydawała się najlepsza z możliwych – tym bardziej, że troską Założyciela było to, by pod żadnym pozorem nie upodabniać Dzieła do zgromadzenia zakonnego. Skoro zaś nie mogło ono stać się zgromadzeniem zakonnym, jedyną drogą prawną otwartą w ówczesnym prawie kanonicznym pozostawały formy stowarzyszeń świeckich. W III części II księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, mówiącej o wiernych świeckich, wśród stowarzyszeń wiernych wyróżniono trzecie zakony (kan. 702), bractwa (kan. 707 § 2) i związki pobożne (kan. 707 § 1). Dla księdza Escrivy było jasne, iż Dzieło nie mogło być ani trzecim zakonem, ani bractwem. Stąd też pozostawała jedynie możliwość jego prawnego zatwierdzenia jako związku pobożnego²⁵.

1.1.2. Opus Dei jako związek pobożny (*pia unio*)

Pierwsza pisemna aprobata o zasięgu diecezjalnym pochodziła z 19 marca 1941 roku²⁶. W dekrete zatwierdzającym biskup madrycki wyrażał satysfakcję z powodu kanonicznego zaistnienia Dzieła, chociaż aprobata nie zahamowała

²² Fuenmayor. L'itinerario... s. 45.

²³ R. Gómez-Pérez. Opus Dei. Próba wyjaśnienia. Lublin 1998 s. 40.

²⁴ Richiesta di approvazione dell'Opus Dei come pia unione, inoltrata da don Josemaría Escrivá al vescovo di Madrid-Alcalá. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 727.

²⁵ Fuenmayor. L'itinerario... s. 119-120.

²⁶ Chociaż dokument podpisano 24 marca, był on datowany na Uroczystość świętego Józefa, szczególnego patrona Założyciela. Por. F. Gondrand. Śladami Boga. Warszawa 2000 s. 177.

całkowicie kampanii oszczerstw pod jego adresem. Zgodnie z prośbą Założyciela Dzieło zostało zatwierdzone jako *pia unio*²⁷. Aby pełniej zrozumieć znaczenie zatwierdzenia, należy się przyjrzeć tej formie prawnej. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku określał tego typu organizacje jako zrzeszenia wiernych założone w celu wykonywania jakiegoś dzieła zbożnego lub dzieła miłości²⁸. Związek pobożny rozumiano jako pewien rodzaj bractwa chrześcijańskiego, które za główny swój cel miały szerzenie miłosierdzia, a na drugim planie – podniesienie kultu publicznego²⁹. Takie związki mogły być zakładane jedynie formalnym dekretem erekcyjnym, dzięki któremu uzyskiwały osobowość prawną w Kościele³⁰. Każdy związek miał swoje statuty zatwierdzone przez Stolicę Apostolską lub biskupa diecezjalnego. Przez statuty rozumiano stałą normę, którą wydawała i rządziła się społeczność nie mająca władzy jurysdykcyjnej. Statutami bywały niekiedy dekrety biskupie, uchwały synodalne, a czasem nawet ustawy partykularne, zależnie od władzy, która je wydała i od mocy obowiązującej, jaką im nadała³¹. Biskup miał również prawo nadzoru nad każdym związkiem, bractwem czy stowarzyszeniem kościelnym i mógł je wizytować, chociażby było erygowane przez Stolicę Apostolską³². Każdy taki związek miał prawo przyłączania do siebie (agregowania) innych związków,

²⁷ G. Rocca. *L'Opus Dei. Appunti e documenti per una storia*. Roma 1985 s. 131; por. Gómez-Pérez. *Opus Dei...* s. 45.

²⁸ CIC/17 c. 707 § 1: „Associaciones fidelium quae ad exercitium alicuius operis pietatis aut caritatis erectae sunt”; por. J. Creusen. *Associations pieuses*. W: *Dictionnaire de droit canonique*. Red. R. Naz. T. 1. Paris 1935 kol. 1272.

²⁹ F. Bączkowski. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 1. Opole 1957 s. 775.

³⁰ Określa to CIC/17 c. 708: „/.../ pro piis autem unionibus sufficit Ordinarii approbatio, qua obtenta, ipsae, licet morales personae non sint, capaces tamen sunt obtinendi gratias spirituales ac praesertim indulgentias”.

³¹ Bączkowski. *Prawo kanoniczne...* s. 185.

³² I. Grabowski. *Prawo kanoniczne*. Warszawa 1948 s. 298. Por. CIC/17 c. 690: „Omnes associationes, etiam ab Apostolica Sede erectae, nisi speciale obstet privilegium, iurisdictioni subsunt vigilantiae Ordinarii loci, qui ad normas sacrorum canonum eas invisendi ius habet et manus”. („Wszystkie zrzeszenia, nawet założone przez Stolicę Apostolską, jeżeli nie mają specjalnego przywileju, podlegają jurysdykcji i czujności miejscowego ordynariusza, który stosownie do przepisów prawa może i powinien je nadzorować”. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Tłum. S. Biskupski. PK 6:1963 nr 1-4 s. 5); por. Creusen. *Associations pieuses...* kol. 1280.

bractw oraz stowarzyszeń³³. Wymagane do ogłoszenia Opus Dei związkiem pobożnym statuty, zwane Regulaminem (*Regulae*), ksiądz Josemaría Escrivá przedstawił biskupowi madryckiemu Leopoldo Eijo y Garay 14 lutego 1941 roku³⁴.

Regulamin stanowił, że Opus Dei było katolickim stowarzyszeniem mężczyzn i kobiet, którzy żyją w świecie i dążą do chrześcijańskiej doskonałości, uświęcając się przez pracę (art. 1 § 1). Jego cele były jednakże nadprzyrodzone, stąd też jego członkowie, spełniając najdokładniej własne obowiązki zawodowe i społeczne, mieli za zadanie żyć życiem modlitwy i ofiary, służąc Kościołowi (art. 1 § 2). W części poświęconej członkom Stowarzyszenia wyróżniono trzy ich grupy: przypisanych (*socii inscripti*), supernumerariuszy (*socii supernumerarii*) i numerariuszy (*socii numerarii*), w zależności od zobowiązań do praktyk religijnych (art. 2). Do Stowarzyszenia w myśl Regulaminu nie mogli należeć kapłani diecezjalni, zakonnicy ani zakonnice, ani też ci, którzy odbyli postulat zakonny (art. 3 § 1-2). Jednakże ci członkowie Opus Dei, którzy poświęcili się kapłaństwu, nie przestawali należeć do Stowarzyszenia (art. 3 § 3). Jako organy decyzyjne Opus Dei Statuty wymieniały Radę i Zgromadzenie. Radę tworzyli: przewodniczący, sekretarz i trzech członków, a Zgromadzenie – numerariusze, spośród których wybierani byli członkowie Rady (art. 4). Rada miała zbierać się zwyczajnie co trzy miesiące lub częściej – na żądanie co najmniej trzech członków. Jej zadaniem była troska o zachowywanie Statutów oraz o sprawy materialne Opus Dei, jak również zapewnienie, by modlono się za zmarłych (art. 5). Statuty określały ponadto zasady wyboru i kadencji członków Rady (art. 6), a także czas zwyczajnych obrad Zgromadzenia (art. 7) oraz zasady podejmowania przez te organy uchwał (art. 8). Dalsze przepisy określały modlitwy za zmarłych członków Stowarzyszenia i ich pogrzeb (art. 9), sprawy finansowe (art. 10) oraz jego siedzibę (art. 11). Statuty zwracały szczególną uwagę na postawę pokory, mającą charakteryzować wszystkich członków Stowarzyszenia. Miała ona być

³³ Związek pobożny. W: M. Kowalewski. Mały słownik teologiczny. Poznań. Warszawa. Lublin 1960 s. 425.

³⁴ Gondrand. Śladami... s. 177.

najwspanialszym znamieniem charakteryzującym Dzieło (art. 12)³⁵. Końcowy przepis stanowił, iż w wypadku rozwiązania Stowarzyszenia należące do niego dobra materialne miały przejść w ręce biskupa diecezji, w której znajduje się siedziba Dzieła (art. 13)³⁶.

Od samego początku w Dziele obecni byli kapłani, aby – zgodnie z myślą Założyciela – odzwierciedlać właściwą Kościołowi współpracę kapłanów ze świeckimi. Chociaż Opus Dei miało zasadniczo charakter świecki, to jednak kapłani mieli w nim spełniać funkcję sakramentalną. Pierwotnie obecność księży w Dziele nie była prawnie uregulowana. Ksiądz Josemaría współpracował z zaprzyjaźnionymi kapłanami, nie związanymi ściśle z Opus Dei. Z czasem jednak okazało się, że Dzieło potrzebuje własnych kapłanów, którzy urzeczywistnialiby jego szczególny charyzmat. Założyciel doszedł wówczas do wniosku, że kapłani spełniający ten warunek powinni się wywodzić spośród żyjących w celibacie świeckich członków Opus Dei. Wprawdzie ksiądz Escrivá przygotował do posługi w Dziele kilku mężczyzn już w końcu lat trzydziestych, jednakże zagadnienie ich inkardynacji zostało rozwiązane później – po oświeceniu, które Założyciel otrzymał 14 lutego 1943 roku³⁷. Ten dzień uważa się za początek Stowarzyszenia Kapłańskiego Świętego Krzyża, od początku nierozdzielnie związanego z Opus Dei³⁸.

O erygowanie Stowarzyszenia Kapłańskiego jako stowarzyszenia życia wspólnego bez ślubów ksiądz Escrivá zwrócił się do biskupa Madrid-Alcalá 13 czerwca 1943 roku³⁹, dołączając do wniosku ogólne wskazania określające

³⁵ Art. 12 § 1: „Potissimum Operis Dei sigillum, humilitas collectiva membrorum”.

³⁶ Regolamento dell’Opus Dei presentato al vescovo di Madrid-Alcalá. W: Fuenmayor. L’itinerario... s. 728-730.

³⁷ Gómez-Pérez. Opus Dei... s. 47

³⁸ G. Romano. Opus Dei. Posłannictwo, inicjatywy, ludzie. Częstochowa 2002 s. 141-143.

³⁹ Richiesta di erezione della Società Sacerdotale della Santa Croce a società di vita comune senza voti, inoltrata da don Josemaría Escrivá al vescovo di Madrid-Alcalá. W: Fuenmayor. L’itinerario... s. 732-733.

naturę, zasady i cele działalności oraz porządek Stowarzyszenia⁴⁰. Jednocześnie przez biskupa madryckiego 22 czerwca 1943 roku ksiądz Josemaría zwrócił się o *nihil obstat* dla Stowarzyszenia Kapłańskiego do Kongregacji ds. Zakonników⁴¹. Po stwierdzeniu 29 października 1943 roku przez Kongregację Świętego Oficjum, że nic nie przeciwstawia się zatwierdzeniu Stowarzyszenia⁴², Kongregacja ds. Zakonników udzieliła *nihil obstat* 11 października 1943 roku⁴³. Ostatecznie diecezjalny akt erekcyjny został wydany przez biskupa Eijo y Garay 8 grudnia 1943 roku⁴⁴. Było to jedyne rozwiązanie, umożliwiające biskupowi madryckiemu wyświęcenie kapłanów inkardynowanych do Opus Dei. Dzięki temu trzej pierwsi księża, po ukończeniu studiów teologicznych, zostali wyświęceni już 25 czerwca 1944 roku⁴⁵.

⁴⁰ Lineamenta generalia della Società Sacerdotale della Santa Croce, presentati al vescovo di Madrid-Alcalá nel richiedere, il 13 VI 1943, l'erezione a società di vita commune voti. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 733-738.

⁴¹ Richiesta del *nihil obstat* della Santa Sede per l'erezione diocesana della Società Sacerdotale della Santa Croce, presentata del vescovo di Madrid-Alcalá alla Sacra Congregazione per i religiosi. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 738-740. Do prośby biskup dołączył *curriculum vitae* Założyciela, potwierdzające jego wiarygodność. Por. *Curriculum vitae* del fondatore dell'Opus Dei, inviato dal vescovo di Madrid-Alcalá alla Santa Sede. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 740-743; por. G. Rocca. L'Opus Dei. s. 136-138.

⁴² Comunicazione alla Sacra Congregazione per i religiosi del *nihil obstat* da parte della Sacra Congregazione del Sant'Uffizio, all'erezione diocesana della Società Sacerdotale della Santa Croce. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 743.

⁴³ *Nihil obstat* della Sacra Congregazione per i religiosi all'erezione diocesana della Società Sacerdotale della Santa Croce. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 744-745.

⁴⁴ Decreto del vescovo di Madrid-Alcalá di erezione canonica della Società Sacerdotale della Santa Croce. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 745-746.

⁴⁵ „W Madrycie święcenia z rąk don Leopoldo Eijo y Garay otrzymali trzej pierwsi: Álvaro del Portillo, José María Hernández de Garnica i José Luis Muzquiz”. Bernal. Josemaría Escrivá... s. 135.

1.2. Międzynarodowy rozwój stowarzyszenia (1946 – 1963)

Przeniesienie centrali Dzieła do Rzymu spowodowało, że możliwy stał się jego międzynarodowy rozwój, stymulujący Założyciela do poszukiwania nowych rozwiązań prawnych dla Opus Dei, co osiągnięto częściowo, przekształcając je w instytut świecki. Ukazaniu tego rozwoju służy poniższy punkt.

1.2.1. Przekształcenie Opus Dei w instytut świecki

Aby zrealizować cele, które Założyciel postawił Opus Dei w momencie jego powstania, forma prawna związku pobożnego okazała się niewystarczająca. Coraz większy zasięg pracy apostołskiej czynił celowym znalezienie rozwiązania solidniejszego niż *pia unio*. W tym celu powzięto działania, zmierzające do zmiany prawnego statusu Dzieła – od prawa diecezjalnego do papieskiego. Mogło do niej dojść po udzieleniu przez Kongregację ds. Zakonników *decretum laudis*, o który wystąpił Założyciel⁴⁶.

W lutym 1946 roku do Rzymu został wysłany ksiądz Álvaro del Portillo, najbliższy współpracownik księdza Escrivy, z listami polecającymi od wielu biskupów hiszpańskich oraz z dokumentami wyjaśniającymi, iż Opus Dei potrzebuje papieskiej aprobaty⁴⁷. Ksiądz del Portillo przedstawił tam przygotowaną przez Założyciela dokumentację na temat Dzieła⁴⁸. 23 czerwca 1946 roku do Rzymu przybył sam ksiądz Escrivá. Wkrótce potem, 28 czerwca 1946 roku, ukazało się brewe *Cum Societatis* Piusa XII zawierające uznanie dla owoców apostołskiej pracy Stowarzyszenia oraz udzielające jego członkom licznych odpustów⁴⁹. W dniu 31 sierpnia 1946 roku. Założyciel wrócił do

⁴⁶ Fuenmayor. L'itinerario... s. 191.

⁴⁷ Gómez-Pérez. Opus Dei... s.48.

⁴⁸ Bernal. Josemaría Escrivá... s. 221.

⁴⁹ Breve apostolico *Cum Societatis*. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 750-752.

Madrytu z papieską aprobatą celów Dzieła zawartą w liście *Brevis sane* Kongregacji ds. Zakonników. W piśmie tym Kongregacja uznawała działalność Stowarzyszenia Kapłańskiego Świętego Krzyża i Opus Dei za potrzebną i celową⁵⁰.

Już na początku 1946 roku w kurii rzymskiej pojawiały się propozycje nowego rozwiązania prawnego statusu Opus Dei, odpowiadającego powszechności i wyjątkowości tego zjawiska pastoralnego. O nowe rozwiązania prawne wciąż zabiegał ksiądz Josemaría. Będąc w Rzymie po raz drugi, 8 grudnia 1946 roku został przyjęty na prywatnej audiencji przez papieża Piusa XII⁵¹. Rezultatem tych starań było wydanie w dniu 2 lutego 1947 roku Konstytucji Apostolskiej *Provida Mater Ecclesia*⁵², ustanawiającej prawną formę instytutów świeckich. Miały one powstawać w celu objęcia troską ludzi, którzy chcieli się uświęcać, pozostając w swoim środowisku, bez konieczności wstępowania do zakonu. W kolejnym roku opublikowano dokumenty uzupełniające prawodawstwo dotyczące instytutów świeckich: motu proprio *Primo feliciter* z 12 marca 1948 roku⁵³ i instrukcję *Cum Sanctissimus* z 19 marca 1948 roku⁵⁴.

Konstytucja apostolska *Provida Mater Ecclesia* – wraz z późniejszymi dokumentami uzupełniającymi – ustanawiała formę prawną instytutu świeckiego, nie występującą w obowiązującym wówczas Kodeksie Prawa Kanonicznego⁵⁵. Określała ona instytuty świeckie jako stowarzyszenia kleryczne lub laickie, których członkowie, aby osiągnąć chrześcijańską doskonałość i urzeczywistnić jak najpełniej chrześcijański apostołat, praktykują rady ewangeliczne. Zgodnie z postanowieniami dokumentu instytuty świeckie nie są ani zgromadzeniami

⁵⁰ Lettera *Brevis sane* della Sacra Congregazione per i religiosi di lode del fine della Società Sacerdotale della Santa Croce e Opus Dei. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 752-753.

⁵¹ Gondrand. Śladami... s. 204.

⁵² AAS 39:1947 s. 114-129.

⁵³ AAS 40:1948 s. 283-286.

⁵⁴ AAS 40:1948 s. 293-297.

⁵⁵ J. Fornés. El perfil jurídico de las prelaturas personales. Un comentario a la Constitución Apostolica "Ut sit" (28 nov. 1982). ME 108:1983 z. 4 s. 454.

zakonnymi, ani stowarzyszeniami życia wspólnego, lecz przynależą do rodzaju stowarzyszeń wiernych. Ich specyfika jednak jest powodem odróżnienia od innych stowarzyszeń⁵⁶. Zgodnie z ówczesnie wydanymi normami były to stowarzyszenia kobiet i mężczyzn, których członkowie, pozostając w świecie, zobowiązują się przez zachowanie rad ewangelicznych dążyć do doskonałości i pełnić właściwe im dzieła apostołskie. Osoby należące do instytutów świeckich miały się zobowiązać ślubami prywatnymi, przysięgą lub obietnicą, stosownie do przepisów konstytucji, do zachowania celibatu, posłuszeństwa oraz ubóstwa⁵⁷. Mimo iż nie prowadzili życia wspólnego, każdy instytut powinien posiadać jeden lub kilka domów. Miały one stanowić siedzibę przełożonych, a jednocześnie służyć jako ośrodki formacyjne dla pozostałych członków. Instytuty mogły działać na podstawie prawa papieskiego lub diecezjalnego. Rządziły się ogólnymi zasadami podanymi w konstytucji *Provida Mater Ecclesia*, przepisami wydanymi przez Kongregację ds. Zakonników oraz własnymi konstytucjami⁵⁸. Członkowie nie mieli składać ślubów publicznych, lecz śluby prywatne, przysięgi lub przyrzeczenia⁵⁹. Do kapłanów takich instytutów odnosiły się przepisy obowiązujące kler diecezjalny, chyba że osobne konstytucje inaczej postanawiały⁶⁰.

W dniu 24 lutego 1947 roku w dokumencie *Primum Institutum* Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża i Opus Dei zostało zatwierdzone jako pierwszy instytut świecki prawa papieskiego pod władzą przewodniczącego generalnego. Pismo przybliżało historię Opus Dei oraz podkreślało wielki rozwój

⁵⁶ Fuenmayor. L'itinerario... s. 220-223.

⁵⁷ „Chociaż członkowie instytutów świeckich żyją w świecie, to jednak ze względu na całkowite poświęcenie się Bogu i duszom, do którego się zobowiązują z aprobatą Kościoła oraz ze względu na hierarchiczną strukturę międzydiecezjalną i powszechną, jaką mogą instytuty w różnym stopniu posiadać, są one słusznie na mocy Konstytucji Apostolskiej *Provida Mater Ecclesia* zaliczone do stanów doskonałości prawnie zorganizowanych i uznanych przez Kościół”. Pius XII. Motu proprio *Primo feliciter* nr 5. W: Święta Kongregacja dla Zakonów i Instytutów Świeckich. Instytuty świeckie w wypowiedziach Kościoła. Rzym 1975 s. 35.

⁵⁸ Bączkowski. Prawo kanoniczne... s. 760-761.

⁵⁹ Instytuty świeckie. W: Kowalewski. Mały słownik... s. 164.

⁶⁰ Grabowski. Prawo... s. 295.

Dziela, skłaniający do udzielenia mu aprobaty papieskiej⁶¹. Dekret opisywał następnie prawną postać nowego instytutu, odwołując się do Konstytucji, będących przepisami prawem diecezjalnym dla Opus Dei z 1944 roku i mówiących o jego naturze, organizacji i działalności apostolskiej⁶². Dekret stanowił, iż Instytut miał składać się z dwóch sekcji: mężczyzn i kobiet, z których każda miała posiadać własną strukturę organizacyjną. Obie sekcje jednoczyła osoba przewodniczącego generalnego oraz – w każdym regionie – osoby radców regionalnych. Dekret *Primum Institutum* regulował też kwestię kleryckiej lub laickiej formy Instytutu (obie przewidywała konstytucja *Provida Mater Ecclesia*). Opus Dei – mimo iż z uwagi na przewagę członków świeckich zbliżony jest do instytutu laickiego – jest zasadniczo określane jako instytut klerycki. Zrównanie z instytutami kleryckimi prawa papieskiego dotyczyło całego Opus Dei, a więc również jego sekcji kobiecej⁶³. Od roku 1947 za specjalną aprobatą papieską do Opus Dei jako instytutu świeckiego mogły być przyjmowane osoby żyjące w małżeństwie. Spowodowało to szybki rozwój Dziela i znaczny wzrost liczby jego członków⁶⁴.

Założyciel, w piśmie skierowanym 2 czerwca 1950 roku do dykasterii odpowiedzialnej za ostateczne zatwierdzenie Dziela, przedstawił propozycję włączenia do Stowarzyszenia Kapłańskiego Świętego Krzyża kapłanów inkardynowanych do diecezji⁶⁵. W piśmie tym ukazał odpowiednią formę skonkretyzowania tej przynależności bez naruszania zobowiązań księdza, wpływających z prawnej przynależności do określonego kościoła partykularnego⁶⁶. Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża składało się z

⁶¹ *Decretum laudis* della Società Sacerdotale della Santa Croce e Opus Dei come istituto secolare di diritto pontificio. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 753-758.

⁶² Fuenmayor. L'itinerario... s. 241.

⁶³ Potwierdza to wydany na prośbę prokuratora generalnego Opus Dei reskrypt Kongregacji ds. Zakonników z 7 VIII 1947 r. Por. Rescritto della Sacra Congregazione per i religiosi sull'equiparazione della Società Sacerdotale della Santa Croce e Opus Dei agli istituti clericali. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 762.

⁶⁴ Gómez-Pérez. Opus Dei... s. 50.

⁶⁵ José A. Abad. Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża. *Ateneum Kapłańskie* 126:1996 z. 2 s. 243-244.

⁶⁶ José A. Abad. Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża. Warszawa 1996 s.18-20.

członków Opus Dei, którzy otrzymali święcenia kapłańskie i są do niego inkardynowani. Mieli również – zgodnie z propozycją Księdza Escrivy – należeć do niego inni kapłani lub kandydaci do kapłaństwa, którzy przyjęli święcenia diakonatu, inkardynowani do różnych diecezji i będący członkami tamtejszych prezbiteriów, którzy poprosiliby o przyjęcie i zostaliby przyjęci do Stowarzyszenia. Kapłani do niego wstępujący nie zmienialiby swojego statusu prawnego, w dalszym ciągu należąc do swoich prezbiteriów diecezjalnych⁶⁷.

Ksiądz Josemaría od samego początku widział Opus Dei jako organizację ponadnarodową. Papieskie zatwierdzenie ułatwiło dalszy rozkwit Dzieła. Nie było konieczne zatwierdzenie działalności Instytutu przez każdego ordynariusza, na którego terenie prowadził on prace apostołskie. Zawsze jednak członkowie przybywający na nowe miejsce kierowali się w pierwszym rzędzie do biskupa diecezjalnego, informując go o rozpoczęciu działalności. Już w 1940 roku odbyły się podróże do Portugalii⁶⁸. Po zatwierdzeniu z 1947 roku Stolica Apostolska w dekrecie *Primum inter* z 16 czerwca 1950 roku udzieliła Opus Dei ostatecznej aprobaty jako instytutu świeckiego na prawie papieskim⁶⁹. Uroczysty dekret ostatecznie potwierdzał Instytut „Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża i Opus Dei” jako instytut świecki zgodnie z konstytucją *Provida Mater Ecclesia* oraz aprobował ostatecznie Konstytucje Instytutu⁷⁰.

1.2.2. Konstytucje Instytutu z 1950 roku

Konstytucje z 1950 roku, będące rozwinięciem Konstytucji z 1947 roku, odpowiadały rozwojowi Opus Dei, który dokonywał się w tym okresie. Składały się z 479 artykułów, podzielonych na cztery części. Część pierwsza (art. 1-125) mówiła o naturze Instytutu i o jego członkach. Druga część (art. 126-292)

⁶⁷ Abad. Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża. Warszawa 1996 s. 23.

⁶⁸ Bernal. Josemaría Escrivá... s. 272.

⁶⁹ Garhammer. Das „Opus Dei”... s. 370.

⁷⁰ Decreto *Primum inter* di approvazione definitiva, come istituto secolare di diritto pontificio, dell’Opus Dei e delle sue Costituzioni. W: Fuenmayor. L’itinerario... s. 767-780.

dotyczyła życia członków Instytutu, ich formacji, obowiązków, pobożności. Trzecia część (art. 293-436) omawiała zarządzanie Instytutem na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym. Czwarta część (art. 437- 479) poświęcona była kobiecej sekcji Opus Dei⁷¹. W porównaniu z dotychczasowymi uregulowaniami nowe Konstytucje wprowadzały pewne uściślenia. Wśród nich należy wymienić podkreślenie jednego – choć mającego dwa wymiary – celu Instytutu: zabiegania o chwałę Bożą i uświęcanie członków żyjących w świecie. Cel ten miał być osiągnięty przez uświęcanie pracy i działalność zawodową uświęcającą członków Instytutu. Z osiągnięciem celu Opus Dei związane było według Konstytucji nieodłącznie dokładne zachowywanie ducha Instytutu – zarówno przez praktyki pobożne, jak i przez studia, tak kościelne, jak świeckie – oraz doskonałe spełnianie obowiązków zawodowych i społecznych. Zgodnie ze wskazaniami Konstytucji Instytut miał za zadanie kierowanie instytucjami i dziełami ukierunkowanymi na formację intelektualną i duchową, takimi jak domy studenckie czy ośrodki rekolekcyjne. Innym ważnym aspektem Konstytucji z 1950 roku było podkreślenie jedności powołania przy różnorodności członków Opus Dei.

Konstytucje wymieniały cztery grupy członków Instytutu, przy czym podział ten służył jedynie określeniu ich zobowiązań i zajęć. Numerariusze – członkowie Instytutu w sensie ścisłym – kobiety i mężczyźni, którzy podejmują się celibatu i żyją samotnie w ośrodkach Opus Dei, mogą całkowicie poświęcić się formacji innych członków i kierowaniu działalnością apostołską. Mogą także wykonywać inną pracę, starając się zawsze, aby dawać w niej chrześcijańskie świadectwo. W przypadku mężczyzn wymaga się od nich ukończenia studiów uniwersyteckich i studiów kościelnych na poziomie wyższym. Niektórzy z nich mogą być powołani do kapłaństwa, przede wszystkim po to, by poświęcić się apostołatowi Opus Dei. Wśród numerariuszek powoływane są z kolei te, które służą pomocą w pracach domowych w ośrodkach Opus Dei. Z kolei członkowie przyłączeni, nie obciążeni wszystkimi wymaganiami właściwymi numerariuszom, żyją w celibacie, poświęcając się dziełom apostołskim Instytutu

⁷¹ Fuenmayor. L'itinerario... s. 320.

lub wykonując inną godną pracę. Mieszkają oni zazwyczaj ze swoimi rodzinami lub tam, gdzie jest to właściwe ze względu na pracę zawodową lub z powodów osobistych. Natomiast supranumerariusze, mężczyźni i kobiety, zarówno żyjący w celibacie, jak i w małżeństwie, są wezwani do apostołstwa i doskonalenia się we własnym stanie życia. Jako środki własnego uświęcenia i apostołatu wykonują prace zawodowe i domowe, żyjąc w miarę możliwości tym samym duchem, którym żyją numerariusze Opus Dei. Czwartą grupą są współpracownicy, którzy – nie będąc członkami w sensie prawnym – współdziałają przez modlitwę, jałmużnę, a niekiedy przez pracę z apostołatem Opus Dei, uczestnicząc w dobrach duchowych Instytutu. Wśród współpracowników mogą być niekatolicy, a nawet niechrześcijanie⁷².

W związku z wyróżnieniem członków Instytutu Konstytucje z 1950 roku regulowały również kwestię prawnych więzów członków z Instytutem. Dokument podtrzymywał występujące już we wcześniejszych przepisach rozróżnienie wcielenia do Opus Dei od ślubów, które wszakże – jak to zostało mocno podkreślone – nie były ślubami zakonnymi, lecz nazywane były potwierdzonymi ślubami prywatnymi⁷³. Konstytucje podały także szczegóły dotyczące zarządu Instytutu. Opus Dei miało być zarządzane przez przewodniczącego generalnego, nazywanego także Ojcem. Wspomagać go winny dwie rady, odpowiadające dwóm sekcjom. Wśród członków tych rad wymieniono: wiceprzewodniczącego, sekretarza generalnego, prokuratora generalnego, kapłana sekretarza i, dla każdego regionu, przynajmniej jednego delegata lub delegatkę. Na czele każdego regionu Instytutu dla sekcji męskiej przewidziano komisję regionalną kierowaną przez kapłana, radcę regionalnego, a dla sekcji kobiecej – podobny organ kierowany przez radcę z pomocą innego kapłana. Powinni oni działać w imieniu przewodniczącego generalnego. Natomiast na poziomie lokalnym Opus Dei zostało zorganizowane w centra o charakterze raczej personalnym niż terytorialnym – mające nie tyle określony zasięg terytorialny, lecz obejmujące pewną wspólnotę osób. Erekcja kanoniczna

⁷² Fuenmayor. L'itinerario... s. 339-347.

⁷³ Fuenmayor. L'itinerario... s. 362.

domów takiego centrum zależała od zarządzających Instytutem, ale wymagała jednocześnie zgody ordynariusza miejsca.

Konstytucje mówiły także o zgromadzeniach Instytutu. Jako najważniejsze wymieniono kongresy generalne zwyczajne – zwoływane regularnie, aby badać rozwój Instytutu, odnawiać skład rad, podsuwać propozycje rozszerzenia pracy w nowych krajach – i wyborcze – zwoływane dla wyboru przewodniczącego generalnego. Ponadto mogły być zwoływane kongresy nadzwyczajne w szczególnych wypadkach. Poza tym Konstytucje mówiły o „tygodniach pracy”, generalnych i regionalnych – zgromadzeniach mających na celu zajęcie się doświadczeniami Instytutu w pracy w różnych regionach świata⁷⁴.

W tym okresie następował znaczący wzrost Instytutu. Jeszcze w 1946 roku liczba jego członków wynosiła 268 (239 w sekcji męskiej i 29 w sekcji kobiecej), w początkach 1950 roku osiągnęła 2954 (2404 mężczyzn i 550 kobiet), a w latach sześćdziesiątych – 30 353. Wzrostowi liczbowemu towarzyszyła terytorialna ekspansja Instytutu⁷⁵. Po 1946 roku centrum Opus Dei przeniosło się do Rzymu. W tym samym roku rozpoczęto działalność w Anglii, a w 1947 roku także we Francji i w Irlandii. W 1949 roku rozpoczęto działalność apostołską w Meksyku i Stanach Zjednoczonych. W 1950 roku przyszła kolej na Chile i Argentynę. Dzieło w następnych latach rozwijało się bardzo szybko: w 1951 roku pojawiło się w Wenezueli i Kolumbii, w 1953 roku – w Peru (tu w roku 1957 Stolica Apostolska powierzyła Opus Dei prałaturę *nullius* w Yauyos⁷⁶), w Niemczech i Gwatemali, w 1954 roku – w Ekwadorze, w 1956 roku – w Urugwaju, w 1957 roku – w Brazylii i Austrii, w 1958 roku – w Kenii, w 1959 roku – w Japonii, w 1963 roku – w Australii, a w początkach 1964 roku na Filipinach⁷⁷.

⁷⁴ Fuenmayor. L'itinerario... s. 387-389.

⁷⁵ Fuenmayor. L'itinerario... s. 259-260.

⁷⁶ Fuenmayor. L'itinerario... s. 424; por. Bernal. Josemaría Escrivá... s. 272.

⁷⁷ V. Messori. Śledztwo w sprawie Opus Dei. Warszawa 1998 s. 243-244; por. Fuenmayor. L'itinerario... s. 415-416.

Aby sprostać potrzebom wzrastającego Instytutu 29 czerwca 1948 roku erygowano w Rzymie Kolegium Rzymskie Świętego Krzyża jako międzynarodowe centrum formacyjne dla sekcji męskiej Opus Dei, a 12 grudnia 1953 roku Kolegium Rzymskie Najświętszej Maryi dla sekcji kobiecej. W październiku 1952 roku z inicjatywy księdza Escrivy rozpoczął działalność ośrodek uniwersytecki w Pampelunie w Hiszpanii – Studium Generalne Nawarry. Zgodnie z wolą papieża Jana XXIII 6 sierpnia 1960 roku Studium Generalne zostało przekształcone w uniwersytet. 15 października 1960 roku Kongregacja ds. Seminariów i Uniwersytetów mianowała księdza Josemarię wielkim kanclerzem Uniwersytetu Nawarry⁷⁸.

1.3. Źródła prałatur personalnych w pracach i dokumentach II Soboru Watykańskiego

Przełomowym wydarzeniem w dziejach współczesnego Kościoła był Drugi Sobór Watykański. Prace Soboru otworzyły nowe prawne i apostolskie horyzonty dla Dzieła księdza Escrivy. Już podczas trwania prac przygotowawczych pojawiły się załączki struktury prawnej nazwanej prałaturą personalną⁷⁹. Przeanalizowane w tym fragmencie pracy zostały te działania i dokumenty soborowe, które bezpośrednio się z tym wiązały.

1.3.1. Prałatury personalne w pracach przygotowawczych do Soboru

Wprawdzie konstytucja *Provida Mater Ecclesia* i związane z nią dokumenty zamknęły kolejny etap prawnej drogi rozwoju Opus Dei, jednakże zawarte w nich regulacje, nie wyczerpując całego bogactwa zjawiska pastoralnego, jakim było Dzieło, nie były w stanie rozwiązać wszystkich

⁷⁸ Fuenmayor. L'itinerario... s. 416, 424-425.

⁷⁹ R. Schunck. Die Errichtung der Personalprälatuur Opus Dei. ThGl 73:1983 nr 2 s. 93.

pojawiających się problemów. Wciąż okazywało się, że prawna sytuacja Opus Dei nie do końca odpowiadała wyjątkowości Dzieła i myśli Założyciela. Problem ten wyraził ksiądz Josemaría Escrivá, pisząc, że zaliczenie Dzieła do instytutów świeckich było kompromisem, w pewnym sensie wręcz poświęceniem, którego nie można było uniknąć, lecz co do którego – choć nie odbiera on członkom Opus Dei radości z uzyskania prawnej formy Dzieła – można mieć nadzieję, iż nie przeszkodzi on w usunięciu pojawiających się wątpliwości⁸⁰. Założyciel widział mimo znaczących postępów Dzieła liczne trudności, związane z wyjątkowością Opus Dei, wykraczającą poza wypracowane w Kościele dotychczas struktury. Sądził wówczas jednak, że szansą dla Dzieła jest nie zmiana zawartej w konstytucji *Provida Mater Ecclesia* formy prawnej, lecz jej doprecyzowanie⁸¹.

Po śmierci papieża Piusa XII w dniu 28 października 1958 roku wybrany został na Stolicę Piotrową kardynał Angelo Giuseppe Roncalli – Jan XXIII. W dniu 25 stycznia 1959 roku w benedyktyńskim klasztorze przylegającym do Bazyliki św. Pawła za Murami Ojciec Święty oznajmił siedemnastu obecnym tam kardynałom zamiar zwołania diecezjalnego Synodu Rzymskiego oraz Soboru Powszechnego, a także dokonania reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku.

Do prac przygotowawczych Soboru, zwłaszcza w kwestii projektowanego dokumentu, mówiącego o zgromadzeniach zakonnych i stowarzyszeniach wiernych, włączył się Założyciel Opus Dei. Doprowadził on do ponownego poruszenia sprawy prawnej sytuacji Dzieła. W toku prowadzonych konsultacji ksiądz Escrivá skierował do kardynała Tardiniego⁸², sekretarza stanu i protektora Opus Dei, a jednocześnie przewodniczącego Komisji Przygotowawczej Soboru, propozycję rewizji statusu prawnego Dzieła. Zawierała się ona w czterech

⁸⁰ „Abbiamo accettato con sacrificio un compromesso che non è stato possibile evitare e che non toglie, comunque, la gioia di aver finalmente ottenuto un cammino giuridico per la nostra vita. Speriamo che, con la grazia di Dio, i punti dubbi tra poco non lo siano più”. Cyt. za: Fuenmayor. L’itinerario... s. 436.

⁸¹ Fuenmayor. L’itinerario... s. 437.

⁸² Po jego śmierci w r. 1961 protektorem Opus Dei został kard. Pietro Ciriaci.

punktach: po pierwsze – Założyciel proponował wyjęcie Opus Dei spod władzy Kongregacji ds. Zakonników i podporządkowanie go Kongregacji Konsystorialnej, aby odróżnić Dzieło od form życia zakonnego; po drugie – ksiądz Escrivá sugerował utworzenie prałatury *nullius*, zależnej od Kongregacji Konsystorialnej, która miałaby jako własne terytorium określone miejsce kultu we Włoszech z jedną parafią; po trzecie – prosił o potwierdzenie wobec projektowanej prałatury Konstytucji Opus Dei wraz z wszystkimi innymi dokumentami Stolicy Apostolskiej odnoszącymi się do Dzieła; po czwarte – prałatem projektowanej prałatury *nullius* miałby być sam przewodniczący generalny Opus Dei, wybierany według obowiązujących zasad, przy czym jego wybór podlegałby potwierdzeniu Stolicy Apostolskiej, nominującej go na prałata prałatury *nullius*. Przedstawiając powyższą propozycję, ksiądz Escrivá zapewniał, iż jego jedynym zamierzeniem jest zachowanie nienaruszonej formy Opus Dei przy jednoczesnym osiągnięciu jak największych owoców duchowych i apostolskich Dzieła w służbie Kościołowi na świecie⁸³.

Komisja Przygotowawcza Soboru rozesłała listy z prośbą o propozycje odnośnie do tematów, które powinny być na nim rozważone⁸⁴. Jednym z owoców przeprowadzonej kwerendy był dokument *Disciplina cleri*⁸⁵. Były w nim zawarte między innymi problemy związane z brakiem kapłanów i ich nierównego rozmieszczenia na świecie. Przedstawiciele Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego zaproponowali, aby stosować większą elastyczność zarządzania na wszystkich szczeblach władzy kościelnej. Rozwiązanie problemu widzieli w utworzeniu nowych instytucji o charakterze zarówno terytorialnym i personalnym. Podobne rozwiązanie przedstawiła Kongregacja Konsystorialna w dokumencie *Per una migliore distribuzione del clero*, mówiącym wprost o problemie lepszego rozmieszczenia duchowieństwa.

⁸³ Fuenmayor. L'itinerario... s. 454-456.

⁸⁴ B. Bejze. Kronika Soboru Watykańskiego II. Częstochowa 2000 s. 16.

⁸⁵ W. H. Stetson, J. Hervada. Personal Prelatures from Vatican II to the New Code. An hermeneutical Study of Canons 294-197. *The Jurist* 45:1985 s. 390.

Niektóre elementy tej propozycji były podobne do dokumentu soborowego mówiącego o utworzeniu prałatur personalnych⁸⁶.

Dnia 5 czerwca 1960 roku została utworzona między innymi komisja *De disciplina cleri et populi christiani*. Opracowała ona wytyczne będące punktem wyjścia do przygotowania Dekretu o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*. Po raz pierwszy koncepcja prałatury personalnej pojawiła się w schemacie tej komisji, noszącym tytuł *De distributione cleri*, zatwierdzonym na jej sesji generalnej w styczniu 1961 roku⁸⁷. Nowością zawartej tu propozycji było odróżnienie prałatury personalnej od prałatury terytorialnej przewidzianej w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego pod nazwą prałatury *nullius*⁸⁸. Prawo erygowania, zmieniania granic, dzielenia, jednoczenia i znoszenia prałatury *nullius* miała jedynie najwyższa władza kościelna⁸⁹. Na czele takiej prałatury stał prałat jako jej własny ordynariusz. Nie należeli oni do żadnej diecezji, lecz posiadali własne terytorium, na którym sprawowali rządy niezależnie. Aby do prałatury *nullius* można było stosować przepisy *Codex Iuris Canonici*, winny one składać się co najmniej z trzech parafii. Prałaci *nullius* mieli tę samą władzę i obowiązki, co biskupi we własnych diecezjach⁹⁰. Nowością prawną w omawianym schemacie prałatur był aspekt bezterytorialności⁹¹.

⁸⁶ J. Korytkowski. *Prałatury personalne*. Warszawa 1991 s. 11-13.

⁸⁷ Korytkowski. *Prałatury...* s. 14; por. K. Becker. *Eine Evangelisierung mit Zukunft. Die Personalprälaten als reale Chance*. FKTh 18:2002 z. 4 s. 269.

⁸⁸ Stetson, Hervada. *Personal prelatures...* s. 379-418.

⁸⁹ CIC/17 c. 215 § 1. „Unius supremæ ecclesiasticæ potestatis est [...] praelaturas *nullius* [...] erigere, aliter circumscribere, dividere, unire, supprimere”.

⁹⁰ CIC/17 c. 319-327. Dla porównania warto tu przywołać inne określenie prałatów: „Ce sont ceux qui président à un territoire séparé de tout diocèse [...]. Leur juridiction est considérée comme quasi épiscopale. Même s'ils n'ont pas reçu la consécration épiscopale, ils jouissent de certains pouvoirs normalement réservés aux évêques”. F. Caeyss Bouuaert. *Prélat*. W: *Dictionnaire de droit canonique*. Red. R. Naz. T. 7. Paris 1958 kol. 176; por. H. Insadowski. *Ustrój prawny Kościoła Katolickiego*. Lublin 1926. s. 192.

⁹¹ J. Manzanares. *De Praelaturæ personalis origine, natura et relatione cum iurisdictione ordinaria*. *Periodica* 69:1980 s. 392-394.

W okresie bezpośrednio poprzedzającym rozpoczęcie obrad soborowych stawiano mocno postulaty doprecyzowania i rewizji statusu prawnego Opus Dei. 7 stycznia 1962 roku ksiądz Escrivá zwrócił się z prośbą do sekretarza stanu kardynała Amleto Cicognani o powiadomienie papieża Jana XXIII o podejmowanych w tym kierunku staraniach. Założyciel podkreślił konieczność usunięcia trudności stwarzanych specyficznemu apostołowi Dzieła przez obowiązujące uregulowania prawne. Zmiany miałyby służyć ostatecznemu wyjaśnieniu świeckiego charakteru Instytutu i specyfiki jego działalności⁹². Aby osiągnąć ten cel, Założyciel proponował dwa rozwiązania: utworzenie prałatury *nullius* i powierzenie jej terytorium, by umożliwić jej inkardynację kapłanów, albo też czasowe powierzenie przewodniczącemu Dzieła prałatury *nullius* – już istniejącej lub nowo utworzonej – z możliwością inkardynowania do niej kapłanów Instytutu. Dnia 22 maja 1962 roku Założyciel otrzymał negatywną odpowiedź papieską. Uzasadnieniem odmowy było stwierdzenie, iż utworzenie takiej prałatury nie stanowi właściwego rozwiązania pojawiających się problemów, przeciwnie – stwarza nowe trudności prawne i praktyczne⁹³.

1.3.2. Prałatury personalne w czasie obrad i w dokumentach soborowych

11 października 1962 roku nastąpiła uroczysta inauguracja obrad Drugiego Soboru Watykańskiego⁹⁴. Rozwój prac soborowych pozwalał przypuszczać, iż także przed Opus Dei otwierała się możliwość nowego etapu drogi prawnej⁹⁵. Założyciel w trakcie trwania obrad skierował 2 października

⁹² Lettera di mons. Escrivà a Sua Santità Giovanni XXIII, in cui chiede la revisione dello statuto giuridico dell'Opus Dei. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 800-802.

⁹³ „La proposta di erigere l'«Opus Dei» in Prelatura «nullius» non può accogliersi, perché è lontana dal presentare una soluzione, e invece, incontra difficoltà pressoché insuperabili, giuridiche e pratiche. Anziché diminuire gli inconvenienti lamentati, li accrescerebbe, facendo sorgere problemi nuovi e minando lo stesso carattere di secolarità dell'Istituto”. Lettera del cardinale Amleto Cicognani, segretario di Stato, a mons. Escrivà, sulla revisione dello statuto giuridico. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 803.

⁹⁴ Bejze. Kronika Soboru... s. 35.

⁹⁵ Fuenmayor. L'itinerario... s. 490.

1963 roku do Pawła VI pismo, w którym proponował zmiany w Konstytucjach z 1950 roku. Dnia 24 października Kongregacja ds. Zakonników wyraziła zgodę na pewne zmiany. Same w sobie nie dotyczyły one ogólnego prawnego ustroju Opus Dei, którego zmiana pozostawała wciąż w zawieszeniu. Odnosiły się one do duchowości Instytutu i praktyk pobożności. Po zaaprobowaniu tych drobnych zmian ksiądz Escrivà przygotował nowe wydanie Konstytucji, złożone z 398 artykułów, zatytułowane *Codex Iuris Peculiaris Societatis Sacerdotalis Sanctae Crucis et Operis Dei*.

Prałat Escrivà był wielokrotnie zapraszany do uczestniczenia w obradach Soboru. Uważał jednak, że lepiej będzie jeżeli on sam nie weźmie w nich udziału. Sądził, iż bardziej stosowny będzie udział księdza Álvaro del Portillo, sekretarza generalnego Opus Dei. Sam Założyciel w 1961 roku otrzymał nominację na członka Komisji do spraw Właściwej Interpretacji Kodeksu Prawa Kanonicznego⁹⁶. Ksiądz del Portillo pełnił podczas obrad funkcję przewodniczącego komisji przygotowawczej do spraw świeckich, był ponadto członkiem wielu innych i sekretarzem tej, która zajmowała się kapłanami⁹⁷. Właśnie Komisja *De disciplina cleri et populi christiani* zajęła się problematyką prałatur personalnych. Został opracowany schemat dekretu, który nazwano *De clericis*. W nim została wspomniana wyżej wymieniona instytucja w przypisie skierowanym do komisji do spraw rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Zamieszczono tam krótką charakterystykę prałatury personalnej. Miała to być instytucja powoływana do istnienia przez Stolicę Apostolską, wchodzić do niej mieli kapłani specjalnie przygotowani do pełnienia szczególnego apostołatu. Dodano jeszcze zapytanie do komisji rewizyjnej, czy taka prałatura miałaby posiadać własne terytorium⁹⁸. Komisja do spraw rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego została utworzona 28 marca 1963 roku przez Jana XXIII. Owa komisja odegrała szczególną rolę pod koniec Soboru. Poprzez wczesne jej utworzenie papież spodziewał się przyspieszenia prac soborowych. Chciał

⁹⁶ Gondrand. Śladami... s. 341.

⁹⁷ Gómez-Pérez. Opus Dei... s. 53.

⁹⁸ Korytkowski. Prałatury... s. 16.

również przystąpić do trzeciego etapu „programu” ogłoszonego w 1959 roku, obejmującego poza zwołaniem synodu rzymskiego i soboru powszechnego także rewizję prawa kanonicznego⁹⁹.

Soborowa nauka o Kościele, wyłożona najpełniej w Konstytucji *Lumen gentium*, kładzie nacisk bardziej na kwestie pastoralne niż instytucjonalne. Kościół jest w niej ukazany jako Lud Boży, wspólnota posłana przez Chrystusa, aby głosić ludziom zbawienie, które w Nim zostało dane całej ludzkości¹⁰⁰. Pielgrzymujący stan Kościoła, otwarcie na świat, wymiar pastoralny – te istotne aspekty nauki soborowej skłoniły biskupów także do zajęcia się dynamiką i funkcjonalnością struktur duszpasterskich. Według nauki soborowej organizacja Kościoła musi odpowiadać wymaganiom jego misji¹⁰¹.

Podczas prac przygotowawczych Soboru kwestia prałatur personalnych pojawiła się kilkakrotnie, przede wszystkim w załącznikach do projektu dekretu *De cura animarum*, który jest poprzednikiem soborowego dekretu *Christus Dominus* o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. Pierwszy i drugi apendyks zawierają wyraźny tekst o prałaturach personalnych z zapowiedzią ich utworzenia z terytorium lub bez niego. Ujęto tam również obowiązki prałata, do którego miało należeć prawo erygowania seminariów i kierowania nimi. Poruszono również kwestię inkardynacji i przynależności do prałatur. Dokument mówi też o możliwości powołania prałatur przez Stolicę Apostolską. Miały one posiadać własne seminarium i wychowywać alumnów do specjalnych zadań duszpasterskich. Owe zadania winny mieć charakter społeczny czy intelektualny¹⁰².

Podczas sesji Soboru w dniu 13 października 1964 roku przygotowano i poprawiono projekt schematu *De vita et ministerio sacerdotali*. Została w nim

⁹⁹ S. Sołtyśzewski. Komisja papieska dla rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. PK 5:1962 nr 3-4 s. 320.

¹⁰⁰ R. Navarro-Valls. Das „Opus Dei” als Beispiel einer Personalprälaten im neuen Recht. ThGl 75:1985 nr 2 s. 170.

¹⁰¹ Fuenmayor. L'itinerario... s. 517.

¹⁰² G. Ghirlanda. Natura delle prelature personale e posizione die laici. *Gregorianum* 69:1988 z. 2 s. 300-301.

wprowadzona poprawka zmierzająca do uściślenia istoty i natury prałatur personalnych. Po naniesieniu poprawek schemat został rozdany Ojcom Soboru pod zmienionym tytułem *De ministerio et vita presbyterorum*. Jeżeli chodzi o prałatury personalne, nastąpiły tylko nieznaczne poprawki. Wszystkie komentarze i uwagi dotyczące tego projektu miały być przesłane do komisji do spraw rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Schemat poddano pod głosowanie w dniach 12 –13 listopada 1965 roku. Zaaprobowany projekt tekstu znalazł się w soborowym dekrecie *Presbyterorum ordinis*, w którym jest mowa o prałaturach personalnych¹⁰³. Dekret ten mówi: „Gdzie zaś domagałyby się tego racje apostołstwa, należy ułatwić nie tylko właściwe rozmieszczenie prezbiterów, ale także trzeba zorganizować specjalne dzieła duszpasterskie dla różnych grup społecznych, w niejednym regionie lub narodzie czy też w każdej części świata. W tym więc celu można z pożytkiem utworzyć seminaria międzynarodowe, specjalne diecezje lub prałatury personalne i inne tego rodzaju instytucje, do których dla wspólnego dobra Kościoła można przeznaczać lub inkardynować prezbiterów w sposób, który zostanie określony dla każdego z tych przedsięwzięć i zawsze z zachowaniem praw miejscowych ordynariuszy”¹⁰⁴. Zgodnie ze wskazaniem *Presbyterorum ordinis* prałatury personalne są jednym ze środków mających zaradzić nierównomiernemu rozmieszczeniu kapłanów w świecie, jak również służyć sprostaniu specyficznym wymogom duszpasterskim w różnych regionach apostołskiej pracy Kościoła. Są to przesłanki o charakterze teologicznym i pastoralnym¹⁰⁵.

W innych dokumentach Soboru nie ma mowy wprost o prałaturze personalnej. Istnieją jednak w Dekrecie *Christus Dominus* (o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele) oraz o Dekrecie *Ad gentes divinitus* o działalności misyjnej Kościoła wypowiedzi uwypuklające te problemy duszpasterskie, których rozwiązaniu w dalszej perspektywie służą prałatury

¹⁰³ Korytkowski. *Prałatury...* s. 16-20; por. Schunck. *Die Errichtung...* s. 94; por. Fornés. *El perfil juridico...* s. 438-439.

¹⁰⁴ PO 10.

¹⁰⁵ Korytkowski. *Prałatury...* s. 26-27.; por. Navarro-Valls. *Das „Opus Dei”...* s. 167; por. Manzanares. *De Praelaturae personalis...* s. 406-407.

personalne¹⁰⁶. Dekret *Christus Dominus* w punkcie 6 omawia uczestnictwo biskupów w życiu wszystkich Kościołów partykularnych. Biskupi oprócz troski o własną diecezję mają mieć na uwadze również inne regiony świata. Przede wszystkim zaś mają się troszczyć o te tereny, gdzie problem małej liczby kapłanów zagraża odejściem od życia zgodnego z nauczaniem Kościoła, a nawet może prowadzić do porzucenia wiary¹⁰⁷. Wypowiedź ta jest podobna do numeru 10 dekretu *Presbyterorum ordinis*, gdzie również porusza się zagadnienie równego rozmieszczenia kapłanów na świecie. Z kolei dekret *Ad gentes divinitus* ukazuje racje duszpasterskie, które mogą skłaniać do utworzenia prałatur personalnych. Ojcowie soborowi nauczają m. in.: „Jeśli zaś w jakichś krajach znajdują się grupy ludzi, których przed przyjęciem wiary katolickiej powstrzymywałoby to, że nie mogą się przystosować do szczególnej formy życia, jaką przybrał tam Kościół, jest rzeczą pożądaną, aby zaradzono tej sytuacji w szczególny sposób”¹⁰⁸. W tym miejscu dokumentu przypis odsyła do wspomnianego już numeru 10 dekretu *Presbyterorum ordinis*, mówiącego o potrzebie ustanawiania prałatur personalnych¹⁰⁹.

1.4. Podstawy prawne prałatur personalnych w prawodawstwie posoborowym

Po zakończeniu Soboru konieczne stało się wyjaśnianie i precyzowanie niektórych jego postanowień. Pojęcie prałatury personalnej również wymagało uszczegółowienia, czemu służyło m. in. motu proprio *Ecclesiae Sanctae* papieża Pawła VI. Poza tym niniejszy paragraf omawia kolejne starania Opus Dei o uregulowanie statusu prawnego, w ramach ukazanych przez Sobór możliwości,

¹⁰⁶ Navarro-Valls. Das „Opus Dei”... s. 169-170; por. Schunck. Die Errichtung... s. 94.

¹⁰⁷ CD 6.

¹⁰⁸ AG 20.

¹⁰⁹ CD 10.

prowadzące ostatecznie do erygowania Dzieła jako pierwszej prałatury personalnej.

1.4.1. Prałatury personalne i instytut Opus Dei w dokumentach posoborowych

Obrady soborowe zakończyły się 8 grudnia 1965 roku. Niespełna miesiąc później, 3 stycznia 1966 roku, ukazuje się motu proprio *Finis Concilio*¹¹⁰ powołujące komisje w celu przygotowania dekretów wykonawczych do uchwał Soboru¹¹¹. W dniu 6 sierpnia 1966 roku Paweł VI wydał z kolei motu proprio *Ecclesiae Sanctae*¹¹², ustanawiające przepisy wykonawcze do niektórych dekretów Soboru – mianowicie do *Christus Dominus, Presbyterorum ordinis, Perfectae caritatis* i *Ad gentes divinitus*. Znajdujące się tam normy miały obowiązywać od 11 października 1966 roku do czasu wydania nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego¹¹³.

W tym dokumencie zawarto wyjaśnienia dotyczące prałatur personalnych. Stwierdza się w nim, iż dla specjalnych potrzeb duszpasterskich lub pewnych grup społecznych Stolica Apostolska, po wysłuchaniu opinii zainteresowanej Konferencji Biskupów, może powołać do istnienia prałaturę personalną, zawsze jednak z zachowaniem praw ordynariusza. Wskazany jest też ciągły kontakt prałatury z biskupem diecezjalnym lub innym ordynariuszem. Członkami prałatur personalnych mieliby być kapłani diecezjalni znajdujący się pod władzą własnego prałata. Prałatury winny posiadać własne statuty. Do prałata ma należeć prawo erygowania i kierowania seminarium duchownym o charakterze narodowym lub międzynarodowym. Alumni powinni w takich ośrodkach przygotowywać się w odpowiedni sposób do wykonywania duszpasterstwa prałatury. Prałat ma prawo inkardynacji do prałatury kapłanów, o których rozwój

¹¹⁰ AAS 58:1966 s. 37-40.

¹¹¹ Bejze. Kronika Soboru... s. 73-74.

¹¹² AAS 58:1966 s. 757-787; por. Navarro-Valls. Das „Opus Dei”... s. 168.

¹¹³ *Ecclesiae Sanctae*. Motu proprio Pawła VI. W: PPK z. 1 s. 33.

duchowy i byt materialny powinien się troszczyć. Każdorazowe posłanie kapłanów do pracy na jakimś terenie, gdzie spełnialiby posłannictwo przypisane prałaturze, wiąże się ze „specjalną umową”, którą prałat winien zawierać z ordynariuszem miejsca. Zapewnienie godziwych warunków utrzymania kapłanów prałatury może być usankcjonowane tą umową, jak również może pochodzić z dóbr samej prałatury lub z innych odpowiednich środków; podobnie jeżeli chodzi o kapłanów starszych wiekiem lub chorych. Świeccy – czy to celibatariusze, czy żyjący w małżeństwie – mogą pomagać prałaturze i do niej przynależeć na mocy specjalnej umowy z nią zawartej¹¹⁴. Normy podane w 4 punkcie *Ecclesiae Sanctae* stanowią realizację projektów zawartych w omówionych wcześniej dokumentach Soboru¹¹⁵. Zawarto w nim specjalne wskazania dotyczące specyficznych zadań duszpasterskich nowo powstającej w Kościele struktury, jaką jest prałatura personalna. Z większą precyzją przedstawiono struktury prałatury oraz jej skład: jeżeli chodzi o duchownych, zaznaczono, iż członkami prałatur personalnych mogą być duchowni świeccy. Wynika z tego, iż kapłani będący członkami instytutów lub zakonów nie mogą przynależeć do prałatur¹¹⁶.

Innym istotnym dokumentem prawodawstwa posoborowego, w którym poruszono zagadnienie prałatur personalnych, jest konstytucja apostolska Pawła VI *Regimini Ecclesiae Universae* wydana w dniu 15 sierpnia 1967 roku¹¹⁷. Konstytucja dotyczy reorganizacji Kurii Rzymskiej. Zawiera wskazania dotyczące kompetencji wszystkich kongregacji, dostosowane do aktualnych potrzeb Kościoła. Uzupełnieniem konstytucji jest Regulamin Kurii Rzymskiej¹¹⁸. W rozdziale III papież poleca zmianę nazwy Kongregacji Konsystorialnej na Kongregację Biskupów. W punkcie 49 § 1. podano zakres jej działalności, do której należy: erygowanie nowych diecezji, prowincji, regionów oraz – po

¹¹⁴ *Ecclesiae Sanctae*... s. 39-41; por. Manzanares. *De Praelaturae personalis*... s. 404.

¹¹⁵ Navarro-Valls. *Das „Opus Dei”*... s. 172-173.

¹¹⁶ Korytkowski. *Prałatury*... s. 30-32; por. Ghirlanda. *Natura delle prelature*... s. 303.

¹¹⁷ AAS 59:1967 s. 885-928; por. Navarro-Valls. *Das „Opus Dei”*... s. 174.

¹¹⁸ T. Pawluk. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 2. Olsztyn 1986 s. 136.

uprzednim wysłuchaniu opinii zainteresowanych Konferencji Biskupów – prałatur przeznaczonych do wykonywania specjalnej pracy duszpasterskiej. Do tej Kongregacji należy także załatwianie spraw związanych z biskupami, administratorami apostołskimi, koadiutoriami, biskupami pomocniczymi, wikariuszami polowymi oraz prałatami posiadającymi władzę jurysdykcyjną, czyli stojącymi na czele prałatur personalnych¹¹⁹. Do zakresu kompetencji Kongregacji należy ponadto wszystko, co wiąże się z nominacją ich przełożonych, czyli prałatów. Erekcja prałatur personalnych i nominacje ich prałatów podlegają tej samej procedurze, co tworzenie diecezji i nominacje biskupów. Trzeba zwrócić szczególną uwagę na to, iż prałatury personalne są w omawianym dokumencie zrównane ze strukturami jurysdykcyjnymi Kościoła i wraz z nimi zaliczane są do jego hierarchicznej struktury¹²⁰.

Po wydaniu motu proprio *Ecclesiae Sanctae* zaistniała sytuacja umożliwiająca zmianę prawnej formy Opus Dei. W tym celu Założyciel wystąpił 20 maja 1969 roku do Kongregacji ds. Zakonników i Instytutów Świeckich o zwołanie specjalnego kongresu generalnego Opus Dei, aby zintensyfikować recepcję wskazań soborowych wewnątrz Dzieła¹²¹. Prefekt Kongregacji kardynał Ildebrando Antoniutti w odpowiedzi z 11 czerwca 1969 roku udzielił zgody na prośbę Założyciela. Ksiądz Josemaría zwołał oficjalnie kongres na 1 września 1969 roku. W przemówieniu inauguracyjnym Założyciel przedstawił zasadnicze cele kongresu: „ten kongres specjalny Dzieła został zwołany, aby przede wszystkim potwierdzić pragnienie przeżywania zgodnie z naszym naturalnym duchem oddania się Panu wszystkich członków, czyli ich osobistej świętości, poprzez pełne miłości wypełnianie naszych zasad i zwyczajów, które prowadzi nas do życia nieustanną modlitwą i przez wykonywanie dzieł apostołatu, każdy w swoim stanie i w swoim zawodzie w świecie, w służbie Kościołowi Świętemu,

¹¹⁹ *Regimini Ecclesiae Universae*. Konstytucja Apostolska Pawła VI. W: PPK. T. 2 z. 1 s. 41.

¹²⁰ Korytkowski. *Prałatury...* s. 33-34.

¹²¹ Lettera di mons. Escrivá al cardinale Antoniutti, prefetto della Sacra Congregazione per i religiosi e gli istituti secolari, sulla convocazione di un congresso generale speciale dell'Opus Dei. W: Fuenmayor. *L'itinerario...* s. 811-812.

Ojcu Świętemu i dla dobra wszystkich dusz”¹²². Druga część kongresu odbyła się we wrześniu 1970 roku. Wśród wniosków kongresu pojawił się postulat, by Założyciel Opus Dei skierował ponownie do Stolicy Apostolskiej prośbę o ostateczne rozwiązanie problemów instytucjonalnych Dzieła zgodnie ze wskazaniami zawartymi w dokumentach soborowych. Sugerowane przez kongres rozwiązanie miało być odejściem od formy instytutu świeckiego, która – mimo wszelkich wcześniejszych zabiegów prawnych – wciąż zawierała nie należące do charyzmatu Opus Dei elementy instytutów zakonnych¹²³. Jak podsumował w liście do kardynała Antoniuttiego ksiądz Escrivá, kongres wykazał, że „natura kanoniczna instytutu świeckiego okazała się nieodpowiednia do rzeczywistości społecznej, duchowej i pastoralnej Opus Dei, zarówno pod względem charyzmatu założycielskiego, jak i według ponaddwudziestoletniego doświadczenia pracy duszpasterskiej, która – będąc chwalona na całym świecie – ma z tego powodu wartość uniwersalną”¹²⁴. Wnioskiem wyciągniętym przez księdza Josemarię z obrad kongresowych było ponowienie prośby o ostateczną zmianę statusu prawnego Dzieła zgodnie z możliwościami, które otwały się po zakończeniu *Vaticanum Secundum*¹²⁵.

¹²² Tłum. własne. Tekst oryginalny brzmi: „Questo congresso speciale dell’Opera è stato convocato per riaffermare, in primo luogo, il desiderio di vivere secondo il nostro spirito genuino la dedizione al Signore di tutti i soci, cioè la loro santità personale, attraverso il compimento pieno d’amore delle nostre norme e consuetudini, che ci porta a una vita di preghiera continua, e mediante l’esercizio dell’apostolato, ciascuno nel suo stato e nella sua professione o mestiere nel mondo. al servizio della Santa Chiesa, del Romano Pontefice e per il bene di tutte le anime”. Cyt. za: Fuenmayor. L’itinerario... s. 527.

¹²³ Świadczy o tym m. in. pochodzący z r. 1976 dokument Komisji dla Instytutów Świeckich, w którym choć podkreśla się ich świeckość, to je dnak mówi się o członkach instytutów jako o osobach konsekrowanych, pod pewnym względem upodabniając ich do członków instytutów życia konsekrowanego. Por. Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie *Provida Mater Ecclesia*. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum. Lublin 1997 s. 76-79.

¹²⁴ Tłum. własne. Tekst oryginalny brzmi: „/.../ la natura canonica di Istituto Secolare si è dimostrata inadeguata alla realtà sociologica, spirituale e pastorale dell’Opus Dei, sia secondo il carisma fondazionale, che secondo una esperienza ultra ventennale di lavoro pastorale, che essendo stata collaudata in tutto il mondo ha, per ciò stesso, valore universale”. W: J. Escrivá, Lettera di mons. Escrivá al cardinale Antoniutti, sul congresso generale speciale e i suoi obiettivi. W: Fuenmayor. L’itinerario... s. 815.

¹²⁵ Fuenmayor. L’itinerario... s. 817.

Po zakończeniu sesji plenarnych specjalny kongres generalny polecił przedłużyć prace komisji technicznej, aby dokończyć rewizję statusu prawnego Opus Dei. Prace te polegały na szczegółowym przejrzeniu Konstytucji z 1950 roku, w ich ostatecznej wersji wydanej w 1963 roku i skonfrontowaniu ich z wnioskami i propozycjami przyjętymi przez kongres w latach 1969 i 1970. W ten sposób powstał *Codex Iuris Particularis* Dzieła z 1974 roku. Jest on odmienny pod względem redakcji i treści od dotychczasowych uregulowań. Dzieli się na pięć tytułów: pierwszy mówi o naturze i członkach Opus Dei, drugi – o Stowarzyszeniu Kapłańskim Świętego Krzyża, trzeci – o życiu duchowym, formacji doktrynalno-religijnej i o apostołacie członków Dzieła, czwarty – o zarządzie Opus Dei, piąty – zawiera zasady dotyczące stałości i zmian w tekście dokumentu¹²⁶. Pod względem treści – poza doprecyzowaniem niejasności występujących we wcześniejszych dokumentach – uniknięto całkowicie wyrażen i formuł charakterystycznych dla instytutów zakonnych. Sam Założyciel Dzieła nie doczekał całkowitego urzeczywistnienia wysuwanych wcześniej i zawartych w nowym dokumencie postulatów – zmarł 26 czerwca 1975 roku.

W trzy miesiące po śmierci Założyciela w Rzymie odbył się kongres generalny Opus Dei zwołany w celu wyboru jego następcy. W dniu 15 września 1975 roku kongres jednogłośnie wybrał na przewodniczącego generalnego księdza Alvaro del Portillo, który przez czterdzieści lat był najbliższym współpracownikiem księdza Josemaríi. W ten sposób uczestnicy kongresu podkreślili wolę kontynuacji Dzieła w duchu wskazanym przez Założyciela. Kongres potwierdził po raz kolejny wolę ostatecznego rozwiązania kwestii prawnej sytuacji Opus Dei. Zgodził się z tym Paweł VI podczas audiencji udzielonych księdzu Alvaro del Portillo 5 marca 1976 roku i 19 czerwca 1978 roku, zachęcając go do pracy nad przygotowaniem niezbędnej dokumentacji.

¹²⁶ Fuenmayor. L'itinerario... s. 589.

1.4.2. Droga przekształcenia Opus Dei w prałaturę personalną

W 1978 roku Opus Dei obchodziło pięćdziesiątą rocznicę istnienia. Z tej okazji specjalny list do przewodniczącego generalnego wystosował Jan Paweł II. Przekazując papieskie pismo, kardynał Jean Villot przypomniał o konieczności rozwiązania prawnej sytuacji Opus Dei¹²⁷.

We wszystkich zabiegach o ostateczne prawne uregulowanie nie chodziło o erekcję Opus Dei na nowo, lecz o jej przekształcenie w inną, najbardziej odpowiednią formą¹²⁸. Z czasem okazało się, że formą tą jest – wspomniana już podczas obrad soborowych – prałatura personalna. W liście z 11 stycznia 1979 roku do Kongregacji ds. Zakonników i Instytutów Świeckich ksiądz del Portillo, prosił o udzielenie pozwolenia na jak najszybsze podjęcie kroków prawnych w celu zmiany formy Dzieła. Kongregacja wyraziła zgodę na rozpoczęcie procedury prawnej¹²⁹. Z kolei 20 stycznia 1979 roku ksiądz del Portillo zwrócił się do Kongregacji ds. Biskupów, przedstawiając jej projekt przekształcenia Opus Dei w prałaturę personalną. Dnia 3 marca 1979 roku Jan Paweł II powierzył Kongregacji ds. Biskupów zadanie ostatecznego rozwiązania tej kwestii. W dniu 23 kwietnia 1979 roku ksiądz Alvaro del Portillo przedstawił kardynałowi Sebastiano Baggio, prefektowi Kongregacji, oficjalne studium zatytułowane *Trasformazione dell'Opus Dei in prelatura personale* (Przekształcenie Opus Dei w prałaturę personalną). Przedstawione studium rozważa charakterystykę i społeczną rzeczywistość Opus Dei, ukazując Dzieło jako posiadające od momentu swojego założenia określoną teologiczną i apostołską treść, osadzoną na powszechnym powołaniu do świętości i do apostołatu wynikającym z chrztu. Przez wierne wypełnianie własnych obowiązków domowych i społecznych, szczególnie w pracy zawodowej,

¹²⁷ Fuenmayor. L'itinerario... s. 596.

¹²⁸ Weron. Co to jest Opus Dei... s. 204.

¹²⁹ Richiesta di autorizzazione per iniziare il procedimento relativo alla configurazione giuridica definitiva dell'Opus Dei, inoltrata da don Alvaro del Portillo alla Sacra Congregazione per i religiosi e gli istituti secolari; e risposta della S. Congregazione. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 831-832.

członkowie Opus Dei osiągają własne uświęcenie, pozostając we własnym stanie życia. Studium podkreśla, iż charakterowi Opus Dei odpowiada jedynie status instytucji mającej wszystkie elementy charakterystyczne dla zorganizowanej hierarchicznie części ludu Bożego (własny pasterz, prezbiterium i lud). Opus Dei ukazuje się jako jedność duszpasterska, organiczna i niepodzielna, złożona z kapłanów i świeckich, z mężczyzn i kobiet, z osób żyjących w celibacie i w małżeństwie, w każdym stanie społecznym i każdego zawodu – wszystkich uczestników tego samego ducha i tego samego powołania, w jedności zarządu, formacji i dyscypliny. Stąd Opus Dei daleko różni się od instytutów życia konsekrowanego czy od stowarzyszeń pobożnych lub innych stowarzyszeń wiernych. Wszystko to prowadzi w przedstawionym studium do wniosku o konieczności przekształcenia Dzieła w prałaturę personalną, ponieważ zgodnie z normami dekretu soborowego *Presbyterorum ordinis* i późniejszych dokumentów papieskich (motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, Konstytucji apostolskiej *Regimini Ecclesiae universae*) prałatury personalne są przeznaczone do urzeczywistniania szczególnych dzieł duszpasterskich, mają charakter świecki, są poddane jurysdykcji prałata, mają własne duchowieństwo, mogą gromadzić wiernych świeckich”¹³⁰.

Dnia 17 października 1979 roku kardynał Baggio przekazał przewodniczącemu generalnemu Opus Dei informację o tym, że Jan Paweł II zgodził się na powołanie komisji studyjnej, złożonej z przedstawicieli Kongregacji i Opus Dei. Komisja zebrała się po raz pierwszy 27 lutego 1980 roku. Od tej pory do momentu, kiedy zakończyła prace 19 lutego 1981 roku, podczas 25 posiedzeń przebadła wszystkie historyczne, prawne, pastoralne, instytucjonalne i proceduralne aspekty dotyczące postulatu zmiany prawnego statusu Opus Dei¹³¹. Wyniki prac komisji wskazały na właściwość takiego przekształcenia Dzieła. Dokumentację jej prac przekazano prefektowi Kongregacji ds. Biskupów oraz przewodniczącemu generalnemu Opus Dei.

¹³⁰ Fuenmayor. L'itinerario... s. 599-601.

¹³¹ Fuenmayor. L'itinerario... s. 612.

Papież Jan Paweł II podczas audiencji udzielonej kardynałowi Baggio 7 listopada 1981 roku zdecydował o erygowaniu Opus Dei jako prałatury personalnej, nakazując, aby jak najszybciej przygotowano wszystko, co jest niezbędne do erekcji. O decyzji papieskiej kardynał Baggio poinformował oficjalnie przewodniczącego generalnego Dzieła w liście z 9 listopad 1981 roku. Zgodnie z wolą papieża Kongregacja rozesłała w listopadzie 1981 roku informację o przekształceniu Opus Dei do biskupów w krajach, w których Dzieło prowadziło apostolat. Po konsultacji z biskupami podczas audiencji udzielonej przez Jana Pawła II kardynałowi Baggio 5 sierpnia 1982 roku Ojciec Święty polecił ogłosić decyzję o erekcji Opus Dei jako prałatury personalnej¹³². Zgodnie z wolą Papieża 23 sierpnia 1982 roku, Kongregacja wydała deklarację *Praelaturae personales* ustanawiającą Prałaturę Świętego Krzyża i Opus Dei¹³³. 28 listopada 1982 roku informację o erygowaniu prałatury zamieściło „L'Osservatore Romano”¹³⁴. Tego też dnia Jan Paweł II wydał Konstytucję apostolską *Ut sit*, erygującą Opus Dei jako prałaturę personalną¹³⁵ oraz mianował prałatem Opus Dei ksiądz Alvaro del Portillo¹³⁶. Faktycznie jednak dokument został opublikowany w marcu roku 1983¹³⁷.

Ukazana w prezentowanym rozdziale droga prawna Opus Dei wiele mówi zarówno o przemianach zachodzących w XX wieku w prawodawstwie kościelnym, jak i o charyzmacie założonego przez św. Josemarię Escrivę Dzieła, które przez kolejne uregulowania prawne, dążąc do jak najskuteczniejszego i jak najszerszego urzeczywistniania pracy apostolskiej, wykazało swoją wyjątkową wartość i znaczenie dla Kościoła współczesnego. Z jednej strony przedstawione

¹³² Fuenmayor. L'itinerario... s. 621-626.

¹³³ AAS 75:1983 s. 464-468. Tłum. pol. OsRomPol 3:1982 nr 11-12 s. 24.

¹³⁴ Fuenmayor. L'itinerario... s. 628.

¹³⁵ AAS 75:1983 s. 423-425. Tłum. pol. w: V. Messori. Śledztwo w sprawie Opus Dei. Warszawa 1998 s. 247-249; por. Weron. Co to jest Opus Dei... s. 204.

¹³⁶ Ks. Prałat del Portillo został 8 XII 1990 r. mianowany biskupem tytularnym Vita; sakrę otrzymał 6 I 1991 r. z rąk Jana Pawła II w Bazylice Św. Piotra w Rzymie. por. V. Gómez-Iglesias. L'ordinazione episcopale del Prelato dell'Opus Dei. IE 3:1991 s. 251.

¹³⁷ Fuenmayor. L'itinerario... s. 636.

powyżej przemiany prawne wskazują, że w ubiegłym stuleciu, zwłaszcza pod wpływem Drugiego Soboru Watykańskiego, niezwykle dowartościowano rolę ludzi świeckich w Kościele i w urzeczywistnianiu chrześcijańskiego apostołatu; z drugiej zaś – Opus Dei przez lata swojego istnienia i nieustannego rozwoju stało się znakiem, jak wielką siłę ma wspólna apostołska praca kapłanów i świeckich w szerzeniu Ewangelii. Potwierdziły to wyjątkowo mocno znaczące decyzje Jana Pawła II – beatyfikacja w 1992 roku, a potem kanonizacja w 2002 roku księdza Josemarii Escrivy. Podczas uroczystości beatyfikacyjnej Papież wyraził swój podziw i zaufanie dla Dzieła, mówiąc, iż „aktualność i transcendencja tego duchowego orędzia, głęboko zakorzenionego w Ewangelii, są oczywiste, czego dowodem są także obfite owoce, którymi Bóg pobłogosławił życie i dzieło Josemarii Escrivy”¹³⁸.

¹³⁸ Przykazanie miłości Boga i człowieka – syntezą świętości. OsRomPol 13:1992 nr 7 s. 6.

ROZDZIAŁ II

OPUS DEI JAKO PRAŁATURA PERSONALNA

Zakończeniem ewolucji form prawnych nadawanych przez władze kościelne Opus Dei było ustanowienie Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei jako pierwszej prałatury personalnej w Kościele katolickim. Dokonało się to jeszcze przed wejściem w życie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Z tego powodu dla ukazania Opus Dei jako prałatury personalnej niezbędne jest w pierwszym rzędzie dokonanie analizy dokumentów erekcyjnych oraz nadanych Dziełu Statutów. Stosownie do tego zamierzenia w niniejszym rozdziale zostaną najpierw omówione uregulowania dwóch dokumentów erekcyjnych prałatury: deklaracji Kongregacji Biskupów *Praelaturae personales* z 23 sierpnia 1982 roku oraz Konstytucji apostolskiej Jana Pawła II *Ut sit* wydanej w marcu 1983 roku. Następnie zaś analizie zostaną poddane Statuty Prałatury – *Codex Iuris Particularis Operis Dei* – obowiązujące od 8 grudnia 1982 roku.

2.1. Prałatura Personalna Świętego Krzyża i Opus Dei w dokumentach erekcyjnych

Ustanowienie prałatury personalnej Opus Dei zbiegło się w czasie z zakończeniem przygotowywanej od zakończenia Drugiego Soboru

Watykańskiego reformy prawa kanonicznego¹³⁹. Powstanie pierwszej prałatury personalnej, o którym ogłoszono na łamach „L'Osservatore Romano” 28 września 1982 roku, dokonało się na mocy wydanej przez Kongregację Biskupów 23 sierpnia 1982 roku deklaracji *Praelaturae personales*¹⁴⁰. Jednakże w świetle promulgacji 25 stycznia 1983 roku nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, omawiającego również problem prałatur personalnych jako nowej struktury w Kościele, konieczne okazało się ogłoszenie dokumentu papieskiego ostatecznie erygującego prałaturę Opus Dei. Dokumentem tym była Konstytucja apostolska Jana Pawła II *Ut sit*, datowana wprawdzie również 28 października 1982 roku – tj. w dniu erekcji – lecz faktycznie wydana w marcu 1983 roku¹⁴¹. Problem erekcji Opus Dei jako pierwszej w Kościele prałatury personalnej należy zatem rozważyć, analizując oba wymienione dokumenty.

2.1.1. Postanowienia deklaracji *Praelaturae personales*

W deklaracji *Praelaturae personales* Kongregacja Biskupów stwierdza, iż prałatura personalna jest dowodem wrażliwości Kościoła na potrzeby współczesności, jak również odpowiedzią na potrzeby apostolskie Kościoła. Dzięki jej ustanowieniu „urzeczywistniło się i zaczęło realnie funkcjonować nowe narzędzie duszpasterstwa, dotychczas jedynie postulowane i przewidziane przez prawo”¹⁴². Podkreślono także, iż jako prałatura została ustanowiona instytucja charakteryzująca się wypróbowaną wiernością nauce Kościoła, dyscypliną i zapalem apostolskim¹⁴³.

Omawiana deklaracja zawiera ważne elementy związane ze strukturą prałatury, jej zarządem, podziałem administracyjnym, jak również ze Stowarzyszeniem Kapłańskim Świętego Krzyża. Numer pierwszy zaznacza, iż

¹³⁹ G. Ghirlanda. Wprowadzenie do prawa kościelnego. Kraków 1996 s. 93.

¹⁴⁰ AAS 75:1983 464-468.

¹⁴¹ AAS 75:1983 423-425.

¹⁴² PP. Wstęp.

¹⁴³ PP. Wstęp.

prałatura Opus Dei ma zasięg międzynarodowy, a jej rada i prałat mają siedzibę w Rzymie¹⁴⁴. Duchowieństwo prałatury ma wywodzić się z jej świeckich członków – mężczyzn żyjących w celibacie. Wynika z tego, iż żaden prezbiter należący do jakiegokolwiek Kościoła partykularnego nie może być od niego oderwany. Z Opus Dei związane są jednakże również osoby nie będące bezpośrednio jego członkami – współpracownicy, biorący czynny udział w apostołstwie Dzieła przez modlitwę, pracę oraz materialne wsparcie¹⁴⁵. W myśl omawianej deklaracji świeccy, którzy na mocy szczegółowej umowy są związani z prałaturą personalną, tak żyjący w małżeństwie, jak i w stanie wolnym, zobowiązują się podejmować ściśle określone obowiązki w ramach pracy apostołskiej Dzieła. Obowiązki te nie wynikają ze ślubów, lecz ze wspomnianej umowy¹⁴⁶.

W numerze drugim stwierdza się, iż prałatura personalna jest strukturą o jurysdykcji świeckiej. Z tego wynika, iż inkardynowani do niej kapłani mają takie same prawa i obowiązki jak kler diecezjalny. Świeccy przynależący do Dzieła posiadają status prawny wspólny dla wszystkich wiernych w Kościele. Z uwagi na akcentowanie w Opus Dei uświęcania się przez pracę zawodową członkowie Dzieła winni pracować w środowiskach i strukturach właściwych społeczności świeckiej. W przypadku możliwości wyboru rodzaju zajęcia świeccy należący do prałatury mają prawo w tym samym zakresie do wolnego wyboru jak inni katolicy, o ile nie sprzeciwia się to moralności i społecznej nauce Kościoła. Z kolei prałatura nie może za własne uważać wszystkich czynności politycznych, zawodowych czy społecznych¹⁴⁷.

Numer trzeci deklaracji mówi o władzy prałatury, która jest władzą zwyczajną rządu (jurysdykcyjną). Pod względem swojego przedmiotu materialnego władza ta istotnie odróżnia się od jurysdykcji biskupów

¹⁴⁴ Korytkowski. Prałatury... s. 134.

¹⁴⁵ Weron. Co to jest Opus Dei... s. 205.

¹⁴⁶ PP 1; por. Korytkowski. Prałatury... s. 135.

¹⁴⁷ PP 2; por. Korytkowski. Prałatury... s. 135.

diecezjalnych, jeśli chodzi o duszpasterstwo wiernych. Wyjaśniono również zakres formacji duchowej, apostołskiej i intelektualnej, jaką prałatura prowadzi względem swoich członków. Podejmują oni tę formację ze względu na cel prałatury. Dzięki niej mają skuteczniej oddać się na służbę Kościołowi. Zgodnie z ogólnymi postanowieniami motu proprio *Ecclesiae Sanctae* prałat wraz z prawem inkardynacji kapłanów ma obowiązek troszczyć się o ich odpowiednią formację duchową i intelektualną, a także o ich utrzymanie oraz opiekę w starości czy chorobie¹⁴⁸. Jak zaznaczono już we wspomnianym motu proprio, ponieważ wszyscy członkowie prałatury mają mieć na uwadze słuszne prawa ordynariuszy kościołów partykularnych, dlatego podlegają oni prawu obowiązującemu na danym terenie. Kapłani podobnie podlegają wszystkim miejscowym przepisom wydanym i obowiązującym w stosunku do duchowieństwa¹⁴⁹.

Jeżeli chodzi o współpracę nowo utworzonej prałatury personalnej z ordynariuszami Kościołów partykularnych, na działalność Opus Dei jest zawsze wymagana zgoda biskupa, na którego terenie ma zamiar prowadzić pracę apostołską Dzieło. Ma on także prawo wizytowania powstałych na jego terenie ośrodków. Winien być też informowany na bieżąco o ich działalności. Gdy miejscowy biskup zechce powierzyć kapłanom inkardynowanym do prałatury jakieś świątynie czy urzędy, zawsze wcześniej powinien takie decyzje uzgodnić z prałatem Opus Dei lub jego wikariuszami. W każdym z krajów, w których prałatura podjęła swoją działalność, winna utrzymywać odpowiednie stosunki z konferencjami episkopatu, jeżeli istnieją, jak również z biskupami, na których terenach działa¹⁵⁰.

Ponieważ prawie od samego początku z Opus Dei było związane Stowarzyszenie Kapłańskie Świętego Krzyża, również ono musiało znaleźć

¹⁴⁸ PP 3.

¹⁴⁹ PP 4; por. Gómez-Iglesias. *L'ordinazione episcopale...* s. 253.

¹⁵⁰ PP 5.

swoje miejsce w normach dotyczących nowej prałatury personalnej. Zgodnie ze wskazaniami deklaracji *Praelaturae personales* kapłani należący do Stowarzyszenia nie zmieniają swojej inkardynacji i nie są włączani do prezbiterium Prałatury. Winni oni korzystać ze środków formacyjnych Dzieła, które mają im pomagać w zdobywaniu osobistej świętości w codziennych zajęciach. Jeżeli tego wymagają przepisy, powinni o swojej przynależności do Stowarzyszenia powiadomić własnego ordynariusza¹⁵¹.

Zgodnie z obowiązującymi wciąż postanowieniami Konstytucji apostolskiej *Regimini Ecclesiae universae*¹⁵² prałatura personalna podlega Kongregacji Biskupów, lecz – jeżeli zachodzi potrzeba – może w pewnych sprawach zwracać się bezpośrednio, w zależności od ich materii, do innych dykasterii Stolicy Apostolskiej¹⁵³. Z przebiegu prac apostolskich i z rozwoju struktury, prałat ma co pięć lat składać relację za pośrednictwem Kongregacji Biskupów do Stolicy Apostolskiej¹⁵⁴. Relacje między Kongregacją Biskupów a prałaturą personalną ukazują apostolski, a przede wszystkim świecki charakter duszpasterstwa prowadzonego przez Opus Dei na rzecz Kościoła¹⁵⁵.

2.1.2. Przepisy Konstytucji apostolskiej *Ut sit*

Ostatecznym dokumentem erygującym Opus Dei jako prałaturę personalną była Konstytucja apostolska *Ut sit* Jana Pawła II¹⁵⁶, która składa się z części wstępnej – ogólnej – oraz z części szczegółowej ujętej w siedmiu paragrafach. Część wstępna ukazuje zwięźle motywację ostatecznego uregulowania sytuacji prawnej Dzieła, które w nadanej mu formie prałatury personalnej osiągnęło upragnioną już przez Założyciela odpowiedniość charyzmatu i struktury prawnej. Papież wskazuje, iż przez nadanie Dziełu formy

¹⁵¹ PP 6.

¹⁵² *Regimini Ecclesiae universae*. Konstytucja Apostolska Pawła VI. nr 49 § 1.

¹⁵³ PP 7.

¹⁵⁴ PP 8.

¹⁵⁵ Romano. Opus Dei. Posłannictwo... s. 136.

¹⁵⁶ AAS 75:1983 s. 423-425.

prałatury personalnej chce, aby było ono skutecznym narzędziem zbawiennej misji Kościoła w świecie¹⁵⁷. Stąd Konstytucja opisuje apostolskie cele Opus Dei, pisząc, iż „instytucja ta od swoich początków usilnie stara się o to, aby nie tylko jasno określić powołanie świeckich w Kościele i w społeczności ludzkiej, lecz również zrealizować je w praktyce oraz, żeby urzeczywistniać naukę o powszechnym powołaniu do świętości i szerzyć uświęcenie pracy i, poprzez pracę zawodową, w każdym środowisku społecznym”¹⁵⁸. Papież zauważa, że podobne są cele Stowarzyszenia Kapłańskiego Świętego Krzyża¹⁵⁹.

Po ukazaniu Opus Dei jako zjawiska pastoralnego Konstytucja wykazuje, iż przekształcenie go w prałaturę personalną było konieczne ze względu na jego zasięg i strukturę. Ponieważ bowiem Dzieło zaistniało w bardzo wielu Kościołach partykularnych, angażując do swojej działalności zarówno kapłanów jak i świeckich, tak mężczyzn jak i kobiety, a zarazem stanowiąc jako apostolska organizacja organiczną całość, według papieża wymagane okazało się nadanie mu takiej formy prawnej, która odpowiadałaby specyfice opisanej instytucji. Zgodnie z postulatami wysuwanymi jeszcze przez Założyciela Opus Dei oraz wobec wprowadzonej do struktury Kościoła przez soborowy dekret *Presbyterorum ordinis* formy prałatury personalnej Konstytucja *Ut sit* wskazuje na ten właśnie kierunek przekształcenia jako najlepszy¹⁶⁰.

Dokument przypomina, iż wskutek zabiegów księdza Josemaríi Escrivy już Paweł VI zezwolił na podjęcie prac przygotowawczych nad stosownym przekształceniem Opus Dei. Prace te kontynuowane za zgodą Jana Pawła II umożliwiły w rezultacie ostateczne uregulowanie prawnej sytuacji Dzieła.

Część szczegółowa w siedmiu paragrafach zawiera przepisy erygujące prałaturę personalną i określające zasady, którymi ma się ona kierować. Paragraf pierwszy stanowi o ustanowieniu Opus Dei jako prałatury personalnej – pod

¹⁵⁷ Fuenmayor. L'itinerario... s. 636-637.

¹⁵⁸ US. Wstęp.

¹⁵⁹ US. Wstęp.

¹⁶⁰ US. Wstęp; por. Gómez-Iglesias. L'ordinazione episcopale... s. 253.

nazwą Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei – o zasięgu międzynarodowym oraz o złączeniu z nowo powstałą prałaturą Stowarzyszenia Kapłańskiego Świętego Krzyża. W paragrafie drugim wskazuje się, iż nowo erygowana prałatura ma rządzić się zasadami powszechnego prawa kanonicznego, przepisami Konstytucji *Ut sit* oraz własnymi statutami – Kodeksem Prawa Partykularnego Opus Dei (*Codex Iuris Particularis Operis Dei*). Paragraf trzeci dotyczy jurysdykcji Prałatury. Stanowi on, iż jurysdykcja ta obejmuje należących do Prałatury duchownych oraz świeckich zaangażowanych w wykonywanie dzieł apostołskich Opus Dei, ale tylko w sprawach określonych przez umowę zawartą z Prałaturą. Wymienione osoby podlegają władzy Prałata, jeżeli chodzi o duszpasterską działalność Prałatury. Paragraf czwarty określa Prałata jako właściwego ordynariusza Opus Dei. Zaznacza się tu, iż wybór Prałata wymaga zatwierdzenia papieskiego. W paragrafie piątym określa się bezpośrednią zależność nowo erygowanej Prałatury od Kongregacji Biskupów, co nie wyklucza jednak rozpatrywania właściwych spraw z innymi dykasteriami Kurii Rzymskiej. Przepis paragrafu szóstego nakazuje, aby Prałat Opus Dei co pięć lat składał za pośrednictwem Kongregacji Biskupów papieżowi sprawozdanie na temat stanu Prałatury i realizowania przez nią jej misji apostołskiej. Paragraf siódmy wskazuje Rzym jako miejsce siedziby zarządu generalnego Prałatury. Jako kościół prałacki ustanawia się kaplicę Najświętszej Maryi Panny Królowej Pokoju przy siedzibie zarządu. W omawianym paragrafie papież potwierdza wybór księdza Álvaro del Portillo na przełożonego generalnego Opus Dei, mianując go Prałatem nowo erygowanej Prałatury. Ponadto Jan Paweł II wyznacza arcybiskupa Romola Carboniego, nuncjusza apostołskiego we Włoszech, odpowiedzialnym za wykonanie postanowień Konstytucji, udzielając mu do tego wszelkich niezbędnych pełnomocnictw¹⁶¹.

W dniu 19 marca 1983 roku w rzymskiej bazylice św. Eugeniusza, położonej w pobliżu głównej siedziby Opus Dei, odbyła się uroczysta inauguracja Prałatury. Podczas Mszy Świętej, w obecności wielu kardynałów, biskupów, kapłanów, jak również przedstawicieli władz świeckich i korpusu

¹⁶¹ US. Zakończenie; por. Korytkowski. Prałatury... s. 135-137.

dyplomatycznego arcybiskup Romolo Carboni zgodnie z udzielonymi przez papieża pełnomocnictwami ogłosił dekret wykonawczy do Konstytucji *Ut sit*¹⁶². Dekret ten potwierdzał, że Opus Dei zostało ustanowione jako prałatura personalna, ciesząca się wszystkimi prawami i przywilejami tego typu instytucji kościelnej. Dokument ogłaszał ponadto ksiądz Álvaro del Portillo jako prałata nowo powstałej Prałatury, mającego wszystkie prawa i przywileje, jak również obowiązki przewidziane tak w ogólnym prawie kanonicznym, jak w Konstytucji *Ut sit* czy w statutach Prałatury. Po zakończeniu inauguracyjnej Mszy Świętej prałat Opus Dei, przedstawiciel papieski – arcybiskup Carboni, kardynałowie, biskupi, przedstawiciele korpusu dyplomatycznego oraz liczni wierni zaangażowani w działalność Prałatury podpisali protokół otrzymania Konstytucji apostolskiej¹⁶³.

2.2. Natura Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei według Codex Particularis Operis Dei

Konstytucja apostolska Jana Pawła II *Ut sit* dotyczy przekształcenia w prałaturę personalną już istniejącej w kościele struktury, nie ustanawia zaś struktury czy instytucji zupełnie nowej. Z faktem tym wiąże się zagadnienie dostosowania przepisów regulujących strukturę organizacyjną i zarząd Opus Dei do nowej formy prawnej¹⁶⁴. W wyniku przekształcenia w prałaturę personalną Opus Dei przestało być instytutem kleryckim, do którego duchowni i świeccy byli wcielani przez profesję rad ewangelicznych. Stało się prałaturą personalną posiadającą własnych wiernych, duchownych i świeckich. Przewodniczący

¹⁶² Decreto di esecuzione della bolla *Ut sit* emesso da mons. Romolo Carboni. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 870-871.

¹⁶³ Fuenmayor. L'itinerario... s. 642-644; por. Verbale della cerimonia di esecuzione della bolla *Ut sit* da parte di mons. Romolo Carboni. W: Fuenmayor. L'itinerario... s. 871-874.

¹⁶⁴ Fuenmayor. L'itinerario... s. 646.

generalny instytutu Opus Dei został Prałatem, którego władzę określają przepisy prawa partykularnego¹⁶⁵.

W obecnym stanie prawnym strukturę organizacyjną Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei normują Statuty. Istnienie własnych statutów prałatur personalnych jest wzmiankowane już w dekrete *Persbyterorum ordinis* Drugiego Soboru Watykańskiego¹⁶⁶. Tę soborową sugestię precyzuje Paweł VI w motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, stanowiąc, iż prałatury personalne znajdują się pod zarządem własnego prałata i posiadają własne statuty¹⁶⁷. Natomiast kan. 295 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z roku 1983 wskazuje, iż prałatura personalna kieruje się statutami zatwierdzonymi przez Stolicę Apostolską. Zgodnie z wymienionymi przepisami Prałatura Personalna Świętego Krzyża i Opus Dei posiada zatwierdzone przez Stolicę Apostolską Statuty zwane *Codex Iuris Particularis Operis Dei* (Kodeksem Prawa Partykularnego Opus Dei)¹⁶⁸. Obowiązujące od 8 grudnia 1982 roku Statuty, które w całości utrzymują przepisy Statutów przygotowanych z inicjatywy księdza Josemaríi Escrivy i zatwierdzonych w 1974 roku, Konstytucja apostolska *Ut sit* Jana Pawła II zatwierdza zgodnie z wymaganiami prawa jako Statuty Prałatury, stanowiąc, iż „Prałatura kieruje się normami prawa powszechnego i tej Konstytucji, poza tym zaś własnymi Statutami, zwanymi «Kodeksem Prawa Partykularnego Opus Dei»”¹⁶⁹. Z kolei same Statuty potwierdzają ten przepis, dodając, iż poza przepisami prawa powszechnego dotyczącymi prałatur personalnych oraz przepisami Statutów Prałatura kieruje się również specjalnymi przepisami czy indultami Stolicy Apostolskiej¹⁷⁰.

¹⁶⁵ Korytkowski. Prałatury... s. 128.

¹⁶⁶ PO 10.

¹⁶⁷ ES cz. 1 nr 4.

¹⁶⁸ Fuenmayor. L'itinerario... s. 645-646.

¹⁶⁹ US § 2: „Praelatura regitur normis iuris generalis et huius Constitutionis necnon propriis Statutis, quae «Codex iuris particularis Operis Dei» nuncupantur”.

¹⁷⁰ CIPOD 1 § 3: „Praelatura [...] regitur normis iuris universalis Praelaturarum personalium necnon horum Statutorum, et iuxta Sanctae Sedis specialia praescripta vel indulta”. CIPOD 1 § 3.

Statuty Prałatury składają się ze stu osiemdziesięciu pięciu artykułów podzielonych na pięć tytułów dotyczących natury Prałatury i jej wiernych, prezbiterium Prałatury i Stowarzyszenia Kapłańskiego Świętego Krzyża, życia, formacji i apostołatu wiernych Prałatury, zarządu Prałatury oraz obowiązywania przepisów omawianych Statutów.

2.2.1. Cel Prałatury

Statuty, podobnie jak sama Konstytucja *Ut sit*, określają Opus Dei jako prałaturę personalną, do której przynależą zarówno duchowni, jak i świeccy, mającą na celu wykonywanie szczególnych zadań duszpasterskich pod zarządkiem własnego prałata¹⁷¹. Działalność Prałatury ma charakter międzynarodowy, przy czym prałat ma swoją siedzibę w Rzymie¹⁷².

Konstytucja apostolska przekształcająca Opus Dei w prałaturę personalną wspomina w przedmowie, iż Dzieło już od swoich początków oddało się ukazywaniu w nowym świetle misji świeckich w Kościele¹⁷³. Precyzyjnie i szczegółowo cel duszpasterski Prałatury określają Statuty, mówiąc, iż służy ona uświęcaniu jej wiernych, zgodnie z normami prawa partykularnego, przez spełnianie cnot chrześcijańskich we własnym stanie i zawodzie każdego z nich, zgodnie ze swoją szczególną duchowością, mającą charakter w pełni świecki¹⁷⁴. Ponadto Prałatura zmierza do tego, by osoby wszelkiego stanu społecznego, przede wszystkim zaś intelektualiści, przepajały swoje życie duchem wierności przykazaniom Chrystusa i wypełniali je poprzez uświęcanie własnej pracy zawodowej, żyjąc w świecie¹⁷⁵. Prałatura ma też za zadanie formować kobiety i

¹⁷¹ CIPOD 1 § 1: „Opus Dei est Praelatura personalis clericos et laicos simul complectens, ad peculiarem operam pastoraalem perficiendam sub regimine proprii Praelati”.

¹⁷² CIPOD 1 § 3.

¹⁷³ US. Wstęp.

¹⁷⁴ CIPOD 2 § 1.

¹⁷⁵ Korytkowski. Prałatury... s. 126-127.

mężczyzn, by potrafili wykonywać chrześcijański apostołat w społeczności świeckiej¹⁷⁶.

W ten sposób potwierdzony został szczególny charyzmat Opus Dei, zamierzony przez Założyciela już u samych początków Dzieła. Podkreśla się szczególnie akcentowane przez księdza Josemarię Escrivę powszechne powołanie do świętości i apostołstwa we właściwym każdemu stanie życia. Dowartościowana została inteligencja, ponieważ skuteczna obecność chrześcijańska w świecie wymaga ludzi uformowanych, zdolnych do tego, by poświęcać się apostołstwu i formować innych. Podkreślone zostało także to, co było szczególnie drogie Założycielowi – praca duszpasterska członków Dzieła ma zakres bardzo szeroki, jest kierowana do ludzi wszystkich zawodów i stanów¹⁷⁷. Wiąże się to z akcentowaniem, iż członkowie Dzieła powołani są do apostołstwa wewnątrz społeczności świeckiej, przez ich własną pracę zawodową i życie codzienne¹⁷⁸. To powołanie członków Dzieła podkreślają Statuty, odwołując się do przykładu samego Boga, który stworzył człowieka, powołując go do pracy. Praca ta dotyczy przy tym całej ludzkiej egzystencji, nabierając przez to wielkiej wartości jako środek, przez który człowiek może osiągać świętość. Prałatura Opus Dei przez swoją działalność apostołską, dowartościowującą życie świeckie i wartość pracy zawodowej ma wobec tego służyć obronie godności osoby ludzkiej, postępowi społeczeństwa, a przez to – uświęcaniu świata¹⁷⁹. Z tego powodu wierni Prałatury zobowiązani są do sumiennego wykonywania pracy zawodowej lub innej pracy właściwej swojemu

¹⁷⁶ CIPOD 2 § 2; por. J. M. Ruman, A. Sypel. Być katolikiem konsekwentnym. *Niedziela* 35:1992 nr 21 s. 4.

¹⁷⁷ Na 26 pytań odpowiada ks. prałat Opus Dei Alvaro del Portillo. [b.m.w.] 1990 s. 3.

¹⁷⁸ Fuenmayor. L'itinerario... s. 653-655.

¹⁷⁹ CIPOD 86 § 1: „Dominus hominem creavit «ut operaretur» (Genes. II, 15), ideoque haec laborandi lex pertinet ad generalem humanam condicionem. Attamen peculiaris character ac finis Praelaturae eius fideles ducit nono solum ad colendum, verum etiam ad profunde amandum ordinarium laborem: in ipso enim vident tum insignissimum valorem humanum, necessarium quidem ad tuendam humanae personae dignitatem et societatis progressionem, tum praecipue miram occasionem atque medium unionis personalis cum Christo, imitantes eius operosam vitam absconditam generosi servitii aliorum hominum et ita cooperantes operi amore pleno Creationis et Redemptionis mundi”.

stanowi życia, przez którą uświęcają się sami, a także wykonują swój apostołat¹⁸⁰.

2.2.2. Zarząd Prałatury

Zgodnie ze Statutami Prałatura Personalna Świętego Krzyża i Opus Dei gromadzi zarówno duchownych, jak i świeckich. Wynika z tego wewnętrzna różnorodność Prałatury, wymagająca szczególnych regulacji prawnych, zapewniających jedność Dzieła konieczną dla realizacji właściwego mu apostołatu. Z tego powodu Statuty podkreślają, że Prałatura stanowi jedną organiczną rzeczywistość, ponieważ wszyscy jej wierni dążą do jednego apostołskiego celu, żyją jednym duchem i zgodnie z prawem powszechnym i partykularnym podlegają władzy jednego Prałata¹⁸¹. Nie przeczy to wewnętrznej różnorodności, lecz podporządkowuje ją jednemu celowi Dzieła¹⁸².

W organicznej strukturze Prałatury ważne miejsce zajmuje stojący na jej czele Prałat, kierujący nią jako jej własny ordynariusz i pasterz, wyposażony w jurysdykcję odpowiadającą jego szczególnemu zadaniu duszpasterskiemu i apostołskiemu, odmiennemu od troski pasterskiej właściwej biskupom diecezjalnym¹⁸³.

Wybór Prałata Opus Dei dokonuje się zgodnie z prawem powszechnym i partykularnym. Gdy urząd Prałata zaczyna wakować, tymczasową władzę otrzymuje wikariusz pomocnik albo wikariusz generalny, który w ciągu miesiąca winien zwołać generalny kongres wyborczy. Kongres ten ma odbyć się najpóźniej przed upływem trzech miesięcy od chwili, kiedy urząd Prałata zaczął wakować¹⁸⁴. W kongresie uczestniczą delegaci wszyscy, którzy zostali nominowani przez poprzedniego Prałata (względnie poprzednich Prałatów). Aby

¹⁸⁰ CIPOD 3 § 2; por. Fuenmayor. L'itinerario... s. 656-658.

¹⁸¹ CIPOD 4; 6.

¹⁸² Fuenmayor. L'itinerario... s. 659-662.

¹⁸³ Korytkowski. Prałatury... s. 134-135; por. Gómez-Iglesias. L'ordinazione episcopale... s. 263.

¹⁸⁴ CIPOD 149.

móc być wybranym na Prałata wymagane jest, by kandydat był kapłanem, który ukończył czterdziesty rok życia, był ostatecznie wcielony do Prałatury od co najmniej dziesięciu lat, został wyświęcony na kapłana przynajmniej przed pięciu laty i miał osobiste cechy sprawiające, iż mógłby dobrze wykonywać urząd¹⁸⁵. Procedura wyboru rozpoczyna się plenarnym zgromadzeniem Centralnego Asesoratu, czyli rady sekcji kobiecej, w którym uczestniczą delegatki z różnych regionów Prałatury. Na tym spotkaniu obecne wysuwają własne propozycje kandydatów najgodniejszych do objęcia urzędu Prałata, przekazując je następnie kongresowi generalnemu, który dokonuje wyboru¹⁸⁶. Po wyborze elekt, przyjąwszy dokonany wybór, winien starać się o jego papieskie zatwierdzenie¹⁸⁷. Po oficjalnym potwierdzeniu wyboru przez papieża Prałat otrzymuje pełnię władzy, którą cieszy się dożywotnio¹⁸⁸.

Te normy Konstytucji *Ut sit* i deklaracji *Praelaturae personales* są rozwijane i precyzowane przez Statuty. Mówią one, iż jurysdykcja Prałata jest pełna zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym w stosunku do kapłanów inkardynowanych do Prałatury¹⁸⁹. Natomiast wobec świeckich wcielonych do Prałatury jurysdykcja ta dotyczy jedynie tego, co wiąże się ze szczególnym celem jej działalności¹⁹⁰. Prałat jest więc w świetle Statutów własnym ordynariuszem i pasterzem Prałatury, wyposażonym w władzę rządzenia i władzę jurysdykcyjną. Władza ta jest zwyczajna i własna, a więc wykonywana we własnym imieniu¹⁹¹. Jednakże Statuty wskazują, iż Prałat mimo posiadanej władzy przede wszystkim winien być nauczycielem i ojcem dla

¹⁸⁵ CIPOD 131.

¹⁸⁶ CIPOD 130 § 3; 146.

¹⁸⁷ CIPOD 130 §§ 1, 4.

¹⁸⁸ CIPOD 130.

¹⁸⁹ CIPOD 1; 88 § 2; 125.

¹⁹⁰ CIPOD 125.

¹⁹¹ CIC c. 131, 295; por. G. Comotti Somiglianze e diversità tra le prelature personali ed alter circoscrizioni ecclesiastiche. W: *Le Prelature personali nella normativa e nella vita della Chiesa*. Padova 2002 s. 104-105.

wszystkich wiernych Prałatury, kochać ich i nauczać z miłością, będąc zawsze gotowym do poświęcenia się dla ich dobra¹⁹².

Prałat kieruje całością Prałatury – sekcją męską i kobiecą – z pomocą wikariuszy i rad, zgodnie z normami prawa powszechnego i partykularnego¹⁹³. Kodeks ustanawia trzy poziomy zarządu i organizacji Prałatury – centralny, regionalny i lokalny, co odpowiada strukturze Dzieła przed jego przekształceniem w prałaturę personalną. Do Prałata należy erygowanie, zmiana i znoszenie okręgów regionalnych i mianowanie ich wikariuszy oraz członków ich rad¹⁹⁴. Przywilejem Prałata jest także erygowanie międzyregionalnych i regionalnych ośrodków studiów oraz ośrodków formacji tych, którzy przygotowują się do przyjęcia święceń¹⁹⁵.

W zarządzaniu Prałaturą wspomagają Prałata kapłani wikariusze. Wikariusz pomocnik jest wybierany przez kongres generalny w wypadku choroby lub innej poważnej przyczyny, dla której Prałat jest niezdolny do wykonywania władzy rządzenia; ma on wszystkie obowiązki i prawa Prałata, z wyjątkiem samego tytułu¹⁹⁶. W innych sytuacjach sam Prałat może mianować wikariusza pomocnika i powierzyć mu pewne uprawnienia¹⁹⁷. O ile urząd wikariusza pomocnika uzależniony jest od okoliczności, o tyle Statuty wymagają, by zawsze pełniony był urząd wikariusza (sekretarza) generalnego oraz wikariusza dla sekcji kobiecej. Ponadto Statuty przewidują dla każdego okręgu regionalnego wikariusza regionalnego i ewentualnie wikariuszy delegatów¹⁹⁸. Wikariusze posiadają zwyczajną powszechną władzę wykonawczą i także oni są ordynariuszami Prałatury¹⁹⁹.

¹⁹² [Praelatus] „sit ergo omnibus Praelaturae fidelibus magister atque Pater, qui omnes in visceribus Christi vere diligit, omnes effusa caritate erudiat atque foveat, pro omnibus impendatur et superimpendatur libenter”. CIPOD 132 § 3.

¹⁹³ CIPOD 125 § 1.

¹⁹⁴ CIPOD 150-157.

¹⁹⁵ CIPOD 97; 98; 102.

¹⁹⁶ CIPOD 134 § 2; 136.

¹⁹⁷ CIPOD 134 § 1; 135.

¹⁹⁸ CIPOD 138 § 1; 146 § 1; 151 § 1; 152; 157 § 1.

¹⁹⁹ CIPOD 125 § 4.

W wykonywaniu zarządu Prałatury wspomagają Prałata dwie rady, tworzone przez wiernych Prałatury, duchownych i świeckich – Rada Generalna dla sekcji męskiej oraz Asesorat Centralny dla sekcji kobiecej. W skład Rady Generalnej wchodzi: wikariusz pomocnik, jeśli jest, wikariusz generalny, wikariusz dla sekcji kobiecej, trzech wicesekretarze, co najmniej jeden delegat dla każdego regionu, prefekt studiów i administrator generalny²⁰⁰. Odpowiednio Asesorat Centralny składa się z Sekretarki Centralnej, Sekretarki Asesoratu, co najmniej trzech wicesekretarek, przynajmniej jednej delegatki z każdego regionu, kierowniczkii (*praefecta*) studiów, kierowniczkii pomocnic i prokuratorckii centralnej²⁰¹.

Na czele każdego okręgu regionalnego znajduje się wikariusz regionalny wspomagany przez radę dla każdej sekcji – odpowiednio: komisję regionalną i asesorat regionalny. Każda z tych rad składa się z maksymalnie dwunastu członków²⁰². W każdym regionie mogą być ustanawiane delegatury, na których cele stoi wikariusz delegat, wyposażony w odpowiednie uprawnienia i wspomagany przez analogiczne do wyżej wspomnianych rady²⁰³.

2.2.3. Prezbiterium Prałatury

Statuty Prałatury mówią, iż jej prezbiterium stanowią kapłani do niej inkardynowani²⁰⁴. Aby zachować pierwotny charakter Dzieła, Opus Dei zgodnie z myślą Założyciela potrzebuje kapłanów uformowanych w duchu Dzieła i mających za zadanie duchową posługę wśród wiernych Prałatury²⁰⁵. Według Statutów aby móc otrzymać święcenia kapłańskie dla służby w Prałaturze wymaga się, aby kandydat był już ostatecznie włączony do Prałatury jako numerariusz lub przyłączony, miał co najmniej dwadzieścia pięć lat i ukończył

²⁰⁰ CIPOD 138.

²⁰¹ CIPOD 146 § 1.

²⁰² CIPOD 151; 157.

²⁰³ CIPOD 153; por. Fuenmayor. L'itinerario... s. 690-699.

²⁰⁴ CIPOD 1 § 2.

²⁰⁵ CIPOD 125 §§ 2-3.

niezbędne studia²⁰⁶. Poza tym Prałat powinien rozeznaczyć w nim powołanie do kapłaństwa i rozważyć, czy jego święcenia są potrzebne Prałaturze²⁰⁷.

Zasadniczym zadaniem kapłanów inkardynowanych do Prałatury jest formacja duchowa i doktrynalna i troska duszpasterska wobec wiernych Prałatury oraz wobec osób, które w inny sposób uczestniczą w apostołacie Opus Dei²⁰⁸. Kandydaci są wzywani do kapłaństwa przez Prałata po pewnym okresie wykonywania przez nich pracy zawodowej. Przyjąwszy święcenia zasadniczo rezygnują z wykonywanej dotychczas pracy, chociaż mogą ją także kontynuować, o ile nie sprzeciwia się charakterowi posługi kapłańskiej i przepisom wydanym przez Stolicę Apostolską²⁰⁹.

Formacja kandydatów do kapłaństwa w Opus Dei kieruje się prawem powszechnym i partykularnym, w szczególności zaś zaaprobowaną przez Stolicę Apostolską *Ratio institutionis sacerdotalis*²¹⁰. Studia teologiczne są przez kandydatów odbywane w erygowanych przez Prałata ośrodkach studiów specjalnie do tego przeznaczonych²¹¹. Zazwyczaj kapłani Prałatury uzyskują doktorat w zakresie nauk kościelnych²¹².

Po ukończeniu formacji Prałat wydaje kandydatom do święceń dymisorie niezbędne do święceń. Od Prałata nowo wyświęceni kapłani otrzymują ponadto wymagane zezwolenia do sprawowania Mszy Świętej, głoszenia Słowa Bożego i jurysdykcję do sprawowania sakramentu pokuty²¹³. Prałat kieruje ich także do posługi w określony okręgu regionalnym Prałatury²¹⁴.

²⁰⁶ CIPOD 37 § 1; 45.

²⁰⁷ CIPOD 44.

²⁰⁸ CIPOD 38; 39; 45; 49.

²⁰⁹ CIPOD 51 § 2.

²¹⁰ CIPOD 46; por. Na 26 pytań odpowiada ks. prałat Opus Dei Alvaro del Portillo. [b.m.w.] 1990 s. 4.

²¹¹ CIPOD 102.

²¹² CIPOD 105.

²¹³ CIPOD 48, 50 §§ 2, 3.

²¹⁴ CIPOD 50 § 1.

Troską Prałata jest także to, by kapłani Prałatury uczestniczyli w stałej formacji²¹⁵.

Zgodnie z postanowieniem deklaracji *Praelaturae personales* duchowni inkardynowani do Prałatury stanowią część kleru świeckiego²¹⁶. Winni oni w swojej posłudze szukać wspólnoty z innymi kapłanami Kościołów lokalnych²¹⁷. Uczestniczą w radach kapłańskich Kościołów lokalnych²¹⁸. Mogą także za zgodą Prałata lub jego wikariusza przyjmować urzędy kościelne w Kościołach lokalnych, w których pracują²¹⁹. W wykonywaniu takich urzędów podlegają biskupowi diecezjalnemu i przed nim oraz przed innymi kompetentnymi władzami diecezjalnymi odpowiadają za nie²²⁰.

Zgodnie z przepisami Statutów od momentu święceń wszyscy duchowni inkardynowani do Prałatury stają się członkami Stowarzyszenia Kapłańskiego Świętego Krzyża²²¹. W normach Statutów zachowany został ścisły związek między Opus Dei a Stowarzyszeniem zamierzony w myśli Założyciela. Określają je one jako „stowarzyszenie kleryckie ściśle związane z Prałaturą, które stanowi z nią jedność i nie może być od niej oddzielone”²²². Prałat Opus Dei jest jednocześnie przewodniczącym generalnym Stowarzyszenia²²³. Zadaniem Stowarzyszenia jest służenie pomocą klerowi diecezjalnemu oraz szerzenie charyzmatu i praktyki ascetycznej Opus Dei wśród kapłanów nie należących do Prałatury²²⁴.

²¹⁵ CIPOD 54.

²¹⁶ PP II a.

²¹⁷ CIPOD 41; 56.

²¹⁸ PP II a.

²¹⁹ CIPOD 40; 51.

²²⁰ CIPOD 124.

²²¹ CIPOD 36 § 2.

²²² CIPOD 36 § 2: „Associatio clericalis Praelaturae propria ac intrinseca, unde cum ea aliquid unum constituit et ab ea seiungi non potest”.

²²³ CIPOD 36 § 3.

²²⁴ CIPOD 57.

Do Stowarzyszenia są włączani jako członkowie przyłączeni lub supernumerariusze także duchowni inkardynowani do diecezji²²⁵. Otrzymują oni w Stowarzyszeniu jedynie pomoc o charakterze duchowym. Ich członkostwo w Stowarzyszeniu nie wpływa natomiast w żaden sposób na ich obowiązki wynikające z inkardynacji do Kościoła diecezjalnego²²⁶. Ponieważ nie wchodzi oni w skład prezbiterium Prałatury, nie są poddani w niczym jurysdykcyjnej władzy Prałata²²⁷. Ma on wobec nich jedynie tę władzę, która jako przewodniczącemu generalnemu Stowarzyszenia właściwa jest zarządom innych stowarzyszeń kościelnych²²⁸.

2.2.4. Wierni Prałatury

Opus Dei jest rzeczywistością jednoczącą duchownych i świeckich. Zgodnie z normami Statutów także świeccy w pełni należą do prałatury, do której są wcielani jako członkowie w pełni odpowiedzialni za realizację celów Dzieła²²⁹. Stąd Statuty nazywają ogólnie wiernymi Prałatury zarówno duchownych, jak i świeckich, którzy zostali wcieleni do Prałatury dla urzeczywistnienia jej szczególnego zdania duszpasterskiego i apostołskiego pod zarządem Prałata. Wśród wiernych znajdują się kapłani stanowiący prezbiterium Prałatury oraz świeccy²³⁰. Wszyscy wierni wiążą się z Prałaturą węzłem prawnym, łącząc się w realizacji jednego powołania i żyjąc w jednym duchu, stosownie do własnego stanu życia²³¹.

Kontynuując uregulowania obecne w Opus Dei w okresie przed przekształceniem Dzieła w prałaturę personalną, Statuty – zgodnie z tym, w

²²⁵ Abad. Stowarzyszenie... *Ateneum Kapłańskie* 126:1996 z. 2 s. 244.

²²⁶ CIPOD 58 § 1.

²²⁷ CIPOD 73 § 1.

²²⁸ Fuenmayor. L'itinerario... s. 704-711; por. Abad. Stowarzyszenie... *Ateneum Kapłańskie* 126:1996 z. 2 s. 245-247.

²²⁹ CIPOD 1 § 1: „Laicatus Praelaturae ab iis fidelibus efformatur qui, vocatione divina moti, viculo iuridico incorporationis speciali ratione Praelaturae devinciuntur”.

²³⁰ CIPOD 1 §§ 1-2; 4 §§ 2; 3.

²³¹ CIPOD 6.

jakim stopniu każdy z wiernych Prałatury może poświęcić się formacji i realizacji jej celów apostołskich – określają ich jako numerariuszy (*numerarii*) bądź przyłączonych (*aggregati*), albo też jako supernumerariuszy (*supranumerarii*)²³². Statuty mówią, iż numerariuszami są ci wierni duchowni i świeccy, którzy żyjąc w celibacie oddają wszystkie swoje siły do urzeczywistnienia szczególnych zadań apostołskich Dzieła²³³. Numerariusze zazwyczaj żyją w swoich ośrodkach, zajmując się ponadto formacją innych wiernych Prałatury²³⁴. Przyłączonymi są natomiast nazywani ci wierni Prałatury, którzy oddają się apostołowi Dzieła, żyjąc w celibacie i wykonując własną pracę zawodową. Przeważnie żyją oni z własną rodziną. Okoliczności ich pracy i życia określają także ich udział w zadaniach apostołskich i formacyjnych Opus Dei²³⁵. Z kolei supernumerariuszami są wierni prałatury – zarówno żyjący w małżeństwie, jak i w celibacie – którzy w pełni uczestniczą w powołaniu i szczególnym apostołstwie Opus Dei, mimo iż stopień ich uczestnictwa uzależniony jest od wykonywanej przez nich pracy zawodowej oraz od ich obowiązków rodzinnych i społecznych²³⁶. Statuty mówią ponadto o współpracownikach, nie będących wiernymi Prałatury. Uczestniczą oni w dobrach duchowych Dzieła, współpracując w jego apostołstwie przez modlitwę, jałmużny i własną pracę. Współpracownikami Opus Dei mogą być także niekatolicy, a nawet niechrześcijanie²³⁷.

Od momentu przekształcenia Opus Dei w prałaturę personalną ostatecznie wyjaśniono charakter prawny węzła łączącego wiernych z Prałaturą. Deklaracja *Praelaturae personales* powtarza to, na co kładł silny nacisk Założyciel – wierni Prałatury łączą się z nią nie przez śluby, lecz węzłem szczególnej umowy²³⁸. Statuty Prałatury potwierdzają to, stwierdzając, iż przez dwustronną umowę

²³² CIPOD 7 § 1; por. Korytkowski. Prałatury... s. 133.

²³³ CIPOD 8; 9.

²³⁴ CIPOD 13.

²³⁵ CIPOD 10.

²³⁶ CIPOD 11.

²³⁷ CIPOD 16.

²³⁸ PP I c.

wierni wcieleni do Prałatury otrzymują wszystkie prawa i obowiązki związane z uczestnictwem w apostołacie Opus Dei²³⁹. W tejże umowie Prałatura zobowiązuje się wobec wiernego do zapewnienia mu właściwej religijnej formacji duchowej i doktrynalnej, do troski duszpasterskiej ze strony duchowieństwa Prałatury, jak również do spełniania wszystkich obowiązków względem wiernych przewidzianych w prawie powszechnym i partykularnym²⁴⁰. Natomiast osoba włączana do Prałatury zobowiązuje się do pozostawania pod jurysdykcją Prałata i innych kompetentnych władz prałatury, poświęcając się wykonywaniu apostołatu Opus Dei, oraz do spełniania wszystkich obowiązków związanych z byciem numerariuszem, przyłączonym lub supernumerariuszem, a także do wiernego zachowywania przepisów, którymi kieruje się Opus Dei²⁴¹.

2.2.5. Działalność Prałatury

Działalności Prałatury poświęcony jest trzeci tytuł Statutów, dotyczący życia, formacji i apostołatu jej wiernych. Zgodnie z postanowieniami Statutów działalność Prałatury koncentruje się wokół trzech zasadniczych punktów:

- 1) organizowania i ożywiania życia duchowego jej wiernych i współpracowników, aby pomóc im w uświadomieniu sobie ich powołania do świętości²⁴²;
- 2) pogłębionej katolickiej formacji wiernych, aby mogli oni w różnych okolicznościach życia wykonywać skuteczny apostołat²⁴³;
- 3) apostołatu realizowanego szczególnie przez pogłębioną ewangelizację i katechezę²⁴⁴.

²³⁹ CIPOD 18.

²⁴⁰ CIPOD 27 § 2.

²⁴¹ CIPOD 27 § 3; por. Fuenmayor. *L'itinerario...* s. 667-675; por. Gómez-Iglesias. *L'ordinazione episcopale...* s. 264.

²⁴² CIPOD 2 §§ 1-2; 112; 115.

²⁴³ CIPOD 96.

²⁴⁴ CIPOD 110.

O roli życia duchowego w działalności Prałatury świadczą wielokrotnie wzmianki w Statutach. Wierni włączający się do Prałatury zobowiązują się do intensywnego życia modlitwy i zjednoczenia z Bogiem²⁴⁵. Synowskie oddanie się Bogu w Chrystusie jest dla wiernych Opus Dei motywem przenikania i oczyszczania wszystkich ich poczynań i prac przez wykorzystanie ich jako możliwości osobistego uświęcania i zjednoczenia z Bogiem²⁴⁶. Głębokie chrześcijańskie życie duchowe jest podstawą każdej aktywności wiernych Prałatury. Składa się na nie życie sakramentalne, w szczególności codzienne uczestnictwo we Mszy Świętej²⁴⁷, intensywne życie modlitwy, z naciskiem na praktykę medytacji, czytanie Pisma Świętego i modlitwę różańcową²⁴⁸ oraz dążenie do własnego postępu duchowego przez umartwienie i życie duchem pokuty²⁴⁹. Prałatura pomaga swoim wiernym w wypełnianiu ich zadań w dziedzinie życia duchowego przez zapewnianie im stałego kierownictwa duchowego oraz przez stałą troskę duszpasterską²⁵⁰. Nad całością formacji duchowej wiernych Prałatury pieczę powierza się samemu Prałatowi²⁵¹. Wskazuje to na wielkie znaczenie życia duchowego w działalności Prałatury²⁵². Wszystkie formy aktywności Opus Dei dzięki rozwiniętemu życiu duchowemu osiągają bowiem zasadniczy cel istnienia Dzieła – uświęcanie jego członków oraz apostołat przez pracę i działalność w życiu świeckim²⁵³.

Na wagę formacji religijnej niezbędnej nie tylko samym członkom Opus Dei, ale wszystkim świadomym własnego powołania chrześcijanom, wielokrotnie zwracał uwagę Założyciel Dzieła. Wymagana formacja zawierała w jego myśli wiele wymiarów: ludzki, zawodowy, duchowy, ascetyczny,

²⁴⁵ CIPOD 3; 79.

²⁴⁶ CIPOD 80; por. A. Byrna. Opus Dei. Uświęcanie pracy. *Ład*. 1 XI 1991 s. 9.

²⁴⁷ CIPOD 81; 83 § 2.

²⁴⁸ CIPOD 82; 83 § 2; 85.

²⁴⁹ CIPOD 83 § 1; 86; 92.

²⁵⁰ CIPOD 27 § 2; 83 § 2; 94 § 3.

²⁵¹ CIPOD 132 § 4.

²⁵² Na 26 pytań odpowiada ks. prałat Opus Dei Alvaro del Portillo. [b.m.w.] 1990 s. 7.

²⁵³ Fuenmayor. L'itinerario... s. 677-682.

doktrynalny, apostołski. Wszystkie one są niezbędne do tego, by dawać w świecie świadectwo Chrystusa przez wykonywanie obowiązków zawodowych i społecznych²⁵⁴. Pragnienie stałej i właściwej formacji wszystkich wiernych Prałatury znalazło również wyraz w jej Statutach. Każdy wierny Prałatury winien być odpowiedzialny za własną wieloaspektową formację w ramach możliwości, które daje mu jego stan życia i środowisko pracy. Prałatura podejmuje się szczególnie pomocy w ożywianiu duchowego życia wiernych, w doskonaleniu ich znajomości nauki Kościoła i szczególnego charyzmatu Dzieła oraz w jak najlepszym przygotowaniu ich do wykonywania apostołatu w miejscu ich pracy i życia²⁵⁵. Statuty podkreślają, że formacja doktrynalna wiernych Prałatury zmierza do przekazania im głębokiej znajomości wiary katolickiej i nauczania Kościoła, mającej ożywić ich życie duchowe i apostołskie, aby w każdej przestrzeni życia społecznego byli przygotowani do apostołstwa przez ewangelizację i katechezę²⁵⁶. Tej niezbędnej w Opus Dei formacji służą różne środki: z jednej strony kierownictwo duchowe czy inne formy działalności duszpasterskiej, z drugiej zaś – kursy, wykłady, konferencje, spotkania formacyjne²⁵⁷. Wszystkie te obszary formacji, zgodnie z wymaganiami Statutów, winny odpowiadać stanowi życia wiernych, w szczególności ich obowiązkom rodzinnym i zawodowym²⁵⁸. Formacja wiernych Prałatury rozpoczyna się od momentu ich włączenia do Opus Dei i trwa przez całe życie²⁵⁹. Wszyscy numerariusze, a także niektórzy inni wierni Prałatury, zobowiązani są do odbycia dwuletnich studiów filozoficznych i czteroletnich studiów teologicznych

²⁵⁴ Fuenmayor. L'itinerario... s. 682.

²⁵⁵ CIPOD 3 § 1; 27 § 2; por. Byrna. Opus Dei... s. 9.

²⁵⁶ CIPOD 96: „Sub aspectu doctrinali religioso, institutio quae fidelibus Praelaturae impertitur ipsis profundam cognitionem Fidei catholicae et Magisterii ecclesiastici, alimentum quidem necessarium suae vitae spiritualis et apostolicae, praestare contendit, ut in quocumque societatis ambitu personae adsint intellectualiter praeparatae, quae cum simplicitate, in ordinariis adiunctis quotidianae vitae atque laboris, exemplo ac verbis efficacem apostołatum evangelizationis et catecheseos exercent”.

²⁵⁷ Fuenmayor. L'itinerario... s. 683-684.

²⁵⁸ CIPOD 99; 101; por. Ruman. Być katolikiem... s. 4.

²⁵⁹ CIPOD 106; 107.

na poziomie akademickim²⁶⁰. Aby zrealizować swoje zadania formacyjne względem wiernych, Prałatura posiada w każdym regionie niezbędne ośrodki studiów²⁶¹. Erygowane są również ośrodki międzyregionalne, przeznaczone do przygotowania tych, którzy poświęcają się formacji innych²⁶². Ponadto Opus Dei posiada specjalne ośrodki formacji świeckich powołanych do kapłaństwa²⁶³. Zgodnie ze wskazaniem Statutów formacja, którą Prałatura zapewnia swoim wiernym, ma charakter wieloaspektowy²⁶⁴. W każdym przypadku nie ogranicza się do przekazywania wiedzy, lecz obejmuje całą osobę formowanego wiernego, aby mógł w sposób wolny i odpowiedzialny podjąć apostolat na różnych płaszczyznach życia społecznego²⁶⁵.

Trzecim z wymienionych wyżej wymiarów działalności Prałatury jest apostolat. Jest on szczególnym obowiązkiem wszystkich wiernych Dzieła²⁶⁶. Zgodnie ze wskazaniem Statutów apostolat podejmowany przez wiernych Prałatury skierowany jest do wszystkich ludzi, niezależnie od ich pochodzenia narodowego czy społecznego, ponieważ ma za zadanie przypominać im o ich powołaniu do świętości w wykonywaniu pracy zawodowej i spełnianiu obowiązków własnego stanu życia²⁶⁷. Okazją do apostolatu ma być praca zawodowa, środowisko znajomych i przyjaciół, krąg rodzinny, kulturalny i społeczny każdego z wiernych Prałatury²⁶⁸. W tym apostolacie szczególną rolę odgrywają: świadectwo i dobry przykład, przez które wyraża się żywa wiara członków Opus Dei, zbliżająca ludzi do Boga²⁶⁹.

²⁶⁰ CIPOD 101.

²⁶¹ CIPOD 97.

²⁶² CIPOD 98.

²⁶³ CIPOD 102.

²⁶⁴ CIPOD 96.

²⁶⁵ Fuenmayor. *L'itinerario...* s. 685.

²⁶⁶ CIPOD 110-113.

²⁶⁷ CIPOD 112; 115.

²⁶⁸ CIPOD 113; 117, 119.

²⁶⁹ CIPOD 113; 114; 117; por. Na 26 pytań odpowiada ks. prałat Opus Dei Alvaro del Portillo. [b.m.w.] 1990 s. 6; 11; por. Fuenmayor. *L'itinerario...* s. 675-690.

2.3. Miejsce Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei w duszpasterstwie Kościoła powszechnego i Kościołów lokalnych

Zagadnienie udziału Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei w całokształcie pracy duszpasterskiej podejmowanej przez Kościół powszechny i Kościoły lokalne jest niezwykle ważne z racji specyfiki Prałatury i charakteru podejmowanego przez nią apostołstwa. W posłudze Opus Dei konieczny jest kontakt i współpraca z apostołstwem podejmowanym przez Kościoły partykularne. Aby współpraca ta była owocna, niezbędne są zaś właściwe regulacje, określające miejsce Prałatury w apostołstwie Kościoła²⁷⁰. Temu problemowi poświęcone są zarówno wskazania deklaracji *Praelaturae personales* oraz Konstytucji *Ut sit*, jak i normy Statutów Prałatury²⁷¹.

Prałatura personalna jest szczególną strukturą jurysdykcyjną i hierarchiczną w Kościele. Tak jak inne struktury hierarchiczne jest ona erygowana przez papieża dla dobra całego Kościoła²⁷². Zgodnie ze wskazaniami Statutów Prałatura jest bezpośrednio podporządkowana Stolicy Apostolskiej²⁷³. Z kolei konstytucja *Ut sit* precyzuje, iż Prałatura zależy od Kongregacji Biskupów²⁷⁴.

Według Statutów obowiązkiem Prałata jest troska o to, by jak najlepiej były wykonane wszystkie dekryty, reskrypty i inne zarządzenia Stolicy Apostolskiej dotyczące Prałatury oraz składanie Stolicy Apostolskiej sprawozdań o stanie Prałatury i jej działalności apostołskiej²⁷⁵. Konstytucja *Ut sit* stanowi, że relację tę prałat przekazuje co pięć lat papieżowi za pośrednictwem Kongregacji

²⁷⁰ PP. Wstęp.

²⁷¹ Fuenmayor. L'itinerario... s. 711-712.

²⁷² PO 10.

²⁷³ CIPOD 171.

²⁷⁴ US § 5.

²⁷⁵ CIPOD 173 § 1.

Biskupów²⁷⁶. Co do wiernych Prałatury według Statutów są oni zobowiązani do pokornego posłuszeństwa papieżowi²⁷⁷.

Prałatury personalne są strukturami hierarchicznymi o charakterze personalnym powołanymi do wykonywania szczególnych zadań duszpasterskich. Stąd też nieuniknione i niezbędne są ich kontakty z kościelnymi strukturami terytorialnymi – z Kościołami lokalnymi. Kontakty te winny charakteryzować się harmonijną współpracą dla dobra objętych działalnością duszpasterską osób. W tym celu Statuty Prałatury zawierają określone normy dotyczące poprawnej współpracy duszpasterskiej Opus Dei z Kościołami lokalnymi przy pełnym poszanowaniu praw i władzy biskupów diecezjalnych do organizacji i kierowania duszpasterstwem w powierzonych im diecezjach²⁷⁸.

W kształtowaniu relacji z Kościołami lokalnymi, na których terenie prowadzi działalność duszpasterską prałatura personalna, niezbędne jest przestrzeganie ogólnej zasady mówiącej, iż zakres jurysdykcji prałatur personalnych jako kościelnych struktur jurysdykcyjnych przeznaczonych do specyficznych zadań duszpasterskich obejmuje jedynie to, co bezpośrednio wiąże się z tymi zadaniami. Jurysdykcja prałatury zakłada więc jednocześnie troskę biskupa diecezjalnego czuwającego nad duszpasterstwem w Kościele lokalnym. Żadne z działań apostolskich prałatury nie może być niezależne od kontroli biskupa diecezjalnego, o ile ma służyć dobru całego Kościoła²⁷⁹. O tym problemie jasno wyrażał się ksiądz Alvaro del Portillo wkrótce po przekształceniu Opus Dei w prałaturę personalną: „To przekształcenie nie pociąga za sobą żadnej zmiany w naszych stosunkach prawnych z biskupami: w szczególności nie daje Opus Dei większej autonomii wobec hierarchii diecezjalnej, czego zresztą nigdy nie pragnęliśmy [...]. Opus Dei nigdy nie żądało jakiegś separacji czy wyjęcia w stosunku do biskupów diecezjalnych. Nasza racja

²⁷⁶ US § 6.

²⁷⁷ CIPOD 172 § 1.

²⁷⁸ Fuenmayor. L'itinerario... s. 715.

²⁷⁹ Fuenmayor. L'itinerario... s. 715-716.

bytu i nasz duch to służba Kościołowi, tak jak Kościół chce, by mu służyło. I aby ta służba była konkretna i skuteczna, w każdej diecezji, w której pracujemy, «ciągniemy wóz» - jak często wyrażał się ksiądz Josemaría Escrivá – w tym samym kierunku, w którym ciągnie go biskup, kierując się duchem i środkami apostołskimi, które dla nas zaaprobowała Stolica Święta²⁸⁰.

Zgodnie z postanowieniami Statutów relacje między Prałaturą a Kościołami lokalnymi winny być harmonijną współpracą, tak aby dzieła apostołskie podejmowane przez Opus Dei służyły dobru tychże Kościołów²⁸¹. O zapoczątkowaniu pracy apostołskiej na terytorium diecezji, jak również o wszelkich inicjatywach zmierzających do rozwoju tej działalności przez erygowanie ośrodków apostołskich Dzieła Prałatura winna uprzedzać ordynariusza miejsca, od którego wymagane jest potwierdzenie dla działalności Prałatury na terenie podlegającym jego jurysdykcji²⁸². Biskupi diecezjalni mają ponadto prawo do kontroli, czy w kanonicznie erygowanych ośrodkach Prałatury zachowywane są przepisy prawa liturgicznego, dotyczące kościoła, zakrystii czy miejsca sprawowania sakramentu pokuty²⁸³. Wikariusz każdego okręgu regionalnego Prałatury winien osobiście lub przez delegatów utrzymywać kontakt z biskupami, w których diecezjach przebywają wierni Prałatury. Ma on także obowiązek starać się, by wszyscy wierni Prałatury znali dobrze przepisy i wskazania duszpasterskie, które wydała kompetentna władza diecezjalna.

²⁸⁰ Tłum. Własne. Tekst oryginalny brzmi: „Questa trasformazione non comporta nessun cambiamento nei nostri rapporti giuridici con i Vescovi: in particolare, non concede all’Opus Dei una maggiore autonomia nei confronti della Gerarchia diocesana, cosa che non abbiamo mai desiderato [...] l’Opus Dei non ha mai preteso alcuna separazione né esenzione riguardo ai Vescovi diocesani. La nostra ragione di essere e il nostro spirito consistono nel servire la Chiesa come la Chiesa desidera essere servita. E perché questo servizio sia concreto ed efficace, in ogni diocesi dove lavoriamo, «trainiamo il carro» - così si esprimeva con frequenza mon. Josemaría Escrivá – nella stessa direzione in cui lo traina il Vescovo, con lo spirito e i modi apostołici che la Santa Sede ci ha approvato”. Cyt. za: Fuenmayor. L’itinerario... s. 716 przyp. 255.

²⁸¹ CIPOD 174 § 1.

²⁸² CIPOD 177; 123; 178.

²⁸³ CIPOD 179.

Ponadto powinien utrzymywać regularne kontakty z konferencją biskupów i z jej instytucjami²⁸⁴.

W celu erygowania kościołów Prałatury, lub – gdy są jej powierzane kościoły już istniejące w diecezji – winna być zawarta umowa między biskupem diecezjalnym a Prałatem, względnie wikariuszem regionalnym. W kościołach tych, poza postanowieniami zawartej umowy, należy zachowywać ogólne wytyczne diecezjalne zachowywane w kościołach należących do diecezji. Podobny układ wymagany jest dla parafii, które ordynariusz miejsca zechce powierzyć Prałaturze²⁸⁵.

Deklaracja *Praelaturae personales* oraz Statuty Opus Dei podają również wskazania normujące relacje wszystkich wiernych Prałatury – zarówno duchownych, jak i świeckich – z ordynariuszami miejsca. Świeccy wcieleni do Prałatury są w sensie kanonicznym wiernymi diecezji, w której zamieszkują. Pozostają zatem pod jurysdykcją biskupa diecezjalnego podobnie jak pozostali wierni diecezji, zgodnie z prawem powszechnym²⁸⁶. Wszyscy wierni Prałatury mają obowiązek zachowywać przepisy obowiązujące na danym terytorium – normy porządku publicznego oraz ogólne wskazania o charakterze doktrynalnym, liturgicznym i duszpasterskim²⁸⁷. Zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego i partykularnego duchowni inkardynowani do Prałatury należą do duchowieństwa świeckiego z wszystkimi tego skutkami. Mimo że pozostają pod pełną jurysdykcją Prałata w zakresie wewnętrznym i zewnętrznym, to jednak mają obowiązek zachowywania w każdym Kościele lokalnym ogólną dyscyplinę duchowieństwa i ogólne przepisy o charakterze doktrynalnym czy liturgicznym na tej zasadzie, na jakiej mają je zachowywać wszyscy kapłani nie inkardynowani do tej diecezji. Aby natomiast kapłani wchodzący do prezbiterium Prałatury mogli przyjąć urzędy kościelne, które

²⁸⁴ CIPOD 174 § 2; 176.

²⁸⁵ CIPOD 180.

²⁸⁶ PP II b; IV c; por. CIPOD 172 § 1; 2 § 1; 18.

²⁸⁷ PP II b-c, IV a; por. CIPOD 176.

zechce powierzyć im ordynariusz miejsca, wymagana jest uprzednia zgoda Prałata Opus Dei lub jego wikariusza²⁸⁸.

Wszystkie powyższe uregulowania prawne obejmujące relacje między Prałaturą Personalną Świętego Krzyża i Opus Dei a Kościołem powszechnym i Kościołami lokalnymi służą zgodnie z myślą samego Założyciela uczynienie apostołatu Dzieła – polegającego na ogólnej bliskiej współpracy z duszpasterstwem diecezjalnym – jak najbardziej skutecznym i owocnym. Wyraża to udzielona dziennikowi „L'Osservatore Romano” wypowiedź księdza Alvaro del Portillo: „Opus Dei współpracuje z duszpasterstwem diecezjalnym propagując osobistą świętość pośród świata [...]. Ten apostołat [...] wydaje wiele owoców: od osobistych nawróceń, powołań do kapłaństwa, powołań do ewangelizacji i do tworzenia chrześcijańskich ognisk, aż do powolnego ulepszania struktur społecznych, w których te osoby zawodowo działają [...]. Jak zwykł powtarzać ksiądz Escrivá, pełen wdzięczności Panu, wszystko to [...] pozostaje w Kościołach lokalnych i stanowi niezwykle skuteczny wkład w duszpasterstwo diecezjalne. Wielu biskupów z całego świata tak o tym myśli i niezmiernie dziękuje za tę współpracę”²⁸⁹.

²⁸⁸ PP II a; IV a-b; V b; por. CIPOD 40; 51 § 1.

²⁸⁹ Tłum. Własne. Tekst oryginalny brzmi: „/.../ l'Opus Dei collabora con la pastorale diocesana: promuovendo la santità personale in mezzo al mondo [...]. Quest'apostolato [...] produce molti frutti: dalle conversioni individuali, vocazioni al sacerdozio, vocazioni per l'evangelizzazione e per la creazione di focolari cristiani, fino ad un lento miglioramento delle strutture sociali nelle quali queste persone agiscono professionalmente [...]. Come era solito ripetere monsignor Escrivá, pieno di riconoscenza al Signore, tutto questo [...] rimane nelle Chiese locali e rappresenta un efficacissimo contributo alla pastorale diocesana. Numerosi Vescovi di tutto il mondo la pensano così e ringraziano moltissimo per questa collaborazione”. Cyt. za: Fuenmayor. L'itinerario... s. 720.

ROZDZIAŁ III

PRAŁATURY PERSONALNE

W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Pralatury personalne jako nowe struktury jurysdykcyjne w Kościele, zamierzone już przez ojców soborowych, zostały ostatecznie określone prawnie w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Wprawdzie istniejąca od 1982 roku Pralatura Personalna Świętego Krzyża i Opus Dei rządziła się przepisami deklaracji *Praelaturae personales*, Konstytucji *Ut sit* oraz własnymi Statutami, jednakże uregulowania kodeksowe okazały się konieczne, aby na trwałe wprowadzić do hierarchicznego ustroju Kościoła nową formę prawną²⁹⁰.

Zagadnienia związane z figurą pralatury personalnej są w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku omawiane w pierwszej części księgi drugiej w kanonach 294-297. Jak zauważają autorzy zajmujący się problematyką tej nowej formy działalności duszpasterskiej i misyjnej w Kościele, przepisy kodeksowe koncentrują się jedynie na elementach stanowiących jej istotę, pozostawiając szczegóły związane z organizacją i działalnością pralatur do rozstrzygnięcia w statutach nadawanych przez Stolicę Apostolską²⁹¹. Z tego powodu w niniejszym

²⁹⁰ Gherro. *Le prelatore...* s. 5-8.

²⁹¹ J. I. Arrieta. *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*. Milano 1997 s. 361-362; por. A. Celeghin. *Praelatura personale: problemi e dubbi*. *Periodica* 82:1993 s. 103; por. Stetson, Hervada. *Personal Prelatures...* s. 416-417.

rozdziale pracy poszczególne kanony zostaną omówione oddzielnie, z odniesieniem do warunków i celów działalności Opus Dei jako jedynej istniejącej prałatury personalnej.

3.1. Cel erekcji prałatur personalnych w świetle kanonu 294 Kodeksu Prawa Kanonicznego

Kanon 294 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku dotyczy celu, dla którego są ustanawiane prałatury personalne. Kanon mówi, iż „celem właściwego rozmieszczenia duchowieństwa albo prowadzenia specjalnych dzieł duszpasterskich lub misyjnych w różnych regionach, albo dla różnych grup społecznych, Stolica Apostolska, po wysłuchaniu zdania zainteresowanych Konferencji Episkopatów, może erygować prałatury personalne, złożone z prezbiterów i diakonów duchowieństwa diecezjalnego”²⁹².

J. Korytkowski zauważa, że do ustanowienia w Kościele nowej instytucji prawnej konieczne jest zaistnienie elementu materialnego i formalnego. Elementem materialnym są tu potrzeby Kościoła, związane z jego szczególną misją. Urzeczywistnieniu tej misji ma służyć właśnie nowa instytucja. Element formalny to decyzja kompetentnego organu władzy kościelnej. Jest ona wydawana w formie aktu erekcyjnego lub uznania²⁹³.

Zdaniem wielu kanonistów nieprzypadkowo zagadnienie prałatur personalnych znalazło się w nowym Kodeksie jako tytuł czwarty księgi II *De Populo Dei*. Prałatura personalna nie jest ani stowarzyszeniem wiernych świeckich, ani też Kościołem partykularnym. Można ją natomiast określić jako byt prawny erygowany przez Stolicę Apostolską w celu urzeczywistniania niektórych szczególnych rodzajów działalności misyjnej lub duszpasterskiej

²⁹² CIC c. 294.

²⁹³ Korytkowski. Prałatury... s. 70.

Kościoła²⁹⁴. Z regulacji kodeksowej wynika, że prałatury personalne stanowią jedną figurę prawną, chociaż w praktyce struktura każdej prałatury i jej sposoby działania są zależne zasadniczo od celu, dla którego została ona powołana²⁹⁵.

3.1.1. Powody erekcji prałatur personalnych

Zgodnie ze wskazaniem omawianego kanonu motywacją dla utworzenia prałatur personalnych jest potrzeba zapewnienia właściwego rozmieszczenia duchowieństwa, realizacja szczególnych zadań duszpasterskich, a także dzieł misyjnych w różnych regionach lub wśród różnych grup społecznych. Chociaż tekst kanonu 294 nie wskazuje, iż warunki te muszą zaistnieć równocześnie, by uzasadnić erygowanie prałatur, to jednak analiza ich treści przemawia za ich łącznym traktowaniem²⁹⁶.

Wymienione w analizowanym kanonie okoliczności uzasadniające erygowanie prałatur personalnych nawiązują bezpośrednio do pierwszych wzmianek o tych nowych strukturach w Kościele obecnych w dokumentach soborowych i posoborowych. W dokumentach tych również zaznaczano, iż planowane prałatury personalne mają służyć zaradzeniu takim potrzebom Kościoła, jak konieczność równomiernego rozmieszczenia duchowieństwa, specjalne dzieła duszpasterskie dla różnych grup społecznych lub w różnych regionach oraz szczególnie zadania misyjne²⁹⁷.

Określone są cele prałatury: prowadzi ona działalność misyjną lub duszpasterską w określonych regionach lub wśród różnych warstw społecznych. Cele te są urzeczywistniane przez działanie prezbiterów i diakonów duchowieństwa świeckiego za zgodą biskupów diecezjalnych²⁹⁸.

²⁹⁴ D. Composta. *Canoni 232 – 297*. W: P. V. Pinto [red.] *Commento al Codice di Diritto Canonico*. Città del Vaticano 2001, s. 174-175.

²⁹⁵ Fornés. *El perfil juridico...* s. 446.

²⁹⁶ Korytkowski. *Prałatury...* s. 71; 73; por. Fornés. *El perfil juridico...* s. 446-447.

²⁹⁷ PO 10; por. ES 4; por. G. dalla Torre. *La prelatura personale e la pastorale ecclesiale nell'ora presente*. IE 14:2002 s. 104-105.

²⁹⁸ Composta. *Canoni 232 – 297...* s. 174-175.

Wskazania omawianego kanonu wśród przyczyn, dla których pojawia się potrzeba erygowania prałatury personalnej, na pierwszym miejscu wymieniają zapewnienie równomiernego rozmieszczenia duchowieństwa diecezjalnego na świecie. W warunkach działalności Kościoła przełomu XX i XXI wieku nierównomierne rozmieszczenie duchowieństwa, znacząco wpływające na życie religijne wspólnoty wierzących, wynika z kilku przyczyn. Główną przyczyną jest tu jednakże niewielka liczba lub całkowity brak powołań kapłańskich w niektórych regionach. Problem ten dotyka z jednej strony kraje rozwinięte, w których od wielu wieków Kościół prowadzi działalność apostołską. Kraje te, szczególnie w Europie zachodniej, doświadczają obecnie procesów laicyzacyjnych, których skutkiem jest zanik powołań i ich niewystarczająca liczba w stosunku do potrzeb duszpasterskich Kościołów lokalnych. Z drugiej strony problem ten widoczny jest w krajach misyjnych, w których aktywność Kościoła ma stosunkowo niedługą historię. W obu przypadkach nagłym potrzebom Kościołów lokalnych nie jest w stanie zaradzić niezorganizowana działalność pojedynczych kapłanów. Konieczne są specjalne instytucje kościelne, które zadanie zapewnienia równomiernego rozmieszczenia duchowieństwa podejmowałyby w sposób zorganizowany, a przez to bardziej skuteczny. Instytucjami tymi w zamyśle prawodawcy są prałatury personalne, posiadające własne seminaria duchowne i mające prawo inkardynacji duchownych²⁹⁹.

Analizowany kanon jako motyw powoływania prałatur personalnych wymienia także realizację przez nie szczególnych zadań duszpasterskich lub misyjnych. Wynika z tego, iż każda z powołanych prałatur winna mieć we własnych statutach jasno określony cel swojej działalności, podporządkowany ogólnemu celowi apostołskiej działalności Kościoła w świecie. Stąd istnieje możliwość erygowania prałatur służących dziełom duszpasterskim zarówno prowadzonym w całym Kościele, jak i w pewnym regionie czy kraju, względnie wśród pewnej kategorii społecznej wiernych. J. Korytkowski podkreśla, iż potrzeba erygowania prałatur istnieje szczególnie przy konieczności prowadzenia

²⁹⁹ Korytkowski. *Prałatury...* s. 72-73; por. Torre. *La prelatura personale...* s. 96-97.

działalności duszpasterskiej wśród poszczególnych grup narodowych w społeczeństwach wielonarodowościowych³⁰⁰.

Mówiąc o celu właściwym każdej prałaturze personalnej, należy zauważyć, iż może ona mieć cel podwójny. Znaczy to, iż może ona zarazem oddać się formacji własnych członków, jak i pracy duszpasterskiej skierowanej do określonej grupy ludzi nie będących jej członkami³⁰¹.

3.1.2. Warunki erekcji prałatur personalnych

W dalszym ciągu analizowany kan. 294 zajmuje się sposobem powołania prałatury personalnej. Kanon wskazuje jako trzy elementy formalne niezbędne dla zaistnienia prałatury personalnej: akt erekcji, organ władzy kompetentny do jego wydania oraz zasięgnięcie opinii zainteresowanych konferencji biskupów³⁰².

Jeżeli chodzi o pierwszy z wymienionych elementów, to do powołania prałatury personalnej nie wystarcza samo zaistnienie wcześniej analizowanych przyczyn, czyli szczególnych potrzeb duszpasterskich lub misyjnych Kościoła. Konieczny jest natomiast akt erekcji wydany przez Stolicę Apostolską³⁰³. Erekcja oznacza w tym wypadku akt administracyjny konstytutywny, to jest powołujący do istnienia nowy byt prawny i nadający mu określone kompetencje. Konieczność tak rozumianego aktu erekcji do zaistnienia prałatury personalnej świadczy o tym, iż zgodnie z wolą prawodawcy do władzy kościelnej należy nie tylko stwierdzenie faktycznego zaistnienia przyczyn motywujących powołanie prałatury personalnej (wymienionych w pierwszej części kanonu), ale także ich ocena oraz uznanie, iż ta prałatura wyposażona w określone kompetencje rzeczywiście będzie zdolna przez swoją działalność do zaradzenia wymienionym potrzebom wspólnoty Kościoła³⁰⁴.

³⁰⁰ Korytkowski. Prałatury... s. 73.

³⁰¹ Korytkowski. Prałatury... s. 74.

³⁰² Korytkowski. Prałatury... s. 74; por. Fornés. El perfil juridico... s. 446.

³⁰³ E. Szafranski. Podręcznik prawa kanonicznego. T. 1. Warszawa 1985 s. 339.

³⁰⁴ Baura. Le attuali riflessioni... s. 38-39; por. Korytkowski. Prałatury... s. 74-75.

Zgodnie ze wskazaniem analizowanego kanonu *Stolica Apostolska* jest organem kompetentnym do wydania aktu erekcyjnego prałatury personalnej. Przepis ten zgodny jest z powszechną zasadą prawodawstwa kościelnego, w myśl której jednostki organizacyjne tworzące hierarchiczną strukturę Kościoła eryguje jedynie *Stolica Apostolska*³⁰⁵. Uprawnienia te powierza się Kongregacji Biskupów przeprowadzającej właściwe postępowanie administracyjne zmierzające do ustalenia, czy istnieją przyczyny wystarczające do wydania aktu erekcji³⁰⁶.

Omawiany kanon zawiera ponadto jako warunek powołania prałatury personalnej konsultację z zainteresowanymi konferencjami biskupów³⁰⁷. Ma ona służyć ustaleniu, czy rzeczywiście ustanowienie i działalność prałatury personalnej może zaspokoić potrzeby duszpasterskie i misyjne obejmowanych przez daną konferencję biskupów Kościołów partykularnych, w których prałatura ma prowadzić swoje dzieła. Jednocześnie zasięgnięcie opinii konferencji biskupów winno prowadzić do ustalenia zasad współpracy między prałaturą a biskupami diecezjalnymi wchodzącymi w skład danej konferencji³⁰⁸.

Omawiany kanon odnosi się również do przynależności duchownych do prałatury personalnej. Z jego treści wynika, iż prałatura personalna jest szczególnym typem organizacji kościelnej, do której należą duchowni, przy czym są to tylko duchowni świeccy. Ich przynależność wiąże się w sposób konieczny z realizacją duszpasterskiego celu prałatury³⁰⁹.

3.2. Struktura i zarząd prałatur personalnych w świetle kanonu 295 Kodeksu Prawa Kanonicznego

³⁰⁵ Ghirlanda. *Natura delle prelatore...* s. 306.

³⁰⁶ Korytkowski. *Prałatury...* s. 75.

³⁰⁷ L. Chiappetta. *Il Codice di Diritto. Commento giuridico-pastorale*. T. I. Napoli 1988 s. 374; por. H. Schmitz. *Die Personalprälaturen*. W: J. Listl, H. Müller, H. Schmitz. *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*. Regensburg 1983 s. 527.

³⁰⁸ Korytkowski. *Prałatury...* s. 76; por. J. I. Arrieta. *Prałatury personalne i ich relacje do struktur terytorialnych*. *RNP* 12:2002 z. 2 s. 117-118.

Kan. 295, określający strukturę i zarząd prałatur personalnych, stanowi:
 „§ 1. Prałatura personalna rządzi się statutami nadanymi przez Stolicę Apostolską, a na jej czele stoi prałat jako własny ordynariusz, który ma prawo erygować krajowe lub międzynarodowe seminarium, a także inkardynować alumnów i promować ich do święceń tytułem służby prałaturze.

§ 2. Prałat powinien zadbać zarówno o kształcenie duchowe tych, których promował wspomnianym tytułem, jak też o ich godne utrzymanie”.

Omawiany kanon jednoznacznie stanowi, iż zarząd i strukturę prałatury personalnej określają statuty, które nadaje jej Stolica Apostolska. Statuty prałatury, będące jej prawem partykularnym, winny być rozumiane w myśl kan. 94. Winny one określać cele prałatury, jej skład, zarząd oraz sposoby prowadzenia działalności. Obowiązują one przy tym jedynie członków prałatury, a zatem tylko tych duchownych i świeckich, którzy zgodnie z normami prawa powszechnego i partykularnego zostali do niej włączeni. Ponadto statuty prałatury jako normatywny akt organu władzy prawodawczej powinny być promulgowane. Należy je interpretować zgodnie z przepisami dotyczącymi norm prawa stanowionego³¹⁰.

W przeciwieństwie do zasad obowiązujących w stowarzyszeniach publicznych, w których do Stolicy Apostolskiej należy jedynie zatwierdzenie statutów, statuty prałatury personalnej nadaje ona jako władza hierarchiczna. Nadanie – zamiast zatwierdzenia – statutów prałaturze wskazuje, iż została ona przez prawodawcę wyraźnie odgraniczona od organizacji kościelnych powstających z prywatnej inicjatywy wiernych. Zgodnie z normami konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* w imieniu papieża statuty prałaturze nadaje Kongregacja Biskupów³¹¹.

3.2.1. Prałat prałatury personalnej

³⁰⁹ Korytkowski. Prałatury... s. 86-87; por. G. Ghirlanda. De differentia Praelaturam personalem inter et Ordinariatum militare seu castrensem. *Periodica* 76:1987 s. 234.

³¹⁰ Korytkowski. Prałatury... s. 77.

³¹¹ Korytkowski. Prałatury... s. 77-78.

Omawiany kanon stanowi, iż na czele prałatury personalnej stoi prałat będący jej własnym ordynariuszem³¹². Prałat jako własny ordynariusz prałatury posiada władzę rządzenia, która zgodnie z kan. 129 § 1 jest z ustanowienia Bożego³¹³. Władzę tę prałat wykonuje zgodnie z przepisami prawa powszechnego i partykularnego. Władza prałata jako ordynariusza nie jest delegowana, lecz zwyczajna. Zatem zgodnie z kan. 131 § 1 jest ona z mocy prawa związana z urzędem prałata prałatury personalnej. Urząd ten na stałe ustanowiony jest przez Stolicę Apostolską³¹⁴. Ponieważ prałat jest ordynariuszem własnym prałatury, posiada on także władzę własną, czyli taką, którą może wykonywać we własnym imieniu. Forma prawna, jaką jest prałatura personalna, wskazuje, iż władza jej prałata jest z natury personalna. Nie jest ona zatem wyłączna, w odróżnieniu od władzy prałata terytorialnego³¹⁵. J. Korytkowski wyjaśnia, iż władza prałata prałatury personalnej jest „kumulatywna lub zmieszana z jurysdykcją terytorialną, która pod względem tych samych osób lub rzeczy, ale pod innym względem niż prałatowi, przysługuje biskupowi diecezjalnemu lub innemu przełożonemu, który kieruje Kościołem partykularnym, na którego terytorium prałatura personalna prowadzi swoją działalność. W żadnym wypadku nie jest to władza wyjęta (*exempta*), jaka przysługuje wyższym przełożonym instytutów życia konsekrowanego”³¹⁶. O relacjach zachodzących między prałaturą personalną a Kościołami lokalnymi mówi kan. 297.

³¹² A. Stankiewicz. *Le prelatore personali e i fenomeni associativi*. W: *Le prelatore personali nella normativa e nella vita della Chiesa*. Padova 2002 s. 150.

³¹³ CIC c. 129 § 1.

³¹⁴ Korytkowski. *Prałatury...* s. 82.

³¹⁵ M. Miele. *Territorialità e personalità della giurisdizione canonica*. (Alcune esperienze storiche). W: *Le Prelatore personali nella normativa e nella vita della Chiesa*. Padova 2002 s. 76-77.

³¹⁶ Korytkowski. *Prałatury...* s. 83; por. Fornés. *El perfil juridico...* s. 447.

Prałat jest ordynariuszem z wszystkimi skutkami prawnymi: przez niego są inkardynowani duchowni, formowani w prałaturze i do niej wcieleni³¹⁷.

Tym grupom przewodniczy prałat, który jest dla nich własnym ordynariuszem; dlatego do niego należy erylowanie seminariów narodowych lub międzynarodowych, inkardynowanie alumnów, promowanie ich do święceń tytułem służby prałaturze³¹⁸.

Prałat personalny nie jest ordynariuszem miejsca zgodnie z określeniem kan. 134 § 1. Jego jurysdykcja personalna świecka różni się ponadto od władzy personalnej właściwej wyższym przełożonym instytutów życia konsekrowanego i instytutów życia apostołskiego zgodnie z kan. 134 § 2³¹⁹.

Prałat otrzymuje swoją władzę wraz z urzędem prałata personalnego. Ponieważ więc według przepisu kan. 129 § 1 władza tę może posiadać jedynie ten, kto przyjął święcenia kapłańskie, stąd prałatem personalnym może być jedynie biskup lub prezbiter³²⁰.

Zgodnie z omawianym kan. 295 prowizja prałata personalnego należy do Stolicy Apostolskiej. Jej kompetentnym organem w tym względzie jest Kongregacja Biskupów. Sposoby prowizji – wskazane w kan. 147 – są przez Stolicę Apostolską określane dla każdej prałatury w statutach. Wskazuje się dwa sposoby dokonania prowizji: bezpośrednią nominację kandydata lub zatwierdzenie kandydata wybranego przez odpowiednie gremium wraz z nadaniem mu urzędu prałata personalnego³²¹.

3.2.2. Prezbiterium prałatury personalnej

Omawiany kanon – wraz z kanonem następnym – odnosi się również do kompetencji prałata stojącego na czele prałatury personalnej. Kan. 295 mówi, iż

³¹⁷ Composta. *Canoni 232 – 297...* s. 174-175; por. Ghirlanda. *Natura delle prelature...* s. 92.

³¹⁸ Composta. *Canoni 232 – 297...* s. 174-175.

³¹⁹ Korytkowski. *Prałatury...* s. 84.

³²⁰ Korytkowski. *Prałatury...* s. 84.

³²¹ Korytkowski. *Prałatury...* s. 84.

w ich zakres wchodzi: prawo do erygowania seminarium narodowego lub międzynarodowego służącego przygotowaniu duchownych dla służby prałaturze; prawo inkardynacji duchownych i promowania ich do święceń tytułem służby prałaturze oraz troska o kształcenie i utrzymanie tych, którzy zostali przezeń promowani do święceń³²².

Analizowany kanon, mówiąc o inkardynacji duchownych do prałatury personalnej, wyjaśnia kwestię rodzaju więzi prawnej łączącej duchownych z prałaturą. Do członków prałatury personalnej odnoszą się zatem przepisy kanonów 265 – 272 poruszające zagadnienie inkardynacji duchownych. Szczególnie kan. 265 stwierdza, iż duchowni mogą być inkardynowani do pewnego Kościoła partykularnego, do prałatury personalnej, do instytutu życia konsekrowanego lub też do pewnego stowarzyszenia³²³. Wynika z tego, że skutki prawne inkardynacji duchownego do prałatury personalnej są takie same, jak te wynikające z inkardynacji do diecezji. Zgodnie z postanowieniem kan. 266 inkardynacja duchownego dokonuje się przez przyjęcie święceń diakonatu dla służby Kościołowi partykularnemu lub prałaturze personalnej. Stąd przez inkardynację duchowny nabywa prawa i zaciąga obowiązki wobec prałatury i prałata analogicznie do praw i obowiązków duchownego diecezjalnego wobec diecezji i biskupa diecezjalnego. W szczególności chodzi tu o obowiązek posłuszeństwa wobec prałata w zakresie regulowanym przez statuty oraz o prawo do utrzymania przez prałaturę³²⁴.

³²² Fornés. *El perfil juridico...* s. 447; por. Chiappetta. *Il Codice di Diritto...* s. 375; por. Torre. *La prelatura personale...* s. 106.

³²³ Stankiewicz. *Le prelature...* s. 153-154.

³²⁴ Korytkowski. *Prałatury...* s. 87-89. Odmienny pogląd reprezentuje Gianfranco Ghirlanda, wskazując na pewne różnice zachodzące między inkardynacją duchownego do diecezji a inkardynacją do prałatury personalnej: “Nel Codice i presbiteri incardinati nella prelatura personale non sono detti presbiterio del prelado, in quanto essi debbono entrare nel presbiterio della diocesi nella quale prestano il loro servizio (cc. 294; 295 § 1; 297). Infatti la prelatura personale non ha un consiglio presbiterale, per il fatto stesso che i presbiteri in essa incardinati fanno parte del consiglio presbiterale della diocesi al servizio della quale operano (c. 498, § 1, 2°). Inoltre, i chierici della prelatura sottostanno al prelado per quello che riguarda la loro formazione, il loro sostentamento e la determinazione del luogo in cui debbono esercitare la loro attività pastorale (c. 295), ma nell’espletamento della loro

Przepis kan. 295 § 2 wskazuje jednocześnie skutki prawne dla prałatury wynikające z inkardynacji duchownych. Przepis omawianego kanonu mówi o ich kształceniu i godnym utrzymaniu. Przez godne utrzymanie J. Korytkowski rozumie także zapewnienie opieki społecznej, czyli prawo do renty i emerytury, przy czym świadczenia te winien prałat zapewnić, korzystając z własnych zasobów prałatury lub ze środków diecezji, w której na mocy umowy prałata z biskupem diecezjalnym duchowny prałatury wypełniał swoje zadania duszpasterskie³²⁵.

Analizując kwestię ewentualnej możliwości inkardynacji przez prałata do prałatury personalnej duchownych, którzy uprzednio zostali inkardynowani do określonego Kościoła partykularnego, J. Korytkowski zauważa, iż prawo powszechne nie wypowiada się tu jednoznacznie. Z jednej strony bowiem kan. 295 § 1 wskazuje na możliwość inkardynacji przez prałata kandydatów do święceń spośród alumnów seminarium duchownego prałatury. Z drugiej jednak strony omówiony w kan. 294 cel prałatury, na który składa się dążenie do równomiernego rozmieszczenia duchowieństwa, sugeruje, iż do kompetencji prałata mogłaby również należeć inkardynacja duchownych przy ich równoczesnej ekskardynacji z Kościoła partykularnego, jeżeli chcą się oni zaangażować w pracę prałatury. J. Korytkowski wobec tej niejasności postuluje, aby zasady inkardynacji duchownych diecezjalnych do prałatury personalnej przy ich ekskardynacji z diecezji były zawarte w statutach prałatur³²⁶.

Przepisy Kodeksu nie wspominają wprawdzie o innej formie przynależności duchownego do prałatury personalnej – poza inkardynacją – jednakże nie zabraniają, by taka forma istniała. Przewiduje ją dekret soborowy *Presbyterorum ordinis*, mówiąc nie tylko o inkardynacji duchownych, ale także o ich przyłączeniu do prałatury³²⁷. Przyłączenie (*addictio*) duchownego do prałatury nie wpływa na jego inkardynację do konkretnego Kościoła

peculiare missione debbono dipendere dal Vescovo della diocesi in cui operano (c. 297)”. Ghirlanda. *Natura delle prelatore...* 307-308.

³²⁵ Korytkowski. *Prałatury...* s. 88-89.

³²⁶ Korytkowski. *Prałatury...* s. 89-90.

³²⁷ PO 10.

partykularnego. Duchowny przyłączony – wyłącznie za zgodą swojego biskupa diecezjalnego oraz prałata prałatury personalnej – winien podejmować się pracy na rzecz realizacji szczególnych celów danej prałatury personalnej³²⁸.

3.3. Prawne podstawy zaangażowania świeckich w działalność prałatur personalnych w świetle kanonu 296 Kodeksu Prawa Kanonicznego

Chociaż przepisy Kodeksu mówią o przynależności do prałatury personalnej zarówno duchownych, jak i świeckich, to jednak obie grupy są traktowane osobno z racji odmienności podstaw prawnych, na których opiera się ich przynależność do prałatury³²⁹. Kan. 296 stwierdza, iż „na podstawie umowy zawartej z prałaturą świeccy mogą się poświęcić dziełom apostołskim prałatury personalnej; sposób zaś tej organicznej współpracy, a także główne obowiązki i prawa z nią związane winny być odpowiednio określone w statutach”.

3.3.1. Specyfika zaangażowania świeckich w działalność prałatur personalnych

Z treści kan. 296 wynika, iż przynależność świeckich do prałatury personalnej nie jest tak samo niezbędna, jak przynależność duchownych. Według E. Szafrrowskiego z omawianego przepisu wynika wręcz, iż „świeccy są tylko zatrudniani przez prałaturę, ale nie wchodzi w jej skład”³³⁰. Rzeczywiście kanon wskazuje jedynie na możliwość przynależności świeckich do prałatury, przy czym możliwość ta nie musi się realizować w każdej z prałatur personalnych³³¹.

³²⁸ Korytkowski. Prałatury... s. 90-91.

³²⁹ Celeghin. Praelatura personale... s. 128-129.

³³⁰ Szafrrowski. Podręcznik... s. 340.

³³¹ Korytkowski. Prałatury... s. 91.

O ile duchowni należą do prałatury zasadniczo przez inkardynację, o tyle w odniesieniu do świeckich prawodawca mówi o organicznej współpracy i umowie z prałaturą³³². Pojęcie organicznej współpracy odwołuje się do nauki II Soboru Watykańskiego, wzywającego chrześcijan świeckich, by współdziałali w apostołacie Kościoła³³³. W Kodeksie termin „współpraca” używany jest w celu oddania uczestnictwa wszystkich chrześcijan w misji Kościoła, stosownie do ich pozycji i urzędu³³⁴. Kan. 296, mówiąc o przynależności wiernych świeckich do prałatury personalnej, podkreśla tę myśl, określając współpracę świeckich mianem „organicznej”³³⁵. Tak rozumiana współpraca, w której jest miejsce dla wiernych na różnych stopniach i w różnych formach urzeczywistniania celów prałatury, wyklucza możliwość naruszenia prawnych więzów łączących wiernych świeckich z ich Kościołem partykularnym, do którego należą z racji chrztu i zamieszkania³³⁶. Zgodnie z celem, dla którego zostały powołane prałatury personalne, jak również ze wskazaniem motu proprio *Ecclesiae Sanctae* można wskazać, iż wierni świeccy na dwa sposoby współpracują z prałaturą personalną: jako adresaci jej działalności duszpasterskiej oraz jako aktywnie przyczyniający się do realizacji celów prałatury. Ta współpraca przyjmuje ściślejszą formę w postaci dwustronnej umowy między wiernym a prałaturą personalną³³⁷. Zakres i sposób tejże współpracy określają statuty prałatury³³⁸.

³³² Arrieta. Prałatury... s. 120; por. Fornés. El perfil juridico... s. 447.

³³³ LG 10, 17, 28; por. AA 25, 33.

³³⁴ CIC c. 208.

³³⁵ Chiappetta. Il Codice di Diritto... s. 375; por. Ghirlanda. Natura delle prelature... s. 309-310.

³³⁶ Korytkowski. Prałatury... s. 93; por. G. Ghirlanda. La Chiesa Particolare: Natura e Tipologia. ME 115:1990 z. 4 s. 563. Ghirlanda, analizując zagadnienie roli wiernych świeckich w strukturach prałatur personalnych, mocno podkreśla widoczną tutaj różnicę między Kościołem partykularnym a prałaturą personalną: „Laici, iuxta c. 296 [...], praelaturae personalis populum proprium non efformant, ita ut sub aspectu theologico praelatura personalis elementis fundamentalibus et substantialibus careat ut Ecclesiae particulari seu dioecesi aequiparetur, populo nempe proprio, Episcopo et presbyterio qua tali”. Ghirlanda. De differentia... s. 235.

³³⁷ Korytkowski. Prałatury... s. 93-94; por. Torre. La prelatura personale... s. 106-107.

³³⁸ Schmitz. Die Personalprälaturen... s. 527.

3.3.2. Umowa jako więź łącząca świeckich z prałaturą personalną

Świeccy, którzy są wcielani do takiej prałatury współpracują organicznie w celach samej prałatury poprzez kontrakty lub umowy przewidziane w dokumencie erekcyjnym prałatury³³⁹.

Wierni świeccy wiążą się z prałaturą nie przez śluby zakonne, lecz przez umowy kontraktowe (kan. 1290), zapisane już w statucie samej prałatury. Ich pracę Kodeks ukazuje jako „organiczną współpracę”, by zaznaczyć, że nie chodzi tu o działanie podporządkowane lub pomocnicze, lecz o pełne uczestnictwo w prałaturze aż do osiągnięcia autentycznego wcielenia. Przymiotnik „organiczna” wskazuje jeszcze, że ich działanie nie może dokonywać się wbrew działalności pasterskiej miejscowego biskupa, od którego zależą jako zwykli wierni (kan. 381 § 1). Zakłada to poprawną współpracę między prałaturą a Kościołami lokalnymi zgodnie ze statutami, usankcjonowanymi w zatwierdzeniu prałatury przez Stolicę Świętą, jak to jest przewidziane w tym samym kan. 297³⁴⁰.

Przez umowę, o której mówi kan. 296, dokonuje się formalna inkorporacja wiernych świeckich do prałatury personalnej. Umowa ta obejmuje zaangażowanie świeckich w realizacji szczególnych celów prałatury. W wyniku jej zawarcia powstają wzajemne obowiązki i uprawnienia świeckiego i prałatury względem siebie. Umowa jest także trwałym węzłem prawnym łączącym wiernego świeckiego z prałaturą. Podlega ona wszystkim określonym w Kodeksie zasadom dotyczącym ważności aktów prawnych³⁴¹.

Wcielenie, czyli inkorporacja wiernego świeckiego do prałatury personalnej na podstawie dwustronnej umowy, różni się od wcielenia do instytutów życia konsekrowanego na mocy ślubów oraz od wstąpienia do stowarzyszenia chrześcijańskiego. Chrześcijanin świecki przez zawarcie umowy z prałaturą zostaje włączony do prałatury w celu współdziałania w

³³⁹ Composta. *Canoni 232 – 297...* s. 174-175.

³⁴⁰ Composta. *Canoni 232 – 297...* s. 174-175; por. Arrieta. *Prałatury...* s. 118-119.

³⁴¹ Korytkowski. *Prałatury...* s. 94-95.

ureczywistnieniu jej szczególnych celów. Stąd chociaż ze strony wiernego świeckiego umowa ta ma charakter prywatnoprawny, to jednak rodzi ona skutki publicznoprawne, ponieważ jednym z podmiotów zawierających umowę jest prałatura personalna, będąca hierarchiczną strukturą Kościoła³⁴².

3.4. Prałatury personalne wobec kościelnych struktur terytorialnych w świetle kanonu 297 Kodeksu Prawa Kanonicznego

Prałatury personalne, będące nową instytucją w hierarchicznej strukturze Kościoła, w swojej działalności w sposób nieunikniony stykają się z innymi strukturami kościelnymi, w szczególności zaś z Kościołami partykularnymi³⁴³. Ponieważ zgodnie z normami prawa powszechnego, a szczególnie według wskazania kan. 295, prałat prałatury personalnej posiada jurysdykcję względem tych samych osób i rzeczy, co biskup diecezjalny, to jednak każdy z nich posiada tę jurysdykcję pod innym względem³⁴⁴. Dobrze i owocne funkcjonowanie wszystkich struktur Kościoła partykularnego oraz apostołstwo prowadzone przez prałaturę wymaga koordynacji sprawowania władzy przez prałata prałatury i biskupa diecezjalnego, w którego diecezji prałatura realizuje swoje dzieła³⁴⁵. W tym kontekście kan. 297 wskazuje konieczność ustalenia w statutach każdej prałatury ogólnych zasad, które winny kierować współpracą prałatury z biskupami diecezjalnymi, przy czym powinny być one z zainteresowanymi biskupami uzgodnione³⁴⁶.

Dla określenia relacji prałatur personalnych wobec kościelnych struktur terytorialnych konieczne jest syntetyczne zarysowanie ich specyfiki przy

³⁴² Korytkowski. Prałatury... s. 95.

³⁴³ Arrieta. Prałatury... s. 113.

³⁴⁴ Por. A. M. Punzi Nicolo. L'ente ecclesiastico gerarchico e la prelatura personale. W: Le prelatore personali nella normativa e nella vita della Chiesa. Padova 2002 s. 172-173.

³⁴⁵ Torre. La prelatura personale... s. 107-108.

³⁴⁶ Fornés. El perfil juridico... s. 450; por. Schmitz. Die Personalprälaturen ... s. 527.

jednoczesnym ujawnieniu podobieństw z tymi strukturami. Jak podkreśla J. I. Arrieta, prałatura personalna jest pewną strukturą jurysdykcyjną ustanowioną w celu wykonania określonych zadań duszpasterskich, do których spełnienia wymagana jest też współpraca z władzą kościelną miejsca. Jak zauważa Arrieta, funkcja prałata prałatury personalnej ma naturę biskupią, ponieważ polega na kierowaniu i rządzeniu wspólnotą. Jest tak nawet wtedy, gdy od prałata nie jest wymagane posiadanie sakry biskupiej³⁴⁷.

Omawiany kanon wskazuje ogólną zasadę współpracy prałatur personalnych z Kościołami partykularnymi, mówiącą, iż prałatury personalne mogą rozpocząć swoją działalność na terenie określonej diecezji jedynie za zgodą biskupa diecezjalnego³⁴⁸.

Pomimo wzajemnej autonomii prałatur personalnych i Kościołów lokalnych dla współpracy między nimi ważny jest fakt, iż w wykonywaniu swojej jurysdykcji prałat prałatury personalnej ma obowiązek liczyć się z przynależnością własnych wiernych świeckich do określonego Kościoła partykularnego³⁴⁹.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na to, iż prałatura personalna nie jest Kościołem partykularnym, określonym przez dokumenty soborowe jako „porcja ludu Bożego”³⁵⁰, chociaż w przygotowywanych schematach nowego Kodeksu to określenie odnoszono również do niej. W ten sposób prawodawca wyraźnie odróżnia tę nową figurę prawną od Kościoła partykularnego³⁵¹.

Prałatura personalna jest natomiast zespołem chrześcijan powołanym do urzeczywistniania szczególnych zadań duszpasterskich lub misyjnych dla dobra całego Kościoła. Podobnie prałat prałatury personalnej, nie ma władzy pasterskiej właściwej biskupom diecezjalnym. Jego władza jest personalna, nie zaś terytorialna, należna biskupom diecezjalnym i tym, którzy są z nimi prawnie

³⁴⁷ Arrieta. *Prałatury...* s. 114-115.

³⁴⁸ Arrieta. *Prałatury...* s. 124-125.

³⁴⁹ Arrieta. *Prałatury...* s. 126; por. Navarro-Valls. *Das „Opus Dei”...* s. 186.

³⁵⁰ LG 23; por. Ghirlanda. *La Chiesa Particolare...* s. 560-561; por. Ghirlanda. *Natura delle prelatore...* s. 311.

³⁵¹ Celeghin. *Prelatura personale...* s. 123-124; por. G. Comotti. *Somiglianze...* s. 90-91.

zrównani³⁵². Powyższe różnice wskazują, iż powołanie prałatur personalnych w myśli prawodawcy nie miało zastąpić działalności Kościołów partykularnych, lecz umożliwić świadczenie tym Kościołom pomocy w prowadzonym przez nich duszpasterstwie i działalności misyjnej. Z tego powodu już dokumenty soborowe podkreślają, iż prałatury personalne mają obowiązek pełnego respektowania wszystkich praw ordynariuszy miejsca³⁵³. W uregulowaniach kodeksowych znalazło to wyraz w kan. 297, chociaż już analizowany powyżej kan. 294, wymagając do powołania prałatury personalnej konsultacji z konferencjami biskupów, podkreślił priorytet apostolskiej działalności Kościołów partykularnych³⁵⁴.

Kan. 297 stanowi, iż „statuty winny również określić stosunki prałatury personalnej do ordynariuszy miejscowych, w których Kościołach partykularnych prałatura personalna prowadzi lub zamierza prowadzić swoje dzieła duszpasterskie lub misyjne, za uprzednią zgodą biskupa diecezjalnego”. Ten przepis Kodeksu oznacza, iż faktycznie Stolica Apostolska określa stosunki prałatury personalnej z Kościołami partykularnymi, w których prowadzi ona swoje dzieła, ponieważ to Stolica Apostolska nadaje każdej prałaturze jej własne statuty. Jednocześnie prawodawca wymaga zgody biskupa diecezjalnego niezbędnej do podjęcia przez prałaturę działalności na podlegającym jego władzy terytorium³⁵⁵.

Poza strukturami diecezjalnymi należy również omówić zagadnienie relacji prałatur personalnych ze strukturami kościelnymi na szczeblu centralnym oraz z konferencjami biskupów. Stosunki prałatur z władzą Kościoła na szczeblu centralnym określa konstytucja *Pastor Bonus*, podporządkowując je Kongregacji Biskupów. Jak podkreśla Arrieta, do prałatur personalnych odnoszą się wszystkie normalne systemy kontroli hierarchicznej w Kościele, takie jak obowiązek

³⁵² CIC c. 381 §§ 1, 2; 368.

³⁵³ PO 10.

³⁵⁴ Korytkowski. *Prałatury...* s. 100-102.

³⁵⁵ Korytkowski. *Prałatury...* s. 102-103.

wizyty *ad limina* oraz wysyłania sprawozdań co pięć lat, zgodnie z kan. 400 § 1³⁵⁶.

Z kolei relacje prałatur personalnych z konferencjami biskupów zależą w pierwszym rzędzie od zasięgu działalności danej prałatury. W przypadku prałatur o zasięgu krajowym lub obejmującym część terytorium danej konferencji biskupów zdaniem Arriety możliwe jest ich włączenie w działalność tejże konferencji na zasadach podobnych do tych, które stosuje się w odniesieniu do ordynariatów wojskowych. Natomiast w przypadku prałatur o działalności o charakterze międzynarodowym, takich jak istniejąca prałatura Świętego Krzyża i Opus Dei, konieczne jest jednakże indywidualne rozwiązywanie zagadnień współpracy, tak aby była ona jak najbardziej owocna³⁵⁷.

Poza uwagami generalnymi, podanymi przez analizowany kanon, prawo pozostawia statutom prałatur personalnych podanie szczegółowych rozwiązań obejmujących relacje między biskupami diecezjalnymi a prałaturami³⁵⁸. W ten sposób prawodawca, nadający zgodnie z przepisem kan. 295 § 1 statuty prałaturom, przewidział istnienie prałatur o różnorodnych celach i sposobach działalności, wymagających odmiennych uregulowań ich stosunków z Kościołami partykularnymi. Z tego powodu w przypadku każdej prałatury personalnej jej relacje z Kościołami partykularnymi są ostatecznie zależne od uregulowań statutów, w szczególności zaś od misji kanonicznej, w którą zgodnie ze statutami wyposażony jest prałat³⁵⁹.

³⁵⁶ Arrieta. Prałatury... s. 128-129.

³⁵⁷ Arrieta. Prałatury... s. 129.

³⁵⁸ Chiappetta. Il Codice di Diritto... s. 376.

³⁵⁹ Arrieta. Prałatury... s. 125, 128; por. Navarro-Valls. Das „Opus Dei”... s. 187.

ZAKOŃCZENIE

Prezentowana praca miała za zadanie ukazać nową figurę prawną w prawodawstwie Kościelnym, jaką jest prałatura personalna, opierając się na przykładzie jedynej istniejącej obecnie Prałatury Personalnej Świętego Krzyża i Opus Dei. W tym celu w pracy przybliżona została historia założonego przez św. Josemarię Escrivę Dzieła, ze szczególnym akcentem na niewystarczalność kolejnych nadawanych mu przez władze kościelne form prawnych. W pracy dokonano ponadto analizy dokumentów erygujących Opus Dei jako prałaturę personalną oraz nadanych tejże prałaturze Statutów. Następnie omówiono odnoszące się do prałatur personalnych uregulowania nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku.

Całość poruszonych w prezentowanej pracy zagadnień miała na celu przedstawienie specyfiki prałatur personalnych, konieczności ich istnienia jako możliwości owocniejszej i bardziej dostosowanej do wyzwań świata współczesnego apostołskiej działalności Kościoła. Jednocześnie działalność Prałatury Opus Dei, opierająca się wciąż na myśli św. Josemarii Escrivy, wskazuje, jak ważna jest współpraca duchowieństwa i katolików świeckich w ewangelizacyjnej misji Kościoła³⁶⁰.

³⁶⁰ AA 9; por. E. Weron. Świeccy w Kościele. Paris 1970 s. 92.

Prezentowana praca z pewnością nie wyczerpuje całości zagadnień związanych z analizą prałatur personalnych ani też ze specyfiką fenomenu duszpasterskiego, jakim od końca lat dwudziestych XX wieku jest Opus Dei. Wydaje się jednak, iż wobec braku podobnych publikacji w języku polskim, może ona stanowić początek zainteresowania się kanonistów oraz teologów polskich tymi często poruszonymi w zachodnioeuropejskiej literaturze naukowej zagadnieniami³⁶¹. Wciąż bowiem brakuje w polskim piśmiennictwie naukowym szerszego opracowania zasygnalizowanych w prezentowanej pracy zagadnień.

Niniejsza dysertacja – wobec wzmiankowanego braku polskojęzycznych publikacji na ten temat – może stanowić pomoc w zrozumieniu specyfiki prałatur personalnych oraz celu ich powoływania. Przede wszystkim jednak winna ona pomóc w odkryciu i upowszechnieniu szczególnego charyzmatu Opus Dei jako prałatury personalnej o zasięgu międzynarodowym, obejmującej swoimi wielorakimi formami apostolskiej działalności coraz większe rzesze ludzi na całym świecie oraz propagującą fundamentalną myśl Założyciela – św. Josemaríi Escrivy – o tym, iż człowiek może odpowiadać na Boże wezwanie do świętości w każdym stanie życia, w szczególności zaś przez uczciwe i rzetelne wykonywanie swojej pracy zawodowej.

³⁶¹ Baura. *Le attuali riflessioni...* s. 17.